

ร้อยเรื่องเมืองระยอง

ระยอง

'H!'STORY

၇၆၅၅
'H!'STORY

© โครงการประกวดภาพถ่าย “ระยอง...ช่อนสุข” : นางสาวกิตติพร แซ่ตั้ง
โดย บริษัท พีทีที โกลบอล เคมิคอล จำกัด (มหาชน)

สถานที่บนโลกใบนี้ ไม่ว่าจะที่ใดก็ตามมักมีประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจซ่อนอยู่เสมอ และประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่นั้นก็มักมีที่มาจากศิลปวัฒนธรรมในแต่ละยุคสมัย ดังเช่นจังหวัดระยองที่ไม่เพียงแต่เป็นเมืองอุตสาหกรรมแต่จังหวัดแห่งนี้ยังมีทั้งเสน่ห์และความหลากหลายทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม สถานที่ท่องเที่ยว อาหารพื้นถิ่น และวิถีชีวิตชุมชนที่น่าค้นหา ให้นำไปศึกษาเรียนรู้ได้อีกมากมาย

ปัจจุบันประชากรจากหลายๆ จังหวัดได้เคลื่อนย้ายสู่เมืองใหญ่ ความผูกพันและความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่นของตนจึงลดเลือนหายไปตามกาลเวลา โครงการ 'เส้นทางแห่งความสุข' ด้วยความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยศิลปากร จึงจัดตั้งขึ้นเพื่อค้นหาความเป็นมาและตัวตนของจังหวัดระยอง พร้อมเชื่อมโยงมรดกทางวัฒนธรรมของจังหวัดสู่ประชาชน โดยมุ่งหวังว่าจังหวัดระยองจะเป็นเมืองต้นแบบที่ทำให้เมืองรองต่าง ๆ ทั่วประเทศไทยหันกลับมาสนใจความเป็นพื้นถิ่นและรากเหง้า จนเกิดการพัฒนายั่งยืน และนำไปสู่การต่อยอดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้ในที่สุด

พวกเราได้อยู่ในจังหวัดที่ดี ต้องถือเป็นความสุข แล้วความสุขนั้น คือ ความสุขที่ทุกคนได้ค้นหาและเจอตัวตน พร้อมความภาคภูมิใจในถิ่นฐานของตัวเอง

นายสุพัฒน์พงษ์ พันธุ์เขียว

รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงาน
อดีตประธานเจ้าหน้าที่บริหารและกรรมการผู้จัดการใหญ่
บริษัท พีทีที โกลบอล เคมิคอล จำกัด (มหาชน)

บริษัท พีทีที โกลบอล เคมิคอล จำกัด (มหาชน) (GC) ในฐานะแกนนำธุรกิจเคมีภัณฑ์ของกลุ่ม ปตท. มุ่งมั่นในการพัฒนาอุตสาหกรรมเคมีภัณฑ์และเทคโนโลยีที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่การสร้างสรรค์ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อและดำเนินธุรกิจตามแนวทางความยั่งยืน ด้วยการสร้างสมดุล 3 ประการ คือ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม วันนี้ GC มีความภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่งที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาด้านสังคม ภายใต้ “โครงการเส้นทางแห่งความสุข”

โครงการเส้นทางแห่งความสุข ได้ยกระดับและชูอัตลักษณ์ของจังหวัดระยองให้น่าสนใจได้เป็นอย่างดี โดยการดึงรากเหง้าของสิ่งที่ท้องถิ่นมีมาสู่ประชาชน ซึ่งจุดเริ่มต้นของโครงการนี้มาจากคุณสุพัฒน์พงษ์ พันธมีเขาว์ ประธานเจ้าหน้าที่บริหารและกรรมการผู้จัดการใหญ่ ในขณะนั้น (ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงาน) ภายใต้แนวคิดที่ว่าจังหวัดระยองเป็นบ้านของ GC และเป็นจังหวัดที่อุดมไปด้วยประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรม การศึกษาความเป็นมาของตนเองผ่านสิ่งเหล่านี้ จึงเป็นสิ่งพื้นฐานที่จะทำให้คนท้องถิ่นได้รู้จักและเข้าใจตัวเอง นำไปสู่ความรักถิ่นฐานบ้านเกิดและความภาคภูมิใจ อันเป็นที่มาแห่งความสุขที่แท้จริง

ท้ายที่สุดนี้ ขอขอบคุณคณะโบราณคดี คณะมัณฑนศิลป์ คณะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มหาวิทยาลัยศิลปากร และผู้เกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้ศึกษารากเหง้าทางประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดระยองจนประสบความสำเร็จด้วยดีดังที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้

ดร.คงกระพັນ อินทรแจ้ง

ประธานเจ้าหน้าที่บริหารและกรรมการผู้จัดการใหญ่

บริษัท พีทีที โกลบอล เคมิคอล จำกัด (มหาชน)

คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

จังหวัดระยองเป็นจังหวัดสำคัญที่เติมไปด้วยแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีคุณค่า นอกจากเกาะและหาดทรายที่สวยงามอันเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่รู้จักกันดีแล้ว จังหวัดระยองยังมีสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์อันเป็นป้อมเกิดศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนระยอง โดยเฉพาะบริเวณลุ่มน้ำระยองและลุ่มน้ำประแส

บริษัท พีทีที โกลบอล เคมิคอล จำกัด (มหาชน) (GC) และมหาวิทยาลัยศิลปากร ตระหนักถึงความสำคัญมรดกอันทรงคุณค่าดังกล่าว จึงก่อกำเนิดความร่วมมือในโครงการคลังข้อมูลสารสนเทศศิลปวัฒนธรรมระยอง ระหว่าง พ.ศ. 2561–2565 เพื่อค้นหารากฐานศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนระยอง เพื่อให้เกิดความเข้าใจและรู้จักรากฐานความเป็นมาของจังหวัดระยองอย่างลุ่มลึก แล้วนำมาอนุรักษ์พัฒนา ยกกระดับหรือต่อยอดเพื่อเสริมสร้างมูลค่าทางสังคมและเศรษฐกิจของจังหวัดระยองได้อย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน ซึ่งใน พ.ศ. 2564 ได้จัดพิมพ์หนังสือ “มรดกท้องถิ่นระยอง” โดยมีเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปวัฒนธรรม มรดกท้องถิ่นวิถีชีวิต และการต่อยอดสร้างสรรค์จากวัสดุและหัตถกรรมท้องถิ่น ประกอบไปด้วยหนังสือ 5 เล่ม ได้แก่ ระยอง : ประวัติวัฒนธรรม โบราณคดีและเส้นทางสายประวัติศาสตร์, ระยอง : สมุดไทยและโบราณ, ระยอง : วัด บ้าน ศาลเจ้า ศิลปกรรม และงานช่างโบราณ, ระยอง : ผู้คนและวิถีชุมชน, และระยอง : ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ศิลปะชุมชน และสิ่งแวดล้อม

ใน พ.ศ. 2565 มหาวิทยาลัยศิลปากร (ภายใต้คณะโบราณคดี คณะมัณฑนศิลป์ และคณะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร) ด้วยความร่วมมือกับ บริษัท พีทีที โกลบอล เคมิคอล จำกัด (มหาชน) (GC) ได้จัดพิมพ์หนังสือ “ระยอง “HI” STORY” เพื่อเป็นคู่มือการเรียนรู้และการท่องเที่ยวจังหวัดระยอง โดยมีเนื้อหาแบ่งออกเป็นสองส่วนคือ ท่องลุ่มน้ำระยองและท่องลุ่มน้ำประแส เนื้อหาภายในบอกเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ประวัติที่มา ศิลปกรรมท้องถิ่น สถานที่สำคัญทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ และวิถีชีวิตของชาวระยองที่ผ่านการค้นหาและค้นคว้าโดยนักวิจัยมหาวิทยาลัยศิลปากร

หนังสือเล่มนี้จึงเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องความเป็นระเบียบอย่างไม่มีมรดก และกระตุ้นให้เกิดการเข้ามาเยี่ยมชมเยือนในแหล่งท่องเที่ยวแหล่งใหม่ที่มีเรื่องราวที่น่าสนใจที่ไม่เคยรู้มาก่อน รวมทั้งสามารถนำไปสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเส้นใหม่ๆ ที่นำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้ต่อไป โดยหนังสือเล่มนี้อ่านง่าย อ่านสนุก อ่านได้ทุกเพศทุกวัย เหมาะสำหรับประชาชน ข้าราชการและผู้คนต่างถิ่นที่มาเยี่ยมชมเยือน

ท้ายที่สุดนี้ ขอขอบพระคุณ บริษัท พีทีที โกลบอล เคมิคอล จำกัด (มหาชน) (GC) เป็นอย่างสูง ที่ให้การสนับสนุนและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี และเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้โครงการฯ สามารถดำเนินงานจนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดำรงพล อินทร์จันทร์
คณบดีคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

ร้อยเรื่องราวเมืองระยอง ...

ท่องเที่ยวกับสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์

ระยองสองลุ่มน้ำ

ท่องลุ่มน้ำระยอง

A

6 สถานที่ตามรอยเส้นทางเดินทัพสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ

- A ① ป่าประดู่ ที่ตั้งทัพสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ 23
- A ② สถานที่ตั้งค่ายพักทัพในคราวกู่ชาติ สมเด็จพระเจ้าตากสินฯ 26
- A ③ พลับพลาที่ประทับในจุดพักทัพกลางหมู่บ้านเก่าแกริมหาดทราย 28
- A ④ ขอบโบราณกับทัพสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ 29
- A ⑤ สถานที่ต่อเรือสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ 30
- A ⑥ สถานที่พักกำลังพลสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ 31

B

2 สถานที่ตามรอยนิราศเมืองแกลงในตัวเมืองระยอง

- B ① จุดชมวิวบนเส้นทางเดินเรือของสุนทรภู่สู่เมืองแกลง 33
- B ② สถานที่สานเสื่อส่งข้าวรุงของสุนทรภู่ 35

C

5 จิตรกรรมสมุดไทยและคัมภีร์ใบลานล้ำค่า

- C ① สมุดไทยและใบลาน ความรู้ภูมิปัญญาชั้นเลิศของจังหวัดระยอง 38
- C ② สมุดไทยและใบลาน ศูนย์กลางความรู้ของบ้านแลง 40
- C ③ ตำรายาสมุนไพร ตำรายันต์ และปุมโหราโบราณ 41
- C ④ สมุดพระมาลัยสมัยอยุธยาตอนปลาย 42
- C ⑤ คัมภีร์ประเภททานิสงส์ ความเชื่อคู่มือระยอง 43

D

3 ย่านเก่าเล่าเรื่องเมืองระยอง

- D ①** ย่านการค้าบนถนนทันสมัยเส้นแรกของเมืองระยอง **45**
- D ②** จากถนนยมจินดาสู่ถนนชุมพล **48**
- D ③** อุ้งข้าวอุ้งน้ำตลาดเก่าแก่ที่บ้านค่าย **49**

E

ย่านตึก ต้องมนต์ ไปกับ 9 ตึก บ้าน เรือน โรง

- E ①** โรงมหรสพโบราณ **51**
- E ②** เอกลักษณ์โดดเด่นจากช่องลมไม้ฉลุสายพันคู่พุดกษาเหนือบานหน้าต่าง **52**
- E ③** โรงฝิ่นใหญ่ โรงฝิ่นโบราณ **53**
- E ④** ตึกแบบชิโน-โปรตุกีส บนย่านการค้าเก่าแก่ **54**
- E ⑤** ยาโบราณ ยาเก่าแก่หาได้ที่นี่ **55**
- E ⑥** ตึกแถวแบบฝรั่งเก่าแก่ที่สุดในจังหวัดระยอง **56**
- E ⑦** เรียนรู้ประวัติศาสตร์ระยองในพิพิธภัณฑ์เมืองระยอง **57**
- E ⑧** บ้านเจ้าเมืองระยองคนสุดท้าย **58**
- E ⑨** จุดพบปะสำคัญของคนในชุมชนยมจินดา **59**

F

6 ศาลเจ้าศักดิ์สิทธิ์ ที่ชวนคุณไปไหว้

- F ①** ศาลเจ้าจีนเก่าแก่ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 **61**
- F ②** ศาลประดิษฐานองค์เจ้าแม่ทับทิมและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน **62**
- F ③** ศาลสักการะของชาวประมง **63**
- F ④** ศาลของชาวไทยจีนที่จัดงานประเพณีทิ้งกระจาดประจำปี **64**
- F ⑤** ศาลสักการะเจ้าของที่ดินผู้มีจิตศรัทธาแห่งวัดบ้านดอน **65**
- F ⑥** ศาลเจ้าในนิราศเมืองแกลง **66**

G

13 แหล่งชวนชมศิลปกรรมเก่าแก่สกุลช่างเมืองระยอง

G ①	แหล่งศิลปกรรมชั้นเลิศของชาติในจังหวัดระยอง	68
G ②	สถาปัตยกรรมที่พิเศษแห่งเดียวในเขตลุ่มน้ำระยอง	70
G ③	อดีตแห่งวัดหลวงใจกลางเมืองและโรงเรียนแห่งแรกของระยอง	72
G ④	ประติมากรรมอยุธยาตอนต้น-ตอนกลาง เพียงแหล่งเดียวในลุ่มน้ำระยอง	73
G ⑤	พัฒนาการของศิลปกรรมระยอง	74
G ⑥	วัดสองร้อยปีเมืองระยอง	75
G ⑦	ตัวแทนการเชื่อมโยงระหว่างเมืองระยองกับหัวเมืองทั้งตะวันออก	76
G ⑧	จิตรกรรมท้องถิ่นบนหน้าบันและเพดานของมุขประเจ็ด	77
G ⑨	เจดีย์ทรงเครื่องขนาดใหญ่แห่งเดียวที่สร้างในตำแหน่งเจดีย์ประธาน	80
G ⑩	หอไตรพื้นดินกลางน้ำ	81
G ⑪	จุดหมายตาสำหรับการเดินทาง สัญลักษณ์ปากน้ำระยอง	84
G ⑫	สักการะหลวงปู่ทิม พระเกจิแห่งภาคตะวันออก	85
G ⑬	หนังใหญ่วัดบ้านคอน ศิลปะภูมิปัญญาชั้นสูงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน	86

H

10 ทรัพย์สินจากแผ่นดิน สินจากผืนน้ำ

H ①	ธนาคารเพื่อรอให้แม่ปูสัลดไข่	88
H ②	ที่หลบแดดและเป็นแหล่งวางไข่ของปลา	89
H ③	สัตว์เศรษฐกิจของชาวประมงระยอง	90
H ④	ความอุดมสมบูรณ์แห่งทะเลระยอง	90
H ⑤	ภูมิปัญญาจับหอยของภาคตะวันออก	91
H ⑥	ภูมิปัญญาถนอมอาหารของชาวระยอง	92
H ⑦	เงาะพันธุ์สีชมพู เม็ดใหญ่ เนื้อบาง หวานอมเปรี้ยว	93
H ⑧	เกษตรกรรมบนผืนทราย	94
H ⑨	เมื่อหมอนทองเข้าแทนที่พันธุ์พื้นเมือง	95
H ⑩	ผลผลิตเก่าแก่กว่าร้อยปีของสวนระยอง	96

I

6 อาหารท้องถิ่นเมืองระยอง ต้องห้ามพลาด

- 01 ① แกงป่าในวัดฤทธิษของระยอง 98
- 01 ② แกงรสเข้มข้นด้วยพริกแกงแบบฉบับคนระยอง 98
- 01 ③ เครื่องจิ้มของคนระยอง 99
- 01 ④ ประกอบอาหารด้วยวัตถุดิบท้องถิ่น 99
- 01 ⑤ อาหารขึ้นชื่อของภาคตะวันออก 100
- 01 ⑥ ขนมนุ่มละมุนลิ้นฉบับคนระยอง 100

J

5 ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น VS ศิลปะชุมชน

- J ① การยกระดับผลิตภัณฑ์ลูฟฟา (Luffala) ให้เป็นสินค้าพรีเมียม 102
- J ② ผลิตภัณฑ์ข้าวหอมบ้านหนองแพบ 103
- J ③ ปลุกฝังจิตสำนึกในเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติ 104
- J ④ สะท้อนประวัติศาสตร์และความอุดมสมบูรณ์ของจังหวัดระยอง 105
- J ⑤ Dot Sculpture เพชรา เขวราษฤทธิ์ นางเอกนัยน์ดาหยาดน้ำผึ้ง 106

ท่องลุ่มน้ำประแส

K

ชวนสำรวจ 2 ร่องรอยตามเส้นทางเดินทัพสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ ที่วัดราชบัลลังก์ประดิษฐานาราม

- K ①** “บ้านประแส” ชุมชนโบราณตามเส้นทางการเดินทางทัพของสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ **113**
- K ②** ราชบัลลังก์ไม้ลวดลายจีน ลงรักปิดทองด้วยฝีมือช่างชั้นสูง **116**

L

2 สถานที่ตามรอยเส้นทางเสด็จพระราชดำเนินสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง

- L ①** วัดศิลปกรรมพื้นถิ่นในชุมชนเก่าแก่ บนเส้นทางเสด็จประพาสของรัชกาลที่ 5 **119**
- L ②** เมืองท่าแห่งการค้าแห่งทะเลระยอง **120**

M

4 ศาลสักการะสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ

- M ①** ความทรงจำแห่งการปราบขุนรามาหมื่นช่องในคราวกู้ชาติ **123**
- M ②** ทางเกวียนทัพสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ สู่เส้นทางไปยังเมืองแกลงของสุนทรภู่ **124**
- M ③** ปากแม่น้ำพังราด เส้นทางเดินทัพสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ **125**
- M ④** ความทรงจำสู่การกอบกู้อิสรภาพ **126**

N

8 ศาลเจ้าจีนศักดิ์สิทธิ์ คุ่มครองเมืองแกลง

- N ①** สัญลักษณ์แห่งความศรัทธาของชาวไทย-จีน ในตลาดสามย่าน **128**
- N ②** ศาลเจ้าศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนปากน้ำประแส **129**
- N ③** ศาลเจ้าศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนประมงปากน้ำประแส **130**
- N ④** ศาลเจ้าประจำตระกูลชาวจีนตระกูลใหญ่ในชุมชนปากน้ำประแส **131**
- N ⑤** ศาลเจ้าปูนเก่ากึ่งคุ้มครองการเดินทางเรือของชาวจีนโพ้นทะเล **132**
- N ⑥** สถานที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวจีนสามย่าน **133**
- N ⑦** ศาลเจ้ากลางป่าริมน้ำแสมผู้ **134**

O

2 วัดเก่าแก่คู่มือเมืองแกลง

- O ①** แหล่งอบรมศึกษากุลบุตรชาวเมืองแกลง **136**
- O ②** รวมพระธาตุองค์สำคัญจำลองทั้งสี่ทิศของไทย **137**

P

ขวนยล 3 แหล่งศิลปกรรมสกุลช่างเมืองแกลง

- P ①** จิตรกรรมไทยประเพณีแบบสมัยใหม่แห่งเดียวในลุ่มแม่น้ำประแส **139**
- P ②** ปูนปั้นเขียนสีประดับหน้าบ้านและประตูอุโบสถสกุลช่างพื้นถิ่นระยอง **141**
- P ③** ตัวแทนแห่งลักษณะเฉพาะของอุโบสถระยอง **142**

Q

เที่ยว 2 สถานที่ธรรมชาติพร้อมสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์

- Q ①** พระรูปหล่อพระบิดาแห่งกองทัพเรือไทย **144**
- Q ②** เหตุแห่งนิราศเมืองแกลงของสุนทรภู่ **145**

R

ทอดน่องท่อง 10 ย่าน ตลาด ชุมชน สัมผัสชีวิตวิถีประแส

- R ①** ตลาดเก่าร้อยปีเมืองแกลง **147**
- R ②** จุดเริ่มต้นของย่านการค้าสามย่าน ตลาดเก่าร้อยปี **148**
- R ③** บ้านเรือนพื้นถิ่นและย่านตลาดเก่า-ชุมชนชาวประมง **149**
- R ④** ศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนสินค้าของผู้คนมากกว่าร้อยปี **150**
- R ⑤** ชุมชนแห่งความหลัง ร่องรอยวิถีชีวิตชาวบ้านริมน้ำเค็ม **151**
- R ⑥** แหล่งน้ำจืดชุมชนปากน้ำประแส **152**
- R ⑦** ศูนย์กลางค้าขายของคนในชุมชนละแวกใกล้เคียง **153**
- R ⑧** คานเรือแหลมเมือง กิจกรรมใหญ่ของระยองที่ถูกส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น **154**
- R ⑨** อุเรือซ่อมบำรุงเครื่องมือทำมาหากิน **155**
- R ⑩** ผลผลิตสืบเนื่องจากการประมง **158**

S

เสน่ห์ 6 บ้านเรือนเก่า อยากให้ไปเยือน

- S ①** หนึ่งในบ้านเรือนได้รับอิทธิพลจากตะวันตก **160**
- S ②** สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอันเป็นสถานที่จัดตั้งสภากาแพของคนในชุมชน **161**
- S ③** ตัวอย่างบ้านไม้ดั้งเดิมของชุมชนปากน้ำประแส **162**
- S ④** ที่ว่าการอำเภอแกลงหลังที่ 3 ของเมืองแกลง **164**
- S ⑤** สะพานซักรอกเชื่อมโยงเส้นทางน้ำ **165**
- S ⑥** บ้านพิพิธภัณฑที่จัดแสดงภาพเก่าและเรื่องราวของปากน้ำประแส **166**

T

7 สถานที่สัมผัสวิถีธรรมชาติ

- T ①** สวนระบบนิเวศที่มีความอุดมสมบูรณ์ ปอดเมืองแกลง **168**
- T ②** ทำเรือค้าขายสู่เส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน **169**
- T ③** การรวมกลุ่มเพื่ออนุรักษ์ป่าชายเลนริมแม่น้ำประแส **170**
- T ④** ถนนสายรองเลียบบายฝั่งทะเลตะวันออกเชื่อมโยงวัฒนธรรม วิถีชีวิต **172**
- T ⑤** อนุสรณ์สถานความหลังแห่งกองทัพเรือ **173**
- T ⑥** สายน้ำสำคัญที่หล่อเลี้ยงผู้คนในจังหวัดระยอง **174**
- T ⑦** แหล่งอาหารและแหล่งทำมาหากินที่สำคัญของชาวบ้านในชุมชน **176**

U

6 แหล่งอุตสาหกรรมและหัตถกรรม วัตถุถิย

- U ①** พิษเศรษฐกิจท้องถิ่นของบ้านทะเลน้อย **178**
- U ②** ต้นกระจุต นำไปสู่สื่อจักสาน สินค้าคุณภาพดีของระยอง **179**
- U ③** สัตว์ท้องถิ่นท่ามกลางความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศแบบป่าชายเลน **180**
- U ④** ฟาร์มไม้ไผ่เพาะหอยนางรม หนึ่งในอาชีพหลักของคนประแสในปัจจุบัน **181**
- U ⑤** ปูม้า อีกหนึ่งสัตว์น้ำเศรษฐกิจของปากน้ำประแส **182**
- U ⑥** ชาวใบขลุ่ย สมุนไพรภูมิปัญญาชาวบ้าน **183**

V

2 วิชา เรียน รู้ รักษ์ สร้างสรรค์ศิลปกรรมท้องถิ่น

V 1	ความคิดสร้างสรรค์และการเพิ่มคุณค่าเพื่อการเรียนรู้	185
V 2	การทดลองผสมผสานเส้นสีอครีกระจุกร่วมกับวัสดุอื่นๆ	187

W

5 แหล่งท่องเที่ยว เรียนรู้ธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์

W 1	จุดชมวิวเมืองระยองท่ามกลางธรรมชาติป่าเขา	190
W 2	แหล่งเรียนรู้ทรัพยากรทางทะเลและการประมงของไทย	191
W 3	ประติมากรรมสอนใจในพระพุทธศาสนา	192
W 4	พระอุโบสถเรือนารายณ์ทรงสุบรรณของอำเภอแกลง	194
W 5	แหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแห่งใหม่ของระยอง	195

ทะเลระยอง ก็มี HI (STORY)

196

© โครงการประกวดภาพถ่าย “ระยอง...ช่อนสุฯ” : นายเลอสม ล่วงพัน
โดย บริษัท พีทีที โกลบอล เคมิคอล จำกัด (มหาชน)

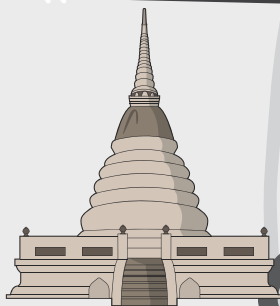
ภูมิศาสตร์และมรดกวัฒนธรรมลุ่มน้ำระยอง บริเวณอำเภอเมืองระยอง และอำเภอบ้านค่าย

- A 1 วัดป่าประดู่
- A 2 วัดลุ่มมหาชัยชุมพล
- A 4 วัดบ้านค่าย
- D 1 ย่านการค้ามจินดา
- G 1 วัดโชติมิตราราม
- G 3 วัดจันทอุดม (เก๋ง)
- G 9 วัดบ้านเก่า
- G 11 เจดีย์กลางลำน้ำระยอง
- G 13 วัดบ้านดอน

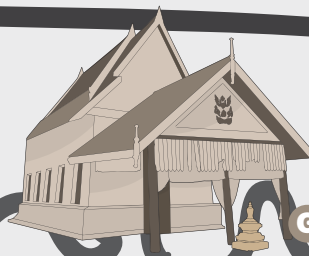

G 3

ถนนสุขุมวิท

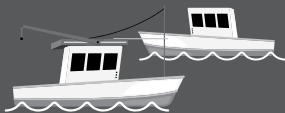
G 11

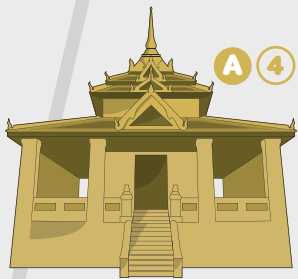
G 1

เทศบาลเมืองระยอง

ทิศเหนือ

อ่าวไทย

A 4

G 9

G 13

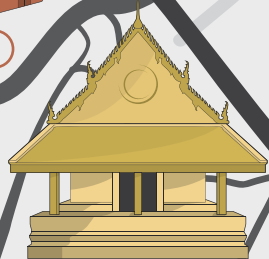
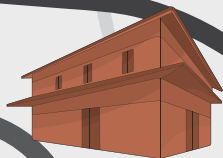
อำเภอเมือง

A 1

A 2

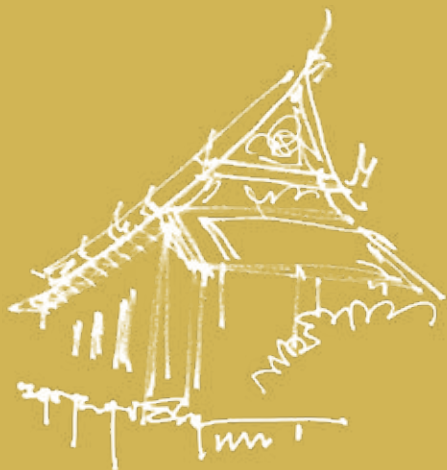
D 1

แม่น้ำระยอง

A

**6 สถานที่ตามรอยเส้นทางเดินทัพ
สมเด็จพระเจ้าตากสินฯ**

A 1

ป่าประดู่ ที่ตั้งทัพสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ

9

วัดป่าประดู่
ถนนสุขุมวิท ตำบลท่าประดู่
อำเภอเมืองระยอง
จังหวัดระยอง

วัดป่าประดู่เป็นวัดเก่าแก่ที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ในคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 สมเด็จพระเจ้าตากสินฯ ได้เดินทางมารวบรวมนไพร่พลจากฝั่งเมืองชายทะเลตะวันออก และตั้งกองทัพอยู่ที่บริเวณนี้ก่อนที่จะเดินทัพและตั้งค่ายที่ วัดลุ่มมหาชัยชุมพล เหตุที่ได้ชื่อว่าวัดป่าประดู่ เพราะเดิม มีต้นประดู่ในบริเวณนี้จำนวนมาก ภายในวัดป่าประดู่มี สถาปัตยกรรม ประติมากรรม และงานประณีตศิลป์เก่าแก่ มาตั้งแต่สมัยอยุธยาที่สำคัญ ได้แก่

พระพุทธรูปไสยาสน์ หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า พระนอนวัดป่าประดู่ เป็นพระพุทธรูปปางไสยาสน์ขนาดใหญ่ ประดิษฐานอยู่ในพระวิหารด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของพื้นที่วัด

พระป่าเลไลยก์ เป็นพระพุทธรูปเก่าแก่คู่มากับวัดป่าประดู่เช่นเดียวกับพระพุทธรูปไสยฐานัน ประดิษฐานเป็นพระประธานอยู่ในพระอุโบสถเดิม เป็นที่มาของนามวัดแต่แรกทีเรียกว่า “วัดป่าเลไลยก์”

รอยพระพุทธรูปบาทจำลองวัดป่าประดู่ เป็นรอยพระพุทธรูปเก่าแก่ แกะสลักจากไม้ มีผู้เล่าว่าเดิมอยู่ที่วัดเก๋งซึ่งปัจจุบันเป็นวัดร้าง จึงได้อัญเชิญมาประดิษฐานไว้ที่ผนังพระวิหารพระป่าเลไลยก์ ลักษณะพิเศษของพระพุทธรูปบาทรอยนี้คือเป็นพระพุทธรูปบาทซ้อนกันสี่รอย เชื่อว่าผู้สร้างมีเจตนาสร้างเป็นรอยพระพุทธรูปบาทของพระพุทธเจ้า 4 องค์ที่ได้เสด็จลงมาโปรดมนุษยโลกในภัทรกัปนี้ แล้วได้ทรงประทานรอยพระพุทธรูปบาทเหยียบซ้อนกันไว้ตามลำดับ คือพระกกุสันโธ พระโกนาคมน์ พระกัสสปะ และพระสมณโคดม

บุษบกธรรมาสน์ เป็นธรรมาสน์เทศน์ทรงบุษบกมีเรือนยอด ฐานสิงห์มีล่องนุยกสูงประดับไม้แกะสลักเป็นลายต้นไม้ตัดฉลุโปร่ง ตัวเรือนมีสี่เสา รองรับหลังคาลาดซ้อนสี่ชั้น และยอดแหลม จากรูปแบบเป็นธรรมาสน์ที่มีฝีมือช่างพื้นถิ่นที่ประณีต และอยู่ในสภาพสมบูรณ์หลังหนึ่งของจังหวัดระยอง

ในอดีตเคยมีต้นตาลที่มีลักษณะขาดเป็นเกลียวอยู่บริเวณด้านหน้าวัดป่าประดู่ เชื่อกันว่าการที่ต้นตาลขาดเป็นเกลียวเช่นนี้ เป็นอภินิหารจากพระบารมีของสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ เมื่อครั้งพระองค์เสด็จมาตั้งค่ายที่ระยอง จึงได้มีการสร้างศาลตาลขาดที่มีลักษณะเป็นซุ้มเรือนไทยไว้ภายในวัดป่าประดู่ ภายในศาลยังคงปรากฏรูปถ่ายของต้นตาลขาด และประดิษฐานพระพุทธรูปขนาดปรก พระพุทธรูปปางมารวิชัย พระสังกัจจายน์ที่มีลักษณะรูปแบบทางศิลปะอย่างพื้นถิ่น และพระโพธิสัตว์กวนอิม ส่วนต้นตาลขาดนั้นปัจจุบันได้โค่นลงแล้ว และมีการเก็บรักษาบางชิ้นส่วนของต้นตาลไว้อยู่บริเวณด้านหน้าวิหารพระนอน

A 2

สถานที่ตั้งค่ายพักพิง ในคราวกู่ชาติ สมเด็จพระเจ้าตากสินฯ

วัดลุ่มมหาชัยชุมพล

19 ถนนสุขุมวิท-นครระยอง 64
ตำบลท่าประดู่ อำเภอเมืองระยอง
จังหวัดระยอง

วัดลุ่มมหาชัยชุมพลเป็นวัดเก่าแก่มาตั้งแต่สมัยอยุธยา สมเด็จพระเจ้าตากสินฯ ได้มาตั้งค่ายพักพิงที่บริเวณวัดลุ่ม (มหาชัยชุมพล) ครั้นนั้นกรมการเมืองระยองยังคงต่อต้านสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ ด้วยระแวงว่ากรุงศรีอยุธยายังไม่แตก สมเด็จพระเจ้าตากสินฯ หนีทัพออกมาถือว่าเป็นกบฏ จึงยกกำลังเข้าตีค่ายทางวัดเนินด้านทิศเหนือ ในที่สุดสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ สามารถตีทัพกรมการเมืองระยองแตกพ่ายไป วัดนี้จึงเป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่ได้ทรงใช้เป็นทีวางแผนรวบรวมไพร่พลเพื่อกลับไปกู่ชาติ จนได้รับชัยชนะจากพม่าในเวลาต่อมา

เล่ากันว่าพระองค์ทรงผูกข้างไว้กับต้นสะตือซึ่งยังปรากฏอยู่ทุกวันนี้ ต้นสะตือ จึงเป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์คู่วัดและเมืองระยอง อันเป็นสัญลักษณ์ของการตั้งค่ายภูษาติ ต่อมาที่วัดจึงมีการสร้างศาลสักการะขึ้น ภายในประดิษฐานพระบรมรูปสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ ทรงประทับพระราชอาสน์ อาคารศาลเป็นแบบจตุรมุข

นอกจากนั้น ภายในวัดลุ่มยังมีวัดร้างโบราณ คือ วัดเนิน เป็นวัดเก่าแก่ในพระราชพงศาวดารกรุงธนบุรีกล่าวถึงวัดเนินว่า “กรมการเมืองระยองได้พาทหารปืนเข้ามาคุ้มน้ำจากวัดเนิน (ร้าง) เพื่อที่จะเข้าไปปล้นค่ายวัดลุ่ม” ภายในวัดมีสถาปัตยกรรมที่สำคัญ คือพระอุโบสถ เป็นแบบไทยประเพณีแต่ไม่ได้ก่อผนัง เนื่องจากอาคารพระอุโบสถเดิมชำรุดทรุดโทรมมาก และเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัย มีใบเสมาปักอยู่ที่ทิศทั้ง 8 รอบอุโบสถ และยังมีปรากฏร่องรอยเจดีย์รายหนึ่งองค์ซึ่งปัจจุบันถูกต้นไม้คลุมทับ ปัจจุบันวัดนี้รวมอยู่กับวัดลุ่มมหาชัยชุมพล

A 3

พลับพลาที่ประทับ ในจุดพักทัพ กลางหมู่บ้านเก่าแก่ ริมหาดทราย

พลับพลาสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ ในวัดพลา ตำบลพลา

95/5 หมู่ 5 ตำบลพลา

อำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง

วัดพลาแห่งนี้เป็นวัดเก่าแก่ตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ริมหาดพลา ในเหตุการณ์กู้ชาติของสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ มีเรื่องเล่ากันว่า สมเด็จพระเจ้าตากสินฯ ยกทัพมาเพื่อปราบหัวเมืองทางจันทบุรี ระหว่างทางได้ผ่านมาที่วัดพลา และได้มาพักทัพที่บริเวณวัดพลาแห่งนี้

ภายในวัดจึงปรากฏพลับพลาเป็นอาคารอย่างไทยประเพณีขนาดเล็ก เพื่อประดิษฐานพระบรมรูปสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ

ตามประวัติวัดพลา เป็นวัดเก่าแก่มาแต่โบราณ สร้างขึ้นในหมู่บ้านพลา ต่อมาคงร้างลง ชาวบ้านจึงพร้อมใจกันมาสร้างวัดพลาขึ้นใหม่เป็นที่ทำบุญกันราว พ.ศ. 2431 โดยมีพระอาจารย์อ่อง เป็นผู้เริ่มแรกทำหน้าที่ดูแลก่อสร้างวัด ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2441 แม่เถียม จิระวงศ์ บริจาคทรัพย์สร้างกุฏิไม้ ชั้น 3 หลัง หอสวดมนต์ 1 หลัง ครัว 1 หลัง และมีพระรักษาวัดสืบมาจนกระทั่งทุกวันนี้

ขอมโบราณกับ ทัพสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ

วัดบ้านค่าย

ทางหลวงชนบทหมายเลข 7014
ตำบลบ้านค่าย อำเภอบ้านค่าย
จังหวัดระยอง

พื้นที่เดิมของวัดบ้านค่ายสันนิษฐานว่าเคยเป็นโบราณสถานของขอมเก่า เมื่อมีชุมชนมาตั้งรกรากจึงถูกพัฒนาเป็นวัด ชาวบ้านในสมัยนั้นนิยมเรียกกันว่า โบสถ์ขอม หรือวัดขอม หรือวัดบน ตั้งอยู่บริเวณด้านทิศเหนือ ต่อมาน้ำในคลองเกิดเปลี่ยนทางเดินน้ำ ทำให้น้ำไหลแรงเซาะตลิ่งจนพัง จึงได้สร้างวัดขึ้นใหม่บริเวณด้านทิศใต้ เรียกว่า วัดล่าง

นอกจากนี้ยังมีแนวคันดินในฝั่งสี่เหลี่ยมทางฝั่งตะวันออกของคลองใหญ่ ชาวบ้านเชื่อกันว่าเป็นค่ายเก่าของสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ แต่จากการศึกษาคาดว่าได้มีการย้ายวัดหลังจากที่สมเด็จพระเจ้าตากสินฯ ได้เดินทัพไปนานพอสมควร

ใน พ.ศ. 2446 ชุมชนที่อยู่บริเวณวัดนี้ถูกขนานนามว่า ชุมชนบ้านค่าย ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น วัดบ้านค่ายชัยขมพูล ตามสภาพของค่ายเก่าในอดีต มีอายุเก่าแก่กว่า 700 ปีมาแล้ว

A 5

สถานที่ต่อเรือ สมเด็จพระเจ้าตากสินฯ

9

ศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ
หัวแหลมปากคลองแก่ง
บริเวณศาลเจ้าพ่อโต๊ะกง หมู่ที่ 3
ตำบลแก่ง อำเภอมืองระยอง
จังหวัดระยอง

บริเวณหัวแหลมปากคลองแก่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยว แหล่งพักผ่อนหย่อนใจ ตั้งอยู่ปลายหาดสวนสน ถนนเพ-แก่ง-กรำ เป็นแหลมยื่นไปในทะเล มีทิวทัศน์ที่งดงาม แม้ว่าสถานที่นี้จะไม่ปรากฏชื่อในพงศาวดารว่าเป็นเส้นทางเดินทัพของสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ แต่ที่คลองแก่งนั้น ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นสถานที่ต่อเรือของกองทัพสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ จึงมีศาลสักการะพระองค์ตั้งขึ้นในเวลาต่อมา

A 6

สถานที่พักกำลังพล สมเด็จพระเจ้าตากสินฯ

วังสามพญา

วัดละหารไร่ ตำบลหนองละลอก
อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

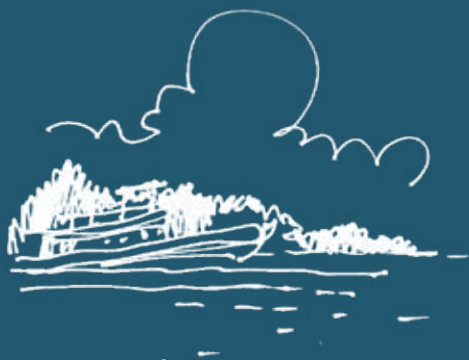

วังสามพญา เป็นห้วงน้ำลึกอยู่ตอนต้นของแม่น้ำระยอง อยู่ทางทิศใต้ของวัดละหารไร่ วังสามพญาเป็นบ่อน้ำที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ จากตาน้ำผุดธรรมชาติที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “วังน้ำเย็น” ปัจจุบันบริเวณวังน้ำเย็นนั้นได้ถูกกลบไปแล้ว แต่ยังคงมีทางน้ำที่ไหลลงสู่วังสามพญา

ตำนานของบ่อน้ำแห่งนี้มีความเกี่ยวข้องกับสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ คือ เมื่อครั้งพระยาตากเดินทัพผ่านมาทางทุ่งละหารใหญ่ และหยุดพักไพร่พลที่นี้ ทรงนำช้างศึก 3 เชือกและม้าศึกลงอาบน้ำบริเวณบึงใหญ่ ซึ่งมีน้ำซึมออกมาตลอดทั้งปี ชาวบ้านจึงเรียกบึงแห่งนี้ว่า “วังสามพญา” อันหมายถึง ช้างศึกทั้ง 3 เชือกของสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ

วังสามพญา จะมีน้ำได้ดินไหลซึมตลอดเวลา และเป็นที่รวมของลำคลอง 5 สายที่ไหลมาบรรจบรวมกันก่อนที่จะเป็นแม่น้ำระยอง ประกอบด้วย คลองระเวียง อยู่ในเขตอำเภอลวกแดง คลองหนองมะปริง อยู่ในเขตอำเภอลวกแดง คลองดอกกราย อยู่ในเขตอำเภอลวกแดง คลองจำพัง อยู่ในเขตอำเภอบ้านค่าย และคลองหนองกรับ อยู่ในเขตอำเภอบ้านค่าย

B

**2 สถานที่ตามรอยนิราศเมืองแกลง
ในตัวเมืองระยอง**

B 1

จุดชมวิวยามเย็นบนเส้นทางเดินเรือของสุนทรภู่สู่เมืองแกลง

อ่าวสมุทร

บริเวณศาลเจ้าปู่โต๊ะกม หมู่ที่ 3 ตำบลแกลง อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

อ่าวสมุท (หัวแหลมปากคลองแกลง) อยู่ปลายสุดของหาดสวนสน ถนนเพ-แกลง-กรำ อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง เป็นอ่าวทะเลที่งดงาม เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ มีภูมิทัศน์เป็นเว็จอ่าวชายทะเล ถัดมามีเนินเขาสลับกับที่ราบ

อ่าวสมุท (หัวแหลมปากคลองแกลง) เป็นอ่าวทะเลที่งดงาม เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นจุดชมวิวเล็ก ๆ ที่สวยงาม เป็นหินที่ยื่นลงไปทะเล มีทั้งต้นสน ต้นมะพร้าว และหาดทราย ด้วยเหตุที่บริเวณนี้เป็นจุดที่สุนทรภู่ได้กล่าวถึงจึงมีทั้งรูปปั้นนางผีเสื้อสมุทร นางเงือก พระอภัยมณี สุดสาครขีมนาคมังกง และรูปปั้นสุนทรภู่ นอกจากนี้แล้ว ใกล้กันยังมีศาลเจ้าพ่อโต๊ะกง ภายในยังมีเจ้าแม่กวนอิมองค์ใหญ่ สามารถเข้าไปสักการะได้ทุกวัน ไม่มีวันหยุด เป็นจุดชมวิวที่สามารถมองเห็นทั้งหาดสวนสน บ้านเพ และเกาะเสม็ด

B 2

สถานที่สานเสื่อส่งเข้ากรุง ของสุนทรภู่

บ้านแก่ง

บริเวณปากทางเข้าหมู่บ้านท่าเรือ
ตรงข้ามกับบึงน้ำมัน ตำบลแก่ง
อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

บ้านแก่งคือชุมชนโบราณ ตั้งติดกับ
คลองแก่ง โดยมีคลองแก่งเป็นเส้นทาง
คมนาคมสายหลักในอดีต ตามลำน้ำมีเรือ
สินค้าขึ้นล่องมาค้าขาย มีตลาด มีท่าน้ำ
ต่อมาก็ขบเซาลง ชื่อ “บ้านแก่ง” ปรากฏ
ข้อความในนิราศเมืองแก่งของสุนทรภู่
ความกล่าวถึง หลังคาบ้านของชาวบ้านแก่ง
มุงด้วยไม้หวายโสม กลุ่มผู้ทอเสื่อสานเสื่อ
สำหรับเป็นส่วยส่งเข้าพระนคร ปัจจุบันมี
การปักเป็นหมุดที่ 20 เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
ตามรอยนิราศเมืองแก่ง

© ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชน ตำบลแก่งกะเจ็ด (ศสย.)

© ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชน ตำบลแก่งกะเจ็ด (ศสย.)

ปัจจุบัน บ้านแก่ง ยังเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ที่เดิม เป็นหมู่บ้านที่อยู่หลัง “วัดท่าเรือ” ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพสานเสื่อกกมาจนปัจจุบัน มีการสืบทอดวิถีการสาน และได้รับการส่งเสริมจนเกิด “กลุ่มสืบสานตำนานเสื่อกกแก่งกะเจ็ด” ที่มีความเข้มแข็งและดัดแปลงผลิตภัณฑ์เสื่อกกในรูปแบบต่าง ๆ จนสามารถสร้างรายได้และก่อให้เกิดเศรษฐกิจชุมชน

C

5 จิตรกรรมสมุดไทยและคัมภีร์ใบลานล้ำค่า

C 1

สมุดไทยและใบลาน ความรู้ภูมิปัญญาชั้นเลิศ ของจังหวัดระยอง

สมุดพระมาลัยวัดโขดทิมธาราม
ตำบลท่าประดู่
47/1 ถนนสุขุมวิท ตำบลท่าประดู่ อำเภอเมือง
ระยอง จังหวัดระยอง

วัดโขดทิมธาราม มีเอกสารโบราณทั้งหมด 45 ชิ้น เป็นสมุดไทย 13 เล่ม ใบลาน 32 ผูก สมุดไทยนั้นแยกได้เป็น สมุดไทยขาว 10 เล่ม สมุดไทยดำ 3 เล่ม ส่วนใหญ่มีสภาพชำรุดจากการกัดกินของปลวกมากบ้างน้อยบ้าง ที่สมบูรณ์ที่สุดจะเป็นกลุ่มพระมาลัยกลอนสวด 3 เล่ม และคัมภีร์พระพุทธคุณ เขียนด้วยอักษรขอม ภาษบาลีและภาษาไทย นอกนั้นอยู่ในสภาพค่อนข้างชำรุด จำแนกตามเนื้อหาได้ 6 ประเภท คือ สมุดพระมาลัย อันเป็นศิลปะอยุธยา ขึ้นเดียวที่เหลืออยู่ในประเทศไทย กฎหมายโบราณ กลอนสวด สมุดภาพ ตำรายา และ พงศาวดาร

เอกสารโบราณของวัดโชดทิมธารามพบทั้งสิ้นจำนวน 32 ผูก น่าสนใจที่โบราณทั้งหมดเป็น
โบราณก้อม คือ เป็นโบราณขนาดสั้น ยาวเฉลี่ย 5-6 เซนติเมตร ส่วนใหญ่ใช้บันทึกเรื่องราว
เล็ก ๆ น้อย ๆ จบในผูกเดียว โบราณส่วนใหญ่อยู่ในสภาพสมบูรณ์ พบคัมภีร์โบราณที่จารด้วย
ตัวอักษรขอมจำนวน 2 ผูก ที่เหลือจารด้วยอักษรไทยทั้งสิ้น จำแนกตามเนื้อหาได้ 7 ประเภท
คือ ตำรายา ขอบปฏิบัติพระสงฆ์ ตำราโหราศาสตร์ คาถาอาคม คักราชพระเจ้า 5 พระองค์
สูตรคุณและมาตราต่างๆ และตำราสร้างเรือน

๐๒

สมุดไทยและ ใบลาน ศูนย์กลางความรู้ ของบ้านแลง

๑

สมุดไทยวัดบ้านแลง ตำบลบ้านแลง

หมู่ 1 ตำบลบ้านแลง

อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

วัดบ้านแลง พบเอกสารโบราณเป็นจำนวนมาก ทั้งที่เป็นเอกสารสมุดไทยและคัมภีร์ใบลานราว 45 รายการ เช่น หนังสือพงศาวดาร ตำรายาพิกัตสมุฏฐาน พระเวสสันดรชาดก กัณฑ์ฉกษัตริย์ ตำราไสย ตำรายาฝีดาษ ยาแก้ซาง พระคาถาต่าง ๆ พระวินัย เทวทัตสูตร พระกุตราช พระเจ้าห้าพระองค์ ตำรายันต์ วรรณกรรมศาสนา กฎหมาย ทะเบียนพระสงฆ์ เมืองระยอง ตำราฤกษ์ยาม

เฉพาะเอกสารโบราณของวัดแลงนั้นมีเป็นจำนวนมากที่สำคัญเช่น วรรณกรรมเรื่องฉันทนตชาดก หนังสือพงศาวดารเมืองหงสาวดี ตำราไสยศาสตร์ และตำรายา

C 3

ตำรายาสมุนไพร ตำรายันต์ และปุมโหรโบราณ

ตำรายาวิวัฒนาตาขวัญ ตำบลนาตาขวัญ
ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3139 ตำบลนาตาขวัญ
อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

ที่วัดนาตาขวัญพบเอกสารสมุดไทย
ประเภทตำรายาจำนวนมาก โดยเฉพาะตำรา
ยาหลวงพ่อดูย ที่เป็นพระหมอยาที่มีชื่อเสียง
มีสมุดพระมาลัยสมัยอยุธยาตอนปลาย
ปุมโหร และตำรายันต์ เป็นต้น

C 4

สมุดพระมาลัย สมัยอยุธยาตอนปลาย

สมุดพระมาลัยวัดทับมา
ตำบลทับมา
อำเภอเมืองระยอง
จังหวัดระยอง

ที่วัดทับมาแห่งนี้ พบสมุดพระมาลัยสมัยอยุธยาตอนปลายจำนวน 2 เล่ม มีภาพวาดประกอบสวยงาม และยังไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ใดมาก่อน สมุดพระมาลัยของวัดทับมาทั้ง 2 เล่ม เป็นสมุดไทยขาวขนาดใหญ่ มีความพิเศษคือตอนต้นของเล่มที่ 1 และหน้าสุดท้ายของเล่มที่ 2 มีอักษรขอมจารด้วยเส้นหมึกทอง ซึ่งพบเห็นได้ยากมาก

มีข้อความเขียนไว้ด้วยอักษรไทยสมัยอยุธยาตอนปลายที่หน้าด้น ระบุชื่อผู้สร้างไว้ว่า “หนังสือข้าพเจ้านายคำ อำแดงชู สร้างให้ไว้แก่ปู่พวนสำหรับไว้เ็นพระศาสนา...”

C 5

คัมภีร์ประเภทอานิสงส์ ความเชื่อคู่เมืองระยอง

คัมภีร์ใบลานวัดจุฬามณี ตำบลบ้านแลง
ตำบลบ้านแลง อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

วัดจุฬามณี พบเอกสารโบราณจำนวน 24 รายการ เป็นคัมภีร์อานิสงส์จำนวน 10 รายการ จารด้วยตัวอักษรขอมไทย ภาษบาลีและภาษาไทย ไม่ระบุปีที่จาร แต่ฉบับมีจำนวนหน้าลานประมาณ 15-20 หน้าลาน มีหน้าลานหน้าต้นและหน้าปลาย ทั้งสายสนอง ไม่ประทับ และผ้าห่อคัมภีร์ทำอย่างประณีตสวยงาม

เรื่องที่โดดเด่นเป็นพิเศษมีอยู่จำนวน 4 เรื่อง คือ คัมภีร์อานิสงส์สร้างถนน คัมภีร์อานิสงส์สร้างส้วม คัมภีร์อานิสงส์ทำบุญลาน คัมภีร์อานิสงส์นางโพลพ

D

3 ย่านเก่าเล่าเรื่องเมืองระยอง

D 1

ย่านการค้าบนถนนทันสมัย เส้นแรกของเมืองระยอง

ย่านการค้ายมจินดา

ตำบลท่าประดู่ อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

L

เปิดทุกวัน

เวลาเปิดร้านค้าทั่วไป

10.00-20.00 น.

วันเสาร์-อาทิตย์

ร้านค้าส่วนใหญ่เปิด

18.00-22.00 น.

ถนนยมจินดาเป็นถนนเส้นแรกของจังหวัดระยอง ดัดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2443 โดย พระศรีสมุทโกศ (อิม ยมจินดา) เจ้าเมืองระยองในขณะนั้น ถนนเลียบไปตามแม่น้ำระยองเพื่อใช้เป็นเส้นทางหลักในการสัญจรไปมา ตั้งชื่อขึ้นเพื่อเป็นเกียรติแก่เจ้าเมืองระยองคนแรก คือ พระยาศรีสมุทโกศชัยโชคขัตติยสงคราม (เกตุ ยมจินดา) และใช้ชื่อถนนยมจินดาอย่างเป็นทางการใน พ.ศ. 2495

ถนนยมจินดากลายเป็นย่านการค้าขนาดใหญ่และสำคัญของภาคตะวันออก มีร้านค้าจำนวนมากเข้ามาเปิดและเกิดเป็นอาคารพาณิชย์ทั้ง 2 ข้างทาง ทั้งโรงภาพยนตร์ โรงสี โรงสูบผืน ตลาดร้านค้า ร้านทอง ร้านขายยาจีน ร้านขายอุปกรณ์การเขียน ทำรถและทำเทียบเรือ นอกจากนี้ยังเป็นที่ตั้งของบ้านเจ้าเมือง บ้านคหบดี ถือได้ว่าบริเวณถนนยมจินดามีประวัติศาสตร์ความเป็นมาในฐานะศูนย์กลางความเจริญของเมืองระยองในอดีต และเป็นหมุดหมายสำคัญทางประวัติศาสตร์แห่งหนึ่งในเมืองระยอง

ถนนยมจินดาเป็นที่ตั้งของตลาดเก่า ตลาดจ่ายเก่า หรือตลาดเทศบาล ในอดีตตลาดแห่งนี้เป็นตลาดไม้สำหรับขายอาหารสดจำพวกเนื้อสัตว์ อาหารทะเล ผัก ซึ่งสินค้าต่างๆ ที่นำมาขายในตลาดนั้นมาจากพื้นที่ใกล้เคียง ผักผลไม้ ของป่า จะมีแม่ค้าจากทั้งบ้านนาตาขวัญ บ้านแลงนำสินค้ามาขาย ส่วนอาหารทะเลจะเป็นแม่ค้าจากปากแม่น้ำระยอง ทำให้พื้นที่บริเวณนี้เป็นศูนย์รวมทางการค้าในระยอง มีผู้คนเข้ามาแลกเปลี่ยนและซื้อขายสินค้ากันในตลาดเป็นจำนวนมาก

ปัจจุบันถนนยมจินดาเป็นย่านการค้าเก่าแก่ของระยองที่ท่านสามารถเดินเที่ยวชมตลาดเก่า บ้าน ร้านค้าโบราณที่เป็นอดีตของวิถีชีวิตของผู้คนเมืองระยอง มีสถาปัตยกรรมบ้านเรือนไม้ บ้านตึกตะวันตกโบราณ บ้านเจ้าเมือง โรงมหรสพรวมทั้งศาลเจ้าจีนเก่าแก่

D ②

จากถนนยมจินดา สู่ถนนชุมพล

📍

ย่านการค้าชุมพล

ตำบลท่าประดู่ อำเภอเมืองระยอง
จังหวัดระยอง

เมื่อคนเริ่มเข้ามาอยู่อาศัยกันในพื้นที่ถนนยมจินดาหนาแน่นขึ้น เมืองจึงจำเป็นต้องขยาย ย่านการค้าจึงได้ขยายตัวออกมาสู่ถนนชุมพลที่อยู่ใกล้เคียงกัน

ถนนชุมพลตัดขนานกับถนนยมจินดา เป็นจุดยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจและการคมนาคมที่สำคัญของเมืองระยอง และยังเป็นถนนที่รองรับการขยายตัวของคนจีนและคนนอกพื้นที่ที่อพยพเข้ามา ภายในถนนชุมพลเต็มไปด้วยเรือนไม้แถวเก่าแก่จำนวนมาก ทั้งที่ยังประกอบกิจการค้าขายอยู่ เช่น ร้านปิยะเวชโฮสเทล ร้านแต่งวันหยุด ร้านบ้านลุงตุ้ย ดิ็กแถวเก่าแก่ของร้านศรีเจริญ เป็นต้น และดีกอาคารพาณิชย์ทั้ง 2 ชั้น ร้านขายยา ร้านขายกล้วยปิ้ง ร้านขายของชำ ฯลฯ

D 3

อู่ข้าวอู่น้ำ ตลาดเก่าแก่ที่บ้านค่าย

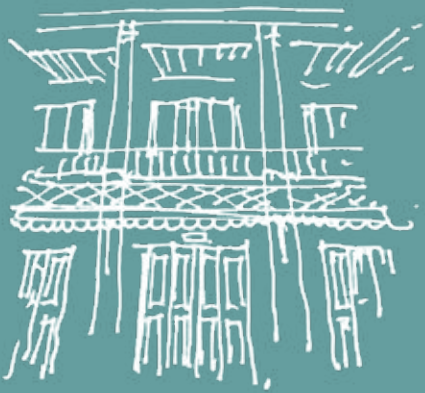
ตลาดไผ่ล้อม

223 ถนนอาทิตย์ประดิษฐาน
ตำบลบ้านค่าย อำเภอบ้านค่าย
จังหวัดระยอง

ย่านการค้าแห่งนี้ตั้งอยู่บนถนนเส้นแรก
ของอำเภอบ้านค่ายที่ตัดขนานไปกับ
คลองใหญ่ ในอดีตคนดั้งเดิมของอำเภอ
บ้านค่ายจะอาศัยอยู่บริเวณรอบวัดบ้านค่าย
โดยบ้านแต่ละหลังจะปลูกอยู่ในที่นาที่สวน
ของตนเอง ดังนั้นบ้านจึงอยู่ห่างกัน ไม่ได้มา
รวมตัวเป็นชุมชนอย่างแน่นในย่านการค้าแห่งนี้
ซึ่งบ้านค่ายเองเปรียบเสมือนอู่ข้าวอู่น้ำของ
จังหวัดระยอง เนื่องจากมีการทำกันเป็น
จำนวนมาก จนกระทั่งย้ายที่ว่าการอำเภอมา
อยู่ในที่ปัจจุบัน จึงมีการตั้งชุมชนเป็นย่าน
การค้าเกิดขึ้น คือ “ตลาดไผ่ล้อม” ตามชื่อ
ชุมชนไผ่ล้อม

E

ย่ำต๊อก ต้องมนต์ ไปด้วย 9 ตึก บ้าน เรือน โรง

E 1

โรงมหรสพโบราณ

วิกศรีอุทุม

ถนนยมจินดา ตำบลท่าประดู่
อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

วิกศรีอุทุมเป็นโรงละครที่มีการแสดงละครหรือลิเกในถนนยมจินดา เป็นพื้นที่มหรสพที่เป็นที่รู้จักของคนระยอง ในอดีตราคาค่าชมการแสดงละคร 1 บาท ซึ่งละครที่แสดงจะใช้ผู้เล่นเป็นผู้หญิงทั้งหมด เรื่องที่แสดงจะเป็นวรรณคดีของไทย เช่น เงาะป่า ขุนช้างขุนแผน

E ②

เอกลักษณ์โดดเด่น จากช่องลมไม้ฉลุ ลายพันธุ์พฤกษา เหนือบานหน้าต่าง

บ้านมาลีวนิชย์

127 ถนนยมจินดา ตำบลท่าประดู่
อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

บ้านมาลีวนิชย์เป็นบ้านไม้สองชั้นขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่บริเวณกลางชุมชน สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2469 เจ้าของบ้านปัจจุบัน คือ คุณพงษ์ศักดิ์ สวัสดิพานิช ในอดีตเคยเป็นโรงหนังชื่อว่าเกษมพาณิชย์ ส่วนฝั่งตรงข้ามบ้านที่ในปัจจุบันเป็นลานกิจกรรม เดิมทีเคยเป็นโรงหนังศรีอุดม

รูปแบบของบ้านมีลักษณะเป็นบ้านไม้สองชั้นขนาดใหญ่โดดเด่น ลักษณะผนังตีไม้ฝาซ้อนแบบบานเกล็ดในแนวนอน ชั้นบนมีการทำช่องลมก่อนถึงบริเวณหลังคา และช่องลมไม้ฉลุลายพันธุ์พฤกษาเหนือบานหน้าต่าง ชั้นล่างมีหลังคากันสาด ประตูทางเข้าแบบบานพับม้วนในเปิดเป็นร้านค้าและถัดไปด้านหลังเป็นส่วนที่อยู่อาศัย พื้นบ้านปูกระเบื้องสีลายพันธุ์พฤกษาแบบอิตาลี ที่มีอยู่คู่บ้านหลังนี้มาตั้งแต่ต้น

E 3

โรงผืนใหญ่ โรงผืนโบราณ

โรงผืน

ถนนยมจินดา ตำบลท่าประดู่
อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

โรงผืนภายในถนนยมจินดา เป็นกิจการสัมปทานในครอบครัว สุวรรณโณ เปิดทำการเมื่อ 80 ปีที่ผ่านมา ขณะนั้นผืนยังไม่ถูกจัดให้เป็นสิ่งเสพติด จึงทำให้สามารถค้าขายได้อย่างเปิดเผย ซึ่งในอดีตการทำธุรกิจโรงผืนถือว่าประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก ทำให้มีคนจากทั่วทุกสารทิศมาใช้บริการอย่างไม่ขาดสาย ซึ่งโรงผืนแห่งนี้จะเปิดให้บริการตลอด 24 ชั่วโมงต้อนรับลูกค้าทุกกลุ่ม ซึ่งผู้คนที่เข้ามาใช้บริการโรงผืนแห่งนี้มีตั้งแต่กลุ่มข้าราชการ ช่างทองไปจนถึงกลุ่มคนใช้แรงงาน

จนกระทั่ง พ.ศ. 2502 รัฐบาลได้ออกกฎหมายห้ามคนไทยสูบผืน โรงผืนแห่งนี้จึงต้องปิดกิจการลง เหลือไว้แค่เพียงสิ่งก่อสร้างและเรื่องเล่าที่ยังอยู่คู่กับคนในพื้นที่

E 4

ตึกแบบชิโน-โปรตุเกส บนย่านการค้าเก่าแก่

วิกเจ้าแก้วเทียน

ถนนยมจินดา ตำบลท่าประดู่
อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

ตึกเจ้าแก้วเทียน (วิกเกษมพาณิชย์) เป็นอาคารที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลสถาปัตยกรรมจีน-ตะวันตก เป็นตึกเก่าแก่อันดับ 2 ต่อจากตึกสิงห์-ทราย โดยมีท่านขุนพาณิชย์ลาสินธุ์ (เทียน สินธุพาณิชย์) เป็นเจ้าของตึก สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2460

อาคารเป็นแบบชิโน-โปรตุเกส (ศิลปะตะวันตกผสมจีน) มีสองชั้น แบ่งเป็น 6 คูหา หน้าจั่วสลักลายพันธุ์พฤกษา ชั้นบนมีหน้าต่างบานยาว ชั้นล่างทำกันสาดยื่นออกไปและด้านล่างยกพื้นเล็กน้อยทำให้มีชานทางเดินด้านหน้าอาคาร ปัจจุบันตึกเจ้าแก้วเทียนกลายเป็นสถานที่จำลองวิกเกษมพาณิชย์ที่เคยเป็นโรงหนังในถนนยมจินดา

E 5

ยาโบราณ ยาเก่าแก่หาได้ที่นี้

ปิยะเวชโอสถ

ถนนยมจินดา ตำบลท่าประดู่
อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

ปิยะเวชโอสถ เป็นบ้านไม้เก่าตั้งอยู่บนถนนชุมพล เป็นร้านยาไทยแผนโบราณที่อยู่คู่กับถนนชุมพลมา มากกว่า 80 ปี เป็นเรือนไม้แถวค้าขายของชาวจีน มีสองชั้น หลังคามีการทำกันสาดที่รองรับด้วยคานเหล็ก ชั้นบน ผนังตีไม้ฝาซ้อนกันแบบบานเกล็ดในแนวอน ชั้นบนมีการทำระเบียงไม้ยื่นออกมา ชั้นล่างเปิดเป็นร้านขายยา ประตูด้านหน้าเป็นประตูเพี้ยมและมีการทำ ประตูเหล็กซ้อนทับไว้อีกชั้นหนึ่ง

E ⑥

ตึกแถวแบบฝรั่ง เก่าแก่ที่สุดใน จังหวัดระยอง

ตึกพ่อสิงห์-แม่กราย

ตำบลท่าประดู่ อำเภอเมืองระยอง
จังหวัดระยอง

ตึกพ่อสิงห์-แม่กราย เป็นตึกที่เก่าแก่ที่สุดในจังหวัดระยอง สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2456 ในอดีตตึกสิงห์-กรายเป็นร้านค้าขายอุปกรณ์เกี่ยวกับเกษตรกรรมและเรือ เช่น ปุ๋ย ยานำร่องพืชผลทางการเกษตร ยานวนเรือ เครื่องมือประกอบเรือ ฯลฯ

มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเป็นอาคารก่ออิฐถือปูนสองชั้นขนาดใหญ่มีความยาวทั้งหมด 6 ห้อง ตึกมีความยาวตลอดถนนศรีสมุทโกศฯ ตัวอาคารยังใช้ประตูบานเฟี้ยมแบบบานเกล็ด ชั้นบนมีช่องลมทำจากไม้ฉลุลายพันธุ์พุกกา และมีการทำระเบียงวนรอบตัวอาคาร มีการประดับไม้ฉลุลายคล้ายอาคารแบบขนมปังขิง เหนือราวระเบียง อาคารชั้นล่างมีหลังคา กันสาดยาวตลอดตัวอาคารและมีเก้าอี้แขวนรองรับ

E 7

เรียนรู้ประวัติศาสตร์ ระยองในพิพิธภัณฑ์ เมืองระยอง

พิพิธภัณฑ์เมืองระยอง
หรือบ้านสี่ตัยอุดม
ถนนยมจินดา ตำบลท่าประดู่
อำเภอเมืองระยอง
จังหวัดระยอง

เปิดทุกวัน
08.00-20.00 น.

การจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์เมืองระยองเป็นการรวบรวมภาพถ่ายเก่าและของสะสมหายากจากคนในพื้นที่ เพื่อให้เห็นประวัติศาสตร์ของพื้นที่ในยมจินดา เดิมเป็นบ้านของตระกูลสี่ตัยอุดมที่ทายาทของตระกูลได้บริจาคเพื่อใช้ทำประโยชน์

ขุนศรีอภัยเขต ต้นตระกูลสี่ตัยอุดมสร้างบ้านหลังนี้ขึ้นใน พ.ศ. 2462 เป็นบ้านไม้สองชั้นขนาดใหญ่ อยู่บริเวณกลางชุมชน ผนังมีการตีไม้ฝาสองแบบ คือ ดีซ้อนกันแบบบานเกล็ดและไม้ฝาแบบลูกทัก หลังคามุงด้วยกระเบื้องว่าว ชั้นบนมีหน้าต่างไม้แบบบานเกล็ด และมีการทำช่องลมสองแบบ คือช่องลมแบบตีไม้เรียงกันในแนวตั้งเว้นช่องไว้ระบายอากาศ และช่องลมแบบไม้ฉลุกลายเป็นคำว่า “เจริญ” ชั้นล่างมีการทำชานนั่งพักผ่อนหน้าออกสู่น้ำระยองซึ่งเป็นบริเวณหน้าบ้านแต่เดิมก่อนการตัดถนน

E 8

บ้านเจ้าเมืองระยอง คนสุดท้าย

บ้านยมจินดา

ถนนยมจินดา ตำบลท่าประดู่
อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

บ้านยมจินดา เรือนปั้นหยาชั้นเดียวเก่าแก่อีกหลังหนึ่งในชุมชนยมจินดา เป็นบ้านของพระศรีสมุทโกศ (อิม ยมจินดา) เจ้าเมืองระยองคนสุดท้ายก่อนการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2475 ออกแบบโดยพระศรีสมุทโกศ (อิม ยมจินดา)

รูปแบบทางสถาปัตยกรรมมีลักษณะเป็นบ้านไม้ชั้นเดียว มุงกระเบื้องหลังคาแบบปั้นหยา ผังใช้ไม้กระดานดีซ้อนกันในแนวนอนแบบบานเกล็ด ประตูทางเข้าใช้ประตูแบบบานเฟี้ยม ประตูอยู่ทางด้านที่ยื่นออกไปทางแม่น้ำระยองเป็นบริเวณหน้าบ้านมีการทำระเบียงไว้ใช้งาน ปัจจุบันอยู่ในความดูแลของลูกหลานตระกูลยมจินดา อีกทั้งได้ปรับปรุงบางส่วนให้กลายเป็นพิพิธภัณฑ์ที่เก็บรวบรวมของเก่าของตระกูลเอาไว้ และเปิดให้บุคคลทั่วไปได้เข้าชมโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

E 9

จุดพบปะสำคัญของคน ในชุมชนยมจินดา

บ้านสะพานไม้

ถนนยมจินดา ตำบลท่าประดู่
อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

บ้านสะพานไม้ เป็นบ้านไม้เก่าแก่อีกหลังหนึ่งอยู่บริเวณทางไปสะพานไม้ ซึ่งเป็นสะพานโบราณที่อยู่คู่ชุมชนยมจินดามานาน แต่ปัจจุบันโดนไฟไหม้และซ่อมเปลี่ยนเป็นสะพานคอนกรีตแล้ว บ้านสะพานไม้ในปัจจุบันเปิดเป็นร้านก๋วยเตี๋ยวและร้านขายน้ำ เป็นจุดพบปะสำคัญของคนในชุมชนรวมถึงนักท่องเที่ยว รูปแบบทางสถาปัตยกรรมเป็นเรือนไม้เก่าสองชั้นที่มีผนังตีไม้ฝาซ้อนแบบบานเกล็ดในแนวนอน เดิมหลังคาน่าจะมุงด้วยกระเบื้องว่าว แต่ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นหลังคาสังกะสี ชั้นบนมีหน้าต่างไม้ 4 บาน ชั้นล่างมีประตูบานเพี้ยมยาวตลอดตัวบ้าน

F

6 ศาลเจ้าศักดิ์สิทธิ์ ที่ชวนคุณไปไหว้

F 1

ศาลเจ้าจีนเก่าแก่ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5

9

ศาลเจ้าพ่อโจวซือกง ตำบลท่าประดู่
ถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3 ตำบลท่าประดู่
อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

ศาลเจ้าจีนเก่าแก่ สันนิษฐานว่าตั้งขึ้นในช่วงรัชกาลที่ 5 โดยชาวจีนที่มาตั้งรกรากค้าขาย
ในระยะของ เริ่มแรกปลูกเพิงมุงหลังคาด้วยหญ้าแฝก ต่อมาเมื่อมีผู้มากราบไหว้บูชาเป็น
จำนวนมาก ศาลเจ้าแห่งนี้ก็ได้รับการปลูกสร้างใหม่เป็นอาคารไม้ถาวรมาจนถึงราว พ.ศ. 2514
จึงได้สร้างเป็นอาคารคอนกรีตใช้งานมาจนถึงปัจจุบัน

F 2

ศาลประดิษฐานองค์ เจ้าแม่ทับทิมและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ของชุมชน

ศาลเจ้าแม่ทับทิม ตำบลท่าประดู่
124 ยมจินดา ตำบลท่าประดู่ อำเภอเมืองระยอง
จังหวัดระยอง

ศาลเจ้าในความปกครองของกระทรวงมหาดไทย เริ่มก่อสร้างเมื่อ พ.ศ. 2421 เพื่อประดิษฐานองค์เจ้าแม่ทับทิมและสิ่งศักดิ์สิทธิ์อีกหลายองค์ อันเป็นที่เคารพนับถือและกราบไหว้ของชาวระยองทั้งไทยและจีน โดยมีชื่อเป็นทางการว่า “ดู่ย ปวยเนีย” เริ่มแรกสร้างเป็นอาคารหลังคาไม้ไผ่ ต่อมาบูรณะให้ก่อสร้างเป็นอาคารคอนกรีต จนปัจจุบันได้ปรับปรุงให้มีพื้นที่กว้างขวางขึ้นเพื่อรองรับการจัดกิจกรรมและงานประจำปีของศาล ตลอดจนอำนวยความสะดวกให้ประชาชนทั่วไปมาสักการะ

F 3

ศาลสักการะของชาวประมง

ศาลเจ้าแม่ไสว ต่าบลปากน้ำ
60 ถนนสุขุมวิท เขตบดินครระยอง
อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านอายุประมาณ 70 ปี กล่าวว่า ศาลเจ้าแม่ไสวสร้างขึ้นเพื่อเป็นที่เคารพสักการะของชาวประมง มีความเชื่อว่ามีก่อนมีรูปแกะสลักเจ้าแม่ลอยมาติดอยู่บริเวณที่ตั้งศาล จึงนำมากราบไหว้บูชาเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตัวศาลได้รับการบูรณะเมื่อ พ.ศ. 2547 ศาลหันหน้าเข้าสู่แม่น้ำคลองใหญ่ ซึ่งเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างแม่น้ำและทะเล

F 4

ศาลของชาวไทยจีนที่จัดงาน ประเพณีทิ้งกระจาดประจำปี

9

ศาลเจ้าปู่ญ่ท่ากงเปี้ยว
ตำบลบ้านแลง
ตำบลบ้านแลง อำเภอเมืองระยอง
จังหวัดระยอง

ศาลเจ้าปู่ญ่ท่ากงเปี้ยว ตำบลบ้านแลง ซึ่งมีอายุมากกว่า 100 ปี ซึ่งคนไทยเชื้อสายจีนได้เคารพและศรัทธากราบไหว้ศาลแห่งนี้ มีการจัดงานประจำปีที่ศาลแห่งนี้คือ ประเพณีทิ้งกระจาด และในช่วงกลางวันยังมีมหรสพสมโภชตลอดทั้งงาน วัดอุประสงค์ในการจัดงานในครั้งนี้ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ที่เสียชีวิตไปแล้ว ให้ได้รับบุญกุศล และมอบข้าวสาร อาหารแห้งให้กับผู้ที่ยากจนได้ยาก เพื่อให้ชาวบ้านได้นำไปใช้ในการดำรงชีวิตต่อไป ซึ่งถือว่าเป็นการดูแลซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งยังเป็นเอื้ออาทรให้กับคนในพื้นที่และนอกพื้นที่อีกด้วย

F 5

ศาลสักการะ เจ้าของที่ดิน ผู้มีจิตศรัทธาแห่ง วัดบ้านดอน

ศาลขุนจำเมือง
วัดบ้านดอน
ตำบลเชิงเนิน
หมู่ 4 ตำบลเชิงเนิน
อำเภอเมืองระยอง
จังหวัดระยอง

เดิมที่ดินของวัดบ้านดอนนั้นเป็นของขุนจำเมืองระยองแล้วได้ยกให้นายวรรณ ผู้เป็นบุตรและขุนจำเมืองได้ส่งนายวรรณไว้ว่า “ที่ดินแปลงนี้ห้ามซื้อขาย ถ้าจะสร้างวัดก็ให้ถวาย” นายวรรณจึงได้ถวายที่ดินแปลงนี้เพื่อสร้างวัดเมื่อ พ.ศ. 2432 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2472 และมีศาลขุนจำเมืองตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของพระอุโบสถ เป็นที่เคารพนับถือกราบไหว้ของชาวบ้านมาจนปัจจุบัน

F 6

ศาลเจ้าใน นิราศเมืองแกลง

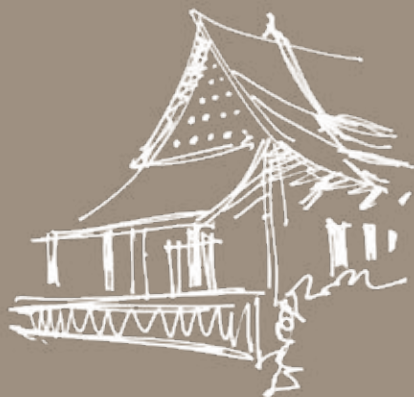
ศาลเจ้าพ่อโต๊ะกง ตำบลเพ

หัวแหลมปากคลองแกลง
ถนนเรียบชายหาดสวนสน
บ้านเพ ตำบลเพ
อำเภอเมืองระยอง
จังหวัดระยอง

ศาลเจ้าพ่อโต๊ะกง ตั้งอยู่บริเวณหัวแหลมปากคลองแกลง ถนนเรียบชายหาดสวนสนบ้านเพ สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นเมื่อประมาณ 200 ปีที่แล้ว โดยอาจเป็นศาลเจ้าที่ปรากฏในนิราศเมืองแกลง ที่ศาลเจ้าแห่งนี้มีการจัดงานกินเจประจำปี แซยิดเจ้าแม่กวนอิม พิธีกรรมพระกั๋วอ๋องได้แต่เต็มรูปแบบ อีกทั้งยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวและจุดชมวิวในตัว ด้วยบรรยากาศที่สวยงามติดทะเล ด้านหลังเป็นภูเขาประทับองค์เจ้าแม่กวนอิมองค์ใหญ่เห็นวิวได้รอบตลอดสายฝั่ง

G

**13 แหล่งชมศิลปกรรมเก่าแก่
สกุลช่างเมืองระยอง**

๑

แหล่งศิลปกรรมชั้นเลิศ ของชาติในจังหวัดระยอง

๑

วัดโขดทิมธาราม ตำบลท่าประดู่

47/1 ถนนสุขุมวิท ตำบลท่าประดู่

อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

“ทิม” เป็นเจ้าเมืองระยอง ผู้ก่อตั้งวัดโขด จึงมีชื่อคู่กันว่า วัดโขด (ทิมธาราม) ภายในวัด มีสถาปัตยกรรม จิตรกรรม และเอกสารโบราณอันทรงคุณค่า ที่สำคัญคือ

พระอุโบสถเก่า เป็นอาคารก่อผนังสูง หลังคาลาดชัน ผนังเอนสอบเข้าหากันเล็กน้อย ตามแบบอาคารพระอุโบสถสมัยอยุธยา ตอนปลาย หน้าพระอุโบสถสุดเขตวัดทาง ด้านทิศตะวันออกมีแม่น้ำระยอง ไหลมาจาก ทิศเหนือผ่านตัวเมืองระยอง ออกสู่ทะเลทาง ทิศใต้

จิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถเก่า เป็นจิตรกรรมฝาผนังเพียงแห่งเดียวที่พบใน จังหวัดระยอง มีลักษณะของความเป็นพื้นถิ่น คือ การวาดโดยการลงสีพื้นหลังอ่อน นิยม ใช้สีเขียว ผสมผสานกับความนิยมวาดแบบ ประเพณีที่สืบทอดลงมาจากเมืองหลวง เป็นศิลปะรัตนโกสินทร์ตอนต้นในช่วงรัชกาล ที่ 3-4

เจดีย์ราย เป็นเจดีย์ทรงระฆังผสมกับ รูปแบบของเจดีย์ทรงเครื่อง คือ ใช้ฐานรองรับ องค์ระฆังเป็นมาลัยเถาซ้อนกันสามวง แต่มี บัวกลุ่มรองรับองค์ระฆังกับยอดที่เป็นบัวกลุ่ม เถาแบบเจดีย์ทรงเครื่อง ซึ่งรูปแบบนี้ปรากฏ ในหัวเมืองชายทะเลทั้งฝั่งตะวันออกและ ตะวันตก เช่น เพชรบุรี สมุทรสงคราม สมุทรปราการ และชลบุรี แสดงความสัมพันธ์ ระหว่างเมืองระยองกับหัวเมืองโดยรอบอ่าวไทย ในสมัยรัตนโกสินทร์ราวรัชกาลที่ 4-5

๑ ๒

สถาปัตยกรรม ที่พิเศษแห่งเดียว ในเขตลุ่มน้ำ ระยอง

วัดบ้านแลง
ตำบลบ้านแลง
หมู่ 6 ตำบลบ้านแลง
อำเภอเมืองระยอง
จังหวัดระยอง

วัดบ้านแลงเป็นวัดโบราณมีมาตั้งแต่กรุงศรีอยุธยา ภายในยังปรากฏร่องรอยศิลปกรรมโบราณที่น่าชวนชมที่อยู่คู่วัดมาสองร้อยกว่าปี

พระพุทธรูปประธานในพระอุโบสถวัดบ้านแลง มีอายุอยู่ในราวรัชกาลที่ 4-5 เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นลุ่มน้ำระยอง ที่สะท้อนฝีมือทางเชิงช่างที่หลากหลายในพื้นที่อย่างชัดเจน

คู่พระธรรมวัดบ้านแลง เป็นตัวอย่างของคู่พระธรรม สมัยต้นรัตนโกสินทร์อย่างชัดเจน มีการจัดวางลวดลายตามขนบอย่างรัตนโกสินทร์ ราวรัชกาลที่ 3 ลงมา กล่าวคือการทำลวดลายที่เน้นการทลายเป็นพื้นหลังมากเกินไป จึงดูซ้ำ ๆ กัน มีลูกเล่นโดยการแทรกตัวระลอกและนกลงไปบ้าง ยังสอดคล้องกับข้อมูลทางเอกสารคัมภีร์โบราณของวัดเช่นกัน เนื่องมาจากภายในวัดบ้านแลงพบเอกสารโบราณเป็นจำนวนมาก

อุโบสถวัดบ้านแลง รูปแบบศิลปะอยุธยาตอนปลาย เป็นอุโบสถขนาด 5 ห้อง มีกำแพงแก้วล้อมรอบ มีการทำจันทับหรือลักษณะหลังคายื่นออกมาด้านหน้าหลุบต่ำ มีพนักเดี่ยว ๆ ก่ออิฐถือปูนล้อมไว้ หลังคาซ้อนกัน 2 ชั้น 3 ตับ ปรากฏการทำแท่นเขนรองรับหลังคาที่เชื่อมกับอาคารโดยตรง ส่วนหน้าบันฉาบปูนและประดับเครื่องถ้วย

หอไตรวัดบ้านแลง เป็นหอไตรกลางน้ำ อาคารสร้างจากไม้ มีเสาหลายต้นรองรับตัวอาคาร หลังคามุงด้วยกระเบื้องซ้อนกัน 2 ชั้น 2 ตับ ประดับเครื่องล่ายองตามแบบไทยประเพณี เป็นหอไตรแบบไทยประเพณีที่สืบมาจากหอไตรสมัยอยุธยา ตามแบบหอไตรลุ่มน้ำเจ้าพระยา

ปราสาทวัดบ้านแลง เป็นเจดีย์รายตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของอุโบสถเก่า ทรวดทรงค่อนข้างยืดยาว การเคลือบสีลายองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เชื่อว่ามีที่มาจากมณฑลพายัพองค์นี้คงเป็นเจดีย์ที่สร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ ราวรัชกาลที่ 4-5 ลงมาโดยแสดงความสัมพันธ์กับงานช่างของทางจันทบุรี แต่ก็มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากงานทั่วไป เช่น การสลักส่วนและไม่ปรากฏองค์ประกอบบางอย่าง จึงเรียกได้ว่าปราสาทวัดบ้านแลงเป็นสถาปัตยกรรมที่พิเศษแห่งเดียวที่พบในเขตลุ่มน้ำระยอง

๐ ๓

อดีตแห่งวัดหลวงใจกลางเมืองและโรงเรียนแห่งแรกของระยอง

วัดจันทอุดม (แก่ง) วัดร้างภายในโรงพยาบาลระยอง

138 ถนนสุขุมวิท ตำบลท่าประดู่ อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

วัดจันทอุดม (แก่ง) เป็นวัดเก่าแก่ วัดหลวงใจกลางเมืองระยอง ไม่ปรากฏประวัติการสร้าง ในสมัยพระยาศรีสมุทรโกศชัยไชยทิศสงคราม (เกตุ ยมจินดา) เป็นเจ้าเมืองระยอง ได้นำเอาหนังใหญ่มาให้ประชาชนได้ชมครั้งแรกที่วัดนี้ด้วย มีผู้คนมาดูกันอย่างคึกคัก สถานที่ตั้งวัดเคยเป็นที่ตั้งของสถานที่สำคัญ คือเป็นที่ตั้งโรงเรียนแห่งแรกของระยอง

ปัจจุบันเหลือเพียงเจดีย์ร้าง และพื้นที่นี้ปรับปรุงเป็นโรงพยาบาลระยอง เจดีย์ที่เหลืออยู่นี้เป็นเจดีย์ทรงระฆังขนาดใหญ่ ก่ออิฐถือปูนคล้ายคลึงกับพระเจดีย์กลางน้ำระยอง โดยมีส่วนฐานประทักษิณและบัลลังก์ในผังแปดเหลี่ยมสันนิษฐานว่ามีอายุสมัยใกล้เคียงกัน

๐ ๔

ประติมากรรมอยุธยา ตอนต้น-ตอนกลาง เพียงแหล่งเดียว ในกลุ่มน้ำระยอง

พระพุทธรูป
และมณฑปวัดบ้านค่าย
ตำบลบ้านค่าย
ตำบลบ้านค่าย อำเภอบ้านค่าย
จังหวัดระยอง

จากการสำรวจโบราณวัตถุสถานในพื้นที่กลุ่มน้ำระยอง พบว่า ประติมากรรมสมัยอยุธยาตอนต้น-ตอนกลาง พบแน่ชัดเพียงแหล่งเดียว คือ บริเวณวัดบ้านค่าย เป็นชิ้นส่วนพระพุทธรูปในศิลปะอยุธยา และชิ้นส่วนศิลาแลง ปัจจุบันกองรวมกันในบริเวณโคนต้นโพไกล้อุโบสถ

ภายในวัดบ้านค่ายมณฑป เป็นอาคารทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส ส่วนฐานของมณฑปเป็นฐานเรียบยกสูง โดยทำทางขึ้น 2 ทางในด้านทิศตะวันออก-ตะวันตก ทำเสาด้านใต้น้ำหนักของชั้นหลังคา ระหว่างเสาเป็นพนักระบายน้ำ เจาะช่องประดับกระเบื้องปูลายจีน ตัวอาคารภายในมีการทำเป็นอาคารก่ออิฐถือปูน ประดิษฐานพระพุทธรูป ซึ่งมีประวัติว่าภายหลังการก่อสร้างมณฑปใน พ.ศ. 2454 โดยหลวงพ่อดิ่ง มีการอัญเชิญพระพุทธรูปและหลวงพ่อ ร.ศ. 130 มาประดิษฐานภายในมณฑปด้วย

๑๕

พัฒนาการของศิลปกรรม ระยอง

**พระพุทธรูปวัดตรีมิตรประดิษฐานราม
ตำบลบ้านแลง**
ตำบลบ้านแลง อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

วัดตรีมิตรประดิษฐานราม เป็นวัดเก่าแก่ ตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านแลง อำเภอเมืองระยอง ภายในวัดประดิษฐานกลุ่มพระพุทธรูปประธานในศิลปะรัตนโกสินทร์แบบพื้นถิ่น ซึ่งปรากฏเพียงแห่งเดียวในกลุ่มน้ำระยอง พระพุทธรูปและพระสาวกนี้เคยเป็น พระพุทธรูปประธานของวัดแก่งหรือวัด จันทอุดม มาก่อน ต่อมาเมื่อวัดแก่งเสื่อมโทรม และร้างลง จึงมีการเคลื่อนย้ายพระพุทธรูป ประธานของวัดแก่งมายังวัดตรีมิตรฯ เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2501

นอกจากนั้นภายในวัดยังประดิษฐาน พระพุทธรูป 2 องค์ และพระสาวกเบื้องซ้าย และเบื้องขวา อีก 2 องค์ รวมเป็น 4 องค์ ที่สร้างขึ้นโดยกลุ่มเจ้าเมืองและบุคคลสำคัญ ในท้องถิ่น

วัดสองร้อยปี เมืองระยอง

วัดนาตาขวัญ
ตำบลนาตาขวัญ
1 ซอยฝรั่ง หมู่ 6
ตำบลนาตาขวัญ
อำเภอเมืองระยอง
จังหวัดระยอง

วัดนาตาขวัญเป็นวัดเก่าแก่ของเมืองระยอง สันนิษฐานว่าเป็นวัดที่มีมาตั้งแต่ในสมัยอยุธยา ภายในมีอุโบสถสกุลช่างเมืองระยอง พระพุทธรูป และธรรมาสน์เก่าแก่ของระยอง

อุโบสถวัดนาตาขวัญ ฐานของอาคารทำเป็นฐานสิงห์ลดรูป เป็นอาคาร 5 ห้อง มีการทำจันทับยื่นออกมาที่ด้านหน้า หลืบต่ำ มีพนักก่อก่ออิฐถือปูนเตี้ยๆ ล้อมโอบด้านหน้าและหุ้มเสาที่รองรับผนังอาคารเอนสอบสูง หลังคาซ้อนกัน 3 ชั้น 2 ชั้น ส่วนหน้าบันเรียบไม่ประดับลวดลาย

พระพุทธรูปประธานวัดนาตาขวัญทำพระโอษฐ์เป็นเส้นวงโค้ง ซึ่งเป็นลักษณะของพระพุทธรูปในศิลปะรัตนโกสินทร์ตอนต้น สะท้อนฝีมือทางเชิงช่างที่หลากหลายในพื้นที่อย่างชัดเจน

ธรรมาสน์วัดนาตาขวัญ มีเพียงแห่งเดียวในระยองเท่านั้น ที่ธรรมาสน์อยู่ในผังสี่เหลี่ยมท่าย่อมุม ประดับกระจังดาอ้อยเรียงเป็นแถวยาวประดับตามชั้นหลังคาลาดแต่ละชั้นด้วย

๑๗

ตัวแทนการเชื่อมโยงระหว่างเมืองระยองกับหัวเมืองทั้งตะวันออก

วัดทับมา ตำบลทับมา

ตำบลทับมา อำเภอเมืองระยอง
จังหวัดระยอง

วัดทับมาเป็นวัดเก่าแก่ของระยอง ไม่ปรากฏปีที่สร้าง หากสันนิษฐานว่าน่าจะมียุคแรกสร้างมาตั้งแต่ในสมัยอยุธยา

อุโบสถวัดทับมา เป็นก่อผนังสูง อาคารมีขนาด 5 ห้อง หลังคาซ้อนกัน 2 ชั้น หน้าที่เรียบไม่ประดับลวดลายตกแต่ง ตัวอาคารมีจันทน์ยื่นออกมาด้านหน้า ชายคาลาดลงต่ำมีกำแพงก่อเป็นลักษณะเตี้ย ๆ ปิดด้านหน้าโถง ผนังระหว่างประตูทางเข้าอุโบสถมีข้อความเขียนไว้ว่า “20 มิ.ย. 2500” ซึ่งคัดกราชระบุงการสร้างไว้ชัดเจน

เจดีย์ทรงระฆังสมัยรัตนโกสินทร์วัดทับมา สร้างไว้ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอุโบสถเก่าโดยไม่มีความสัมพันธ์กับสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ สภาพปัจจุบันมีดินจอมปลวกทับถมที่ส่วนฐานล่าง ส่วนที่โผล่พ้นขึ้นมาเป็นมาลัยเถาชั้นบนสุดเป็นต้นไป ส่วนปลียอดได้หักหายไปแล้ว

เจดีย์ทรงระฆังที่ผสมกับเจดีย์ทรงเครื่องเช่นนี้ได้พบอยู่ตามหัวเมืองชายฝั่งทะเลรอบ ๆ อ่าวไทยตอนบน เจดีย์วัดทับมาจึงเป็นรูปแบบพิเศษที่แสดงการเชื่อมโยงระหว่างเมืองระยองกับหัวเมืองทั้งตะวันตกและตะวันออกในสมัยรัตนโกสินทร์ รวรัชกาลที่ 4-5 ลงมาอีกด้วย

๘ ๘

จิตรกรรมท้องถิ่นบนหน้าบัน และเพดานของมุขประเจ็ด

มณฑปวัดห้วยกรอง ตำบลบางบุตร
ตำบลบางบุตร อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

มณฑปวัดห้วยกรอง เป็นมณฑปที่
สวยงามด้วยรูปทรงตามแบบสกุลช่างพื้นถิ่น
ระยอง น่าจะมีอายุราวร้อยปีมาแล้ว

มณฑปวัดห้วยกรอง เป็นอาคารทรง
สี่เหลี่ยมจัตุรัส ก่ออิฐถือปูน โดยเจาะประตู
ทางเข้า-ออกในด้านทิศตะวันออกและทิศ
ตะวันตก 2 ประตู เจาะช่องหน้าต่าง 2 ช่อง
กลางด้านทิศเหนือและทิศใต้ของอาคาร ส่วน
หลังคาของอาคารเป็นงานไม้ โดยก่อกองหลังคา
เป็นหลังคาลาดซ้อนกันขึ้นไปเป็นทรงกระโจม
สลักรอบสอง ส่วนหน้าบันและเพดานของ
มุขประเจ็ดมีการวาดภาพจิตรกรรมประดับไว้
เช่น รูปมังกรจีน สิงโตจีน รูปพระอินทร์
ทรงช้างเอราวัณและรูปหนุมาน นอกจากนี้
ส่วนเครื่องไม้รองรับมุขยังมีการฉลุลวดลาย
โปร่งด้วย ส่วนยอดของมณฑปทำด้วยไม้
ภายในมณฑปก่อเป็นแท่นกลางตัวอาคาร
เพื่อใช้วางพระพุทธรูป แต่พระพุทธรูปได้
ถูกย้ายออกไปแล้ว

© โครงการประกวดภาพถ่าย "ระยอง...ซ่อนสุข" : นางสาวอัญวรัดม์ สวัสดิ์ดิชัย
โดย บริษัท พีทีที โกลบอล เคมิคอล จำกัด (มหาชน)

๑๑

เจดีย์ทรงเครื่องขนาดใหญ่ แห่งเดียวที่สร้างในตำแหน่ง เจดีย์ประธาน

๑

เจดีย์และหอไตรวัดบ้านเก่า
ตำบลบ้านค่าย
อำเภอบ้านค่าย
จังหวัดระยอง

วัดบ้านเก่าเป็นวัดเก่าแก่ สันนิษฐานว่าสร้างมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มีศิลปกรรมภายในวัดที่สำคัญคือเจดีย์และหอไตร

เจดีย์วัดบ้านเก่า เป็นเจดีย์ทรงเครื่องขนาดใหญ่และสร้างในตำแหน่งเจดีย์ประธาน การแตกมุมเล็กขนาดมุมประธานของเจดีย์ทรงเครื่องมีความเป็นท้องถิ่นอยู่มาก จึงเคยมีการกำหนดอายุสมัยให้อยู่ในสมัยอยุธยาหนึ่ง เจดีย์ทรงเครื่องมักสร้างไว้เป็นเจดีย์บริวารขนาดเล็ก แต่ที่วัดบ้านเก่าสร้างไว้ในตำแหน่งที่สัมพันธ์กับอุโบสถตามแนวแกนทิศเดียวกันคล้ายกับเป็นเจดีย์ประธาน แต่โดยรูปแบบนั้นสามารถยืนยันได้ว่าเป็นงานในสมัยรัตนโกสินทร์ ราวรัชกาลที่ 1-3 (พ.ศ. 2325-2397)

หอไตรวัดบ้านเก่า เป็นอาคารไม้ทั้งหลัง ตัวอาคารประกอบจากเสาไม้ขนาดยาวรองรับตัวหอไตรจำนวนหลายต้น โดยเสามีหน้าที่ยึดห้องตัวหอไตรตรงกลางไว้ด้วย ส่วนหลังคาทำเป็นทรงโรง มีหน้าจั่วไว้ทั้งสองด้าน ตัวหน้าบันของจั่วทั้งสองด้าน สลักลวดลายประดับเป็นรูปเทพนมกลางหน้าบัน ด้านข้างแตกกลายเป็นก้านขดนิยมทำกันในสมัยรัตนโกสินทร์

๑๐

หอไตรพื้นดิน กลางน้ำ

หอไตรและธรรมมาสน์
วัดหนองสะพาน
3 ตำบลหนองตะพาน
อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

หอไตรวัดหนองสะพานนั้นเป็นหอไตรยอดมณฑป ซึ่งเป็นหอไตรพื้นดินที่อยู่กลางน้ำ ตัวอาคารสร้างจากไม้ทั้งหลัง ใช้เสาหลายต้นในการรองรับน้ำหนัก หลังคามุงสังกะสี ซึ่งปัจจุบันสภาพทรุดโทรมไปค่อนข้างมาก

ธรรมมาสน์วัดหนองสะพาน ได้แสดงถึงความคลี่คลายจากกลุ่มงานช่างไม้ธรรมมาสน์ในกลุ่มธรรมมาสน์วัดป่าประดู่ วัดบ้านค่าย และวัดนาตาขวัญเป็นอย่างมาก จึงอาจกำหนดอายุให้อยู่ในราวช่วงรัชกาลที่ 5-6 เป็นต้นมา

๑๑

จุดหมายตาสำหรับ การเดินทาง สัญลักษณ์ปากน้ำระยอง

๑

เจดีย์กลางลำน้ำระยอง ตำบลปากน้ำ
ตำบลปากน้ำ อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

เจดีย์ทรงระฆังที่สำคัญที่สุดของระยองซึ่งควรกล่าวถึง คือพระเจดีย์กลางน้ำ มีรูปแบบเป็นเจดีย์ทรงระฆังในสมัยรัชกาลที่ 4 ตั้งอยู่บนเกาะกลางแม่น้ำระยองบริเวณที่ไหลลงสู่ทะเล ตามประวัติกล่าวว่าเดิมนั้นเจดีย์เป็นส่วนหนึ่งของวัดปากน้ำ ซึ่งพระยาศรีสมุทโกศชัยโชคขัตติยสงคราม (เกตุ ยมจินดา) เจ้าเมืองระยองสร้างขึ้นใน พ.ศ. 2416 เพื่อให้เหมือนกับพระสมุทรเจดีย์ที่ปากน้ำเจ้าพระยาเป็นจุดหมายตาสำหรับการเดินทางในอดีต

๑๑๒

สักการะหลวงปู่ทิม พระเกจิแห่ง ภาคตะวันออก

วัดละหารไร่

บ้านละหารไร่ 1/1 หมู่ 8

ตำบลหนองละลอก

อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

วัดละหารไร่ สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2354 โดยมีหลวงพ่อสังข์เฒ่าเป็นเจ้าอาวาสองค์แรกของวัด ต่อมาเมื่อหลวงปู่ทิม อีสริโก (พระครูภาวนาภิรติ) เป็นเจ้าอาวาส วัดนี้จึงเป็นที่เลื่องลือในความที่ท่านเป็นพระเกจิที่ดำรงตนอยู่ในความเรียบง่ายและเป็นแบบอย่างของความสมณะ อีกทั้งยังเป็นที่ยกย่องกันว่าท่านมีพลังจิตแก่กล้าของภาคตะวันออกเลยทีเดียว จึงมีศิษยานุศิษย์มากมายสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าท่านจะล่วงลับไปแล้วก็ตาม

ภายในวัดนั้น นอกจากจะได้สักการะรูปหล่อของหลวงปู่ทิมแล้ว ยังมีการจัดแสดงภาพถ่ายของท่านท่ามกลางความร่มรื่นและความสวยงามของวิหาร เจดีย์ที่ตั้งงามของจังหวัดระยอง

© โครงการประกวดภาพถ่าย “ระยอง...ซ่อนสุข” : นายประภุช คำนาค
โดย บริษัท พีทีที โกลบอล เคมิคอล จำกัด (มหาชน)

G 13

หนังใหญ่วัดบ้านดอน ศิลปะภูมิปัญญาชั้นสูง สืบทอดมาจนถึง ปัจจุบัน

หนังใหญ่วัดบ้านดอน

ที่ตั้ง หมู่ 4 วัดบ้านดอน ตำบลเชิงเนิน
อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

หนังใหญ่เป็นมรดกเก่าแก่และเป็นศิลปะชั้นสูงที่สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่ในอดีต เป็นศิลปวัฒนธรรมล้ำค่าของท้องถิ่น ปัจจุบันหนังใหญ่ระยองเก็บรักษาเอาไว้และจัดแสดงอยู่ที่วัดบ้านดอน ตำบลเชิงเนิน อ.เมืองระยอง สันนิษฐานว่าหนังใหญ่ทำจากฝีมือช่างหลวง โดยพระยาสมุทโภกชัยโชคชิตสงคราม (เกตุ ยมจินดา) เจ้าเมืองระยองคนแรกได้สั่งซื้อหนังใหญ่มาจากพัทลุง 200 ตัว เพื่อเล่นในวัดจันทอุดม (วัดเก๋ง) และยังได้ว่าจ้างครูหนัง หรือนายโรงที่ชื่อครูประดิษฐ์ มาเป็นผู้ฝึกสอนให้ชาวบ้านด้วย ต่อมาวัดจันทอุดมร้างลง หนังใหญ่จึงถูกนำมาเก็บรักษาไว้ที่นี้ หนังใหญ่วัดบ้านดอนแห่งนี้ยังแสดงด้วยสำเนียงและภาษาระยองอีกด้วย

H

10 ทรัพย์จากพื้นดิน สินจากผืนน้ำ

H 1

ธนาคาร เพื่อรอให้ แม่ปูสลัดไข่

ธนาคารปู

อดีตเคยมีธนาคารปูมาแล้วแต่เป็นการอนุรักษ์ในกระชังซึ่งไม่สำเร็จเพราะคลื่นซัดกระชังพัง ต่อมาจึงมีโครงการธนาคารปูอีกครั้งใน พ.ศ. 2557 โดยกรมประมงทำการขออนุญาตจากเทศบาลเพื่อใช้พื้นที่ทำธนาคารปูและได้งบประมาณสนับสนุนจาก บริษัท พีทีที โกลบอล เคมิคอล จำกัด (มหาชน) ในการจัดทำพื้นที่สำหรับเป็นธนาคารปู และจัดนิทรรศการให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล

หลักการทำงานของธนาคารปู คือ เมื่อชาวประมงจับปูขึ้นมาได้แล้วพบว่า เป็นปูที่มีไข่ปนออกกระดอง โดยจะเป็นปูจากชุมชนประมงเก่ายอด หรือปูที่รับซื้อจากแม่ค้าที่อื่นก็ได้ แต่จะรับเฉพาะปูที่มีไข่สีดำเท่านั้น เนื่องจากใกล้จะสลัดแล้ว จะต้องนำมาปล่อยไว้ในบ่อที่เตรียมไว้ เพื่อให้ปูสลัดไข่ จากนั้นรอให้ฟักให้เป็นตัว จึงปล่อยลงสู่ทะเล โดยจะมีกอกที่คอยเปิด-ปิดอยู่ที่บ่อและมีท่อที่นำลูกปูปล่อยลงสู่ทะเล โดยจะต้องปล่อยช่วงกลางคืน เนื่องจากตอนกลางวันปลาจะกินลูกปู ส่วนแม่ปูเมื่อสลัดไข่แล้วก็นำมาขาย

H 2

ที่หลบแดดและเป็นแหล่งวางไข่ของปลา

บ้านปลา

บ้านปลา คือ สถานที่วางไข่ของปลา มีลักษณะคล้ายกับการทำปะการังเทียม เป็นพื้นที่เขตอนุรักษ์ ซึ่งเรือไม่ว่าจะเป็นเรือของที่ใดก็ไม่สามารถเข้ามาทำการประมงในเขตอนุรักษ์นี้ได้

บ้านปลาในช่วงเริ่มต้นนั้นเป็นบ้านปลาที่ทำกันเอง ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ซั้งกูบ คือไม้ 3 ต้นมัดรวมกัน และซั้งเชือก คือ เชือกที่ผูกไว้กับทางมะพร้าว ปลาจะมีท่อนดงลงน้ำ เป็นเสาปูนลูกละ 30-40 กิโลกรัม ปลาสด้านที่เหนือน้ำผูกธงผ้าแดงเขียนว่าเขตอนุรักษ์ เมื่อซั้งเหล่านี้ลงไปอยู่ใต้น้ำก็จะมีลักษณะคล้ายกับร่มไม้ เป็นที่หลบแดดและเป็นแหล่งวางไข่ของปลา แต่บ้านปลาแบบนี้มีข้อจำกัดซึ่งไม่สามารถอยู่ได้นาน ต้องคอยไปเปลี่ยนเอาอันเก่าขึ้นมา และเอาอันใหม่ลงไป

แต่ในปัจจุบัน ได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบบ้านปลาที่ทำมาจากท่อน้ำที่ไม่ได้มาตรฐาน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก บริษัท ปูนซีเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) มาทำเป็นบ้านปลา ปัจจุบันมีบ้านปลาจำนวน 49 หลัง แล้วยังเหลืออีกจำนวน 40 หลังที่ยังไม่ได้วางลงในน้ำ ต้องรอช่วงที่คลื่นลมสงบประมาณเดือนตุลาคม-กุมภาพันธ์

ภายหลังจากที่ทำบ้านปลาและพบว่ามีปริมาณปลาเพิ่มมากขึ้น และปลาที่เคยหายไปหรือหายากก็สามารถพบได้ที่นี้ เนื่องจากว่าภายในเขตอนุรักษ์จะมีปลาขนาดเล็กจำนวนมากซึ่งเป็นอาหารของปลาชนิดอื่น ๆ เช่น ปลาอินทรี ปลาเก๋า เป็นต้น

H 3

สัตว์เศรษฐกิจของ ชาวประมงระยอง

ปูม้า

ปูม้าในระยองมีตลอดทั้งปีและมีจำนวนมากในช่วงมรสุม เนื่องจากพื้นน้ำจะแฉว ทำให้ปูขึ้นมาอยู่บริเวณหน้าดิน ปูจึงติดอวนได้ง่าย ปัจจุบันปูม้าเป็นที่นิยมของผู้บริโภคและขายได้ราคาดี และเมื่อมีการทำธนาคารปูก็ยิ่งทำให้ทรัพยากรปูในทะเลระยองมีอยู่ตลอดเวลา

H 4

ความอุดมสมบูรณ์ แห่งทะเลระยอง

กุ้งแชบ๊วย

กุ้งแชบ๊วยเป็นกุ้งทะเลที่หาได้ยาก แต่ที่จังหวัดระยองมีการนำลูกกุ้งมาปล่อยจึงทำให้ทรัพยากรกุ้งแชบ๊วยที่ระยองมีความอุดมสมบูรณ์เช่นเดียวกับปูม้า โดยจะมีปริมาณมากในช่วงฤดูมรสุม คือ ระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงกันยายน

H 5

ภูมิปัญญาจับหอยของ ภาคตะวันออก

หอยบ้านหมึก (อวนกุ้งกิ้ง)

หอยบ้านหมึก หรือบางคนเรียกกันว่าอวนกุ้งกิ้ง เป็นเทคนิคจากประมงพื้นบ้านที่มีต้นกำเนิดจากจังหวัดตราด และแพร่หลายไปยังพื้นที่อ่าวไทยฝั่งตะวันออกและอ่าวไทยตอนล่าง โดยจะใช้เปลือกหอยจุกพราหมณ์ที่ตัดปลายแหลม ออกร้อยเป็นพวงยาว เป็นตัวล่อให้หมึกสายหรือหมึกกระเปาะ เข้ามาอยู่ในหอย ซึ่งสามารถได้วางหอยชนิดนี้ได้ตลอดทั้งปี แต่ต้องหมั่นดูแลรักษาและทำความสะอาด โดยดำนในดอง ชัดให้เรียบเพราะถ้าภายในเปลือกหอยมีเพรียงอยู่หมึกจะไม่เข้าไปอยู่

ในหมู่บ้านมีรับจ้างตัดปากและกันหอย ตัวละ 3 บาท ชัดหอย หลัว (ตะกร้า) ละ 100 บาทถ้าหากไม่มีหอยโข่งก็สามารถใช้ท่อพีวีซีขนาด 1 นิ้ว ใส่ปูนให้มีน้ำหนัก เจาะรูร้อย เป็นพวงใช้ทดแทนได้ แต่ไม่ดีเท่าอวนกุ้งกิ้งเพราะหมึกจะหนีออกไปก่อน

H 6

ภูมิปัญญาถนอมอาหารของชาวระยอง

หมึกแห้ง

หมึกแห้ง คือ การนำหมึกที่ไม่ค่อยสดมาแปรรูป เนื่องจากไม่เหมาะหากนำไปปรุงอาหารรับประทาน โดยที่ในชุมชนปากน้ำนั้นทำหมึกแห้งทั้งสิ้น 3 ประเภท ได้แก่ หมึกกะตอยแห้ง หมึกเจาะตา และหมึกแก้ว ซึ่งทำมาจากหมึกกล้วย โดยส่วนมากนำวัตถุดิบมาจากทั้งตำบลแสมสาร จังหวัดชลบุรี และในจังหวัดระยอง

H 7

เงาะพันธุ์สีชมพู เม็ดใหญ่ เนื้อบาง หวานอมเปรี้ยว

เงาะ

เงาะในจังหวัดระยองในช่วงแรกพันธุ์เงาะที่เป็นที่นิยมคือ พันธุ์สีชมพู ซึ่งมีเม็ดใหญ่ เนื้อบาง รสชาติหวานอมเปรี้ยว จนกระทั่งคุณสุนทร ราชวัฒน์ เกษตรกรแห่งบ้านนาดาขวัญไปนำเอา พันธุ์เงาะโรงเรียนมาจากตำบลนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี มาปลูกที่จังหวัดระยอง เงาะพันธุ์โรงเรียนจึงเริ่มเป็นที่นิยมในกลุ่มชาวสวนในระยอง แต่คนระยองนั้นยังไม่นิยมกินกัน จึงต้องส่งไปขายที่กรุงเทพฯ จนช่วงหลังที่คนระยองเริ่มหันมาให้ความสนใจเงาะพันธุ์นี้ เนื่องจากมีเนื้อ ฝาดรสชาติหวาน

เกษตรกรรมบนผืนทราย

พุทรา

พุทราเป็นผลไม้เพียงไม่กี่ชนิดที่ขึ้นได้ดีบนดินทราย จะมีรสชาติหวานกรอบและผิวสวยกว่าพุทราที่ปลูกบนดิน ปัจจุบันมีเกษตรกรสวนพุทราที่ทำสืบต่อมาจากบรรพบุรุษ โดยปลูกพุทราทั้งสิ้น 3 สายพันธุ์ ได้แก่ พันธุ์บอมเบย์ พันธุ์แอปเปิ้ล และพันธุ์สามรส ในปัจจุบันสวนพุทราส่วนมากได้เลิกกิจการลงไปแล้ว เนื่องจากการดูแลรักษาค่อนข้างยาก และต้องใช้แรงงานในการเก็บเกี่ยวผลผลิตจำนวนมาก

© โครงการประกวดภาพถ่าย “ระยอง...ช่อนสุข” : นายเบนชิน จงส์
โดย บริษัท พีทีที โกลบอล เคมิคอล จำกัด (มหาชน)

ทุเรียนมีทั้งที่ปลูกตามธรรมชาติและปลูกไว้ในสวน สมัยก่อนกว่าจะกินทุเรียนได้ต้องรอให้ตกลงมา ดังนั้นเนื้อจะละ ทุเรียนพื้นเมืองที่เรียกกันนั้นไม่มีชื่อพันธุ์ แล้วแต่ว่าใครจะตั้งชื่อว่าจะไร เช่น ทุเรียนต้นนี้ผลกลมใหญ่ก็เรียกว่า อีบาดร ต้นนี้หมาดาก็เอาไปฝังไว้ที่โคนต้นก็เรียกว่า ต้นฝังหมา แต่เมื่อเกิดพายุใหญ่เมื่อประมาณ พ.ศ. 2500 จึงทำให้ต้นทุเรียนพื้นเมืองสูญพันธุ์ไปจนหมด จะมีบางต้นที่โคนเป็นพันธุ์พื้นเมืองและนำกิ่งหมอนทองหรือกิ่งชะนีมาเสียบจนปัจจุบันนี้ปลูกพันธุ์หมอนทองแทน เนื่องจากเป็นที่นิยมเพราะมีเนื้อมากและรสหวานอร่อย

H 10

ผลผลิตเก่าแก่กว่า ร้อยปีของสวนระยอง

มังคุด

ในจังหวัดระยองนั้นมีการปลูกมังคุดมากกว่า 100 ปี โดยพบหลักฐานเป็นต้นมังคุดอายุเก่าแก่กว่า 100 ปี ที่สวนชลมาศ และสวนผลไม้ผู้ใหญ่นครสวรรค์ การปลูกมังคุดเพื่อค้าขายนั้นเริ่มต้นประมาณ พ.ศ. 2510 แต่ไม่เป็นที่นิยมนักเนื่องจากให้ผลผลิตช้า ระยะเวลา 5-6 ปีถึงจะออกลูก บางสวนจะปลูกแซมไปในสวนทุเรียน คือเมื่อทุเรียนตายก็จะปลูกมังคุดทดแทน ต่อมามังคุดเริ่มเป็นที่นิยมมากขึ้น เนื่องจากไม่ต้องดูแลรักษามากเท่าผลไม้ชนิดอื่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งทุเรียนที่มักประสบปัญหาโรครากเน่า ชาวสวนจึงหันมาปลูกมังคุดกันมากขึ้น

มังคุดนั้นไม่มีสายพันธุ์แตกแยกย่อยไปอย่างเช่นผลไม้พันธุ์อื่น แต่จะมีการแบ่งออกเป็นมังคุดลายไทยและมังคุดผิวมัน มังคุดลายไทยนั้นคือมังคุดที่มีเปลือกไม่สวย มักจะมียางเปราะอยู่ตามเปลือกจึงตั้งชื่อว่า มังคุดลายไทย ส่วนมังคุดผิวมันนั้นเป็นมังคุดที่มีเปลือกสวย แต่การจะทำให้เปลือกสวยได้นั้นต้องใช้สารเคมีจำนวนมาก ดังนั้นแล้วมังคุดลายไทยจึงกินอร่อยและดีต่อสุขภาพมากกว่า

6 อาหารท้องถิ่นเมืองระยอง ต้องห้ามพลาด

1 1

แกงป่าในวัตถุดิบของระยอง

แกงเผ็ด

ขั้นตอนการทำแกงเผ็ดมีลักษณะเหมือนกับการทำแกงป่าของภาคกลาง คือนำพริกแกงไปเคี่ยวในน้ำ ตั้งจนเดือด ใส่เนื้อสัตว์ลงไป ซึ่งแกงเผ็ดของจังหวัดระยองนั้นส่วนมากจะใช้ปลาเป็นวัตถุดิบหลัก เช่น ปลาตาบลาว ปลาเห็ดโคน เป็นต้น เนื่องจากสามารถพบได้ง่ายในทะเลระยอง หลังจากเนื้อสัตว์สุก ใส่ผักและสมุนไพร ได้แก่ พริกตำมะเขือเปราะ ขนงลับปะรด ใบกะเพรา พริกอ่อน ปรงรสตามชอบ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วแกงเผ็ดระยอง ต้องมีรสชาติเผ็ดและเค็ม เมื่อได้รสชาติที่เป็นที่พอใจแล้ว สามารถรับประทานได้เลย

1 2

แกงรสเข้มข้นด้วยพริกแกงแบบฉบับคนระยอง

แกงระยอง

แกงระยองคือแกงพื้นบ้าน รสชาติจัดจ้านเข้มข้น และมีกลิ่นหอม ด้วยเครื่องสมุนไพรมีส่วนผสมสำคัญ คือ พริกแกงทำเอง (พริกขี้หนูแห้งและสด ข่า ตะไคร้ ผิวมะกรูด หอมเล็ก ไพล ดอกผักชีโร้ กะปิ น้ำปลา) ผัดกับเนื้อหมูสันใน ขนงลับปะรด ใบมะกรูด พริกขี้ฟ้า และผักชีโร้ ซึ่งเป็นผักที่มีขายโดยทั่วไปในจังหวัดระยอง หากใครสนใจสามารถหาทานได้ในร้านอาหารในย่านการค้ามจินดา

1 3

เครื่องจิ้มของคนระยอง

0

กะปิโหว่ (กะปิคั่ว)

กะปิโหว่หรือกะปิคั่วเป็นเครื่องจิ้มประเภทหนึ่งของจังหวัดระยอง นิยมทานกับผักสด กะปิคั่วแบบดั้งเดิมของระยองนั้นจะไม่ใส่เนื้อสัตว์ ส่วนผสมมีหอมแดง ตะไคร้ และกะปิตารวมกัน เคี้ยวกะปิให้เป็นซี่ไล่ (แตกมัน มีน้ำมันลอย) แล้วเอากะปิไปผัดจนแห้งแต่ไม่ถึงกับร่วน มีรสชาติเค็มนำ จิ้มกินกับผักพื้นบ้าน หรือคลุกกับข้าว แต่ในปัจจุบันได้มีการดัดแปลงรสชาติของกะปิคั่วให้ถูกปากมากขึ้น โดยเพิ่มเติมน้ำตาลและเนื้อสัตว์ลงไป มีวัตถุดิบดังนี้ กะปิ ตะไคร้ หอมแดง หัวกะทิ หมูบด น้ำมันพืช ซีอิ๊วดำ น้ำตาล

1 4

ประกอบอาหารด้วยวัตถุดิบท้องถิ่น

0

ต้มส้มประด

ต้มส้มประดเป็นการประกอบอาหารโดยนำส้มประดซึ่งเป็นผลไม้ที่หาได้ง่ายในจังหวัดระยองมาเป็นส่วนประกอบหลัก วัตถุดิบในการทำประกอบไปด้วย เนื้อสัตว์ (นิยมใช้เป็นเนื้อหมู ส่วนที่โครงหรือหมูสามชั้น เนื่องจากมีเนื้อนุ่ม เคี้ยวให้เปื่อยได้ง่าย) หอมแดง พริกไทย กระเทียม กะปิ ซีอิ๊วหวาน น้ำมันหอย น้ำตาลโตนด น้ำปลา

1 5

อาหารขึ้นชื่อของ ภาคตะวันออก

หมูชะมวง

หมูชะมวงเป็นอาหารขึ้นชื่อของภาคตะวันออก สามารถพบได้ทั้งในจังหวัดจันทบุรีและระยอง แต่หมูชะมวงของจังหวัดระยองนั้นจะไม่ใส่ตะไคร้ลงในเครื่องแกง จึงมีรสชาติเปรี้ยวหวาน เค็ม และเผ็ดเล็กน้อย สำหรับวัตถุดิบในการทำหมูชะมวงนั้น ได้แก่ เครื่องแกง ซึ่งประกอบไปด้วย พริกแห้ง ข่า หอมแดง กระเทียม กะปิ เนื้อหมู ส่วนขาหน้าซึ่งมีไขมันไม่มาก ใบชะมวง น้ำตาล น้ำปลา และน้ำมะขามเปียก

1 6

ขนมนี้มนวลมะลูนลินฉบับ คนระยอง

ขนมนี้มนวล

ขนมนี้มนวลคือขนมไทยโบราณหายากและขึ้นชื่อของจังหวัดระยอง มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ตกทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ มีลักษณะเป็นแป้งบาง ๆ สีน้ำตาลออกขาวนวล คล้ายกะหรี่ปั๊บ แต่รสหอมนี้มีกลิ่นพอดีคำ จึงเป็นที่มาของชื่อนี้มนวล วิธีการทำแป้งคือนำข้าวเจ้าและข้าวเหนียวนำไปแช่น้ำ ผึ่งแห้ง และคว่ำไฟจนเป็นสีเหลืองออกน้ำตาล แล้วนำแป้งไปไมให้ละเอียด แล้วนำน้ำเชื่อมไปผสมจนวดจนนุ่มและเนียน แล้วค่อยตัดแบ่งเป็นชิ้นเล็ก ๆ คลึงกับผงแป้งใส่ไส้ด้วยมะพร้าวขูดหนึ่ง

J

5 ผลิตภัณฑที่ท้องถิ่น VS ศิลปะชุมชน

J 1

การยกระดับ ผลิตภัณฑ์ ลูฟฟาลา (Luffala) ให้เป็นสินค้า พรีเมียม

ผลิตภัณฑ์ลูฟฟาลา (Luffala)

30 ตำบลมาบตาพุด
อำเภอเมืองระยอง
จังหวัดระยอง

ผลิตภัณฑ์ลูฟฟาลา (Luffala) เริ่มต้นจากผลิตภัณฑ์ที่ทำขึ้นโดยการสนับสนุนของวัดหนองแพบ และบริษัท พีทีที โกลบอล เคมิคอล จำกัด (มหาชน) ทำให้เกิดโอกาสในการกระจายสินค้าของชุมชน จากเริ่มต้นเป็นเพียงสินค้าที่มีขายในท้องถิ่น หรือตามงานแสดงสินค้าโอท็อป (OTOP) โดยสินค้าลูฟฟาลา (Luffala) ได้มีโอกาสเข้าไปเป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในบริษัทในเครือของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) และเครือบริษัทการบินไทย จำกัด (มหาชน) ซึ่งโอกาสในการนำเสนอผลิตภัณฑ์ไปในพื้นที่เหล่านี้ ย่อมเป็นการเพิ่มโอกาสในการขายสินค้าและสร้างภาพลักษณ์ให้กับสินค้าได้เป็นอย่างมาก

การเข้าดำเนินการโครงการของคณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้ออกแบบบรรจุภัณฑ์รวมงานออกแบบทั้งสิ้น 39 รายการ ครอบคลุมผลิตภัณฑ์เกือบทั้งหมด ได้แก่ สบู่ก้อน เจลอาบน้ำ เจลล้างมือ โฟมล้างหน้า โฟมล้างมือ ยาสระผม ครีมนวดผม ครีมทาผิว และโลชั่นซึ่งนับว่าเป็นการพัฒนาอาชีพของชุมชนหนองแพบ และยังเป็น การยกระดับสินค้าของผลิตภัณฑ์ลูฟฟาลา (Luffala) ให้เป็นสินค้าพรีเมียมอีกด้วย

1 2

ผลิตภัณฑ์ ข้าวหลามบ้าน หนองแพบ

ผลิตภัณฑ์ข้าวหลามบ้าน หนองแพบ

ตำบลมาบตาพุด อำเภอมะนิง
ระยอง จังหวัดระยอง

ผลิตภัณฑ์ข้าวหลามบ้านหนองแพบ เป็นหนึ่งในโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจาก บริษัท พีทีที โกลบอล เคมิคอล จำกัด (มหาชน) โดยเป็นการร่วมมือกันระหว่างกลุ่มนิคมอุตสาหกรรมร่วมกับวัดบ้านหนองแพบและคนในชุมชนมา ร่วมกันสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ อันเป็นหนึ่งในโครงการพัฒนา ชุมชนบริเวณรอบ ๆ นิคมอุตสาหกรรมให้มีความยั่งยืน และเสริมสร้างรายได้คืนสู่ชุมชน

โดยได้เล็งเห็นถึงการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ในการ สร้างสรรค์นวัตกรรมจากสิ่งของที่ใช้แล้วให้กลับมามีมูลค่า และมีการใช้สอยได้เป็นอย่างดี เช่น ดังอบข้าวหลาม สะท้อน ให้เห็นแนวคิดสร้างสรรค์ ในการใช้อุปกรณ์หรือวัสดุที่มีอยู่ มาต่อยอดให้เกิดการเพิ่มมูลค่าในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้น และยังเป็นการตอบโจทย์ของความต้องการในการ ลดต้นทุนการผลิตได้เป็นอย่างดี

1 3

ปลุกฝังจิตสำนึกในเรื่องของ การอนุรักษ์ทรัพยากรทาง ธรรมชาติ

Pet Dolphin (โลมา เพ็ท)

ถนนหนองแพบ อำเภอมืองระยอง จังหวัดระยอง

กิจกรรมสร้างสรรค์งานศิลปะกับโรงเรียนบ้านหนองแพบ เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นของการร่วมมือระหว่างกลุ่ม บริษัท พีทีที โกลบอล เคมิคอล จำกัด (มหาชน) กับโรงเรียนบ้านหนองแพบ และคณะอาจารย์และนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร โดยเป็นการสร้างสรรค์ศิลปะในเชิงความคิดกับผู้ร่วมกิจกรรม ปลุกฝังจิตสำนึกในเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติ การเล็งเห็นถึงความสำคัญของการรักษาธรรมชาติ เป็นการถ่ายทอดความรู้ในเชิงปฏิบัติที่ให้นักเรียนและครูของโรงเรียนบ้านหนองแพบเข้ามามีส่วนร่วม ผ่านการส่งเสริมให้มีความคิดบวกต่อการรักษาทรัพยากรในด้านต่าง ๆ โดยใช้วัสดุประเภทขวดเหล็กและขวดพลาสติก pet นำมาเชื่อมโลหะ มีขนาด 1.40 x 2.00 x 2.40 เมตร ภายได้แนวคิดการใช้โลมาหัวบาตรเป็นต้นแบบ

1 4

สะท้อนประวัติศาสตร์และ ความอุดมสมบูรณ์ของ จังหวัดระยอง

ประติมากรรม “ย้อนมุมย้อนเวลากับ คานเรือเก่า 2563”

ถนนยมจินดา ตำบลท่าประดู่ อำเภอเมืองระยอง
จังหวัดระยอง

ประติมากรรม “ย้อนมุมย้อนเวลากับคานเรือเก่า 2563” มีขนาดกว้าง 120 เซนติเมตร สูง 240 เซนติเมตร สร้างสรรค์ด้วยเทคนิคเลเซอร์ตัดเป็นลวดลายต่าง ๆ แล้วนำมาซ้อนทับกันเพื่อให้เกิดลำดับชั้นและทำให้ผลงานมีมิติที่น่าสนใจ โดยการออกแบบลวดลายต่าง ๆ นั้นได้แรงบันดาลใจมาจากประวัติศาสตร์ของชาวระยองที่ผูกพันกับแม่น้ำระยองตั้งแต่อดีตและสื่อให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของจังหวัดระยองผ่านทรัพยากรทางธรรมชาติต่าง ๆ โดยเฉพาะพะยูน ที่เคยมีบันทึกว่าพะยูนเคยเข้ามาหากินถึงบริเวณดังกล่าว นอกจากนี้ยังเพิ่มเอกลักษณ์ด้วยดอกไม้ประจำจังหวัดระยอง นั่นคือดอกสารภีทะเล ในผลงานครั้งนี้ด้วย

J 5

Dot Sculpture เพชรรา เขาวราชฎร์ นางเอกนั้ยนั้ตา หยาดน้ำฝั้ง

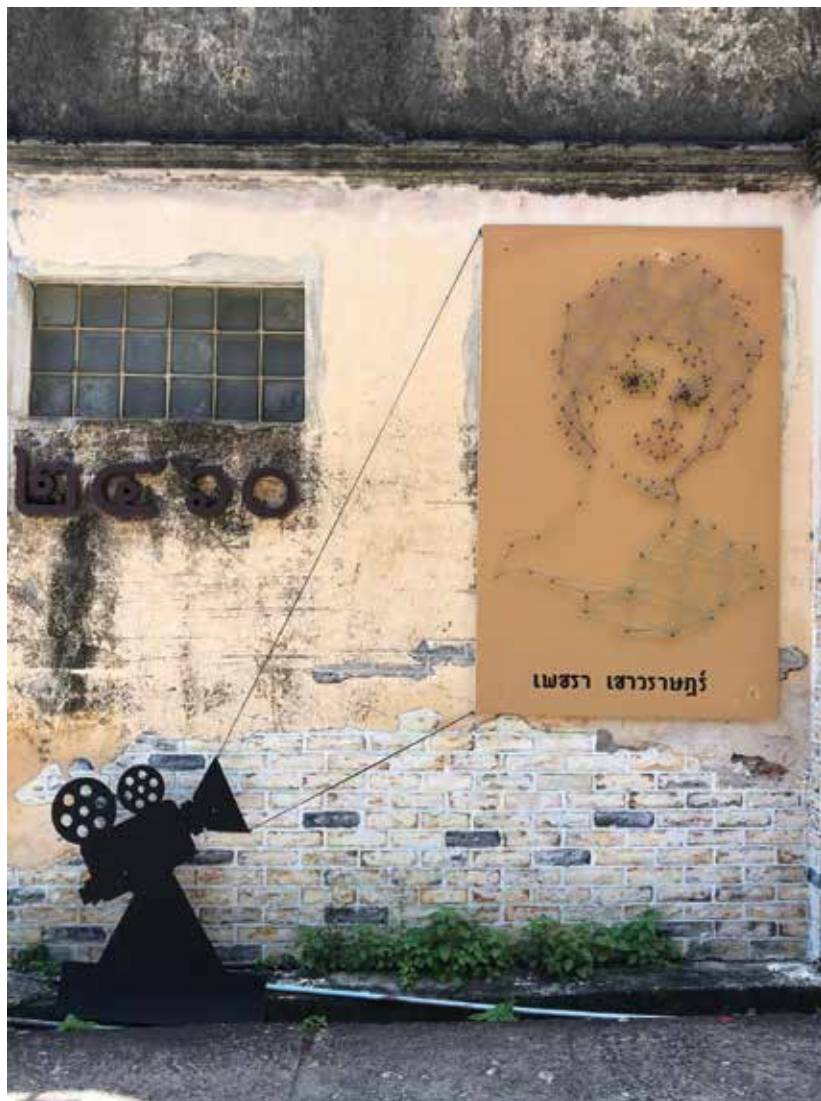
ประติมากรรม
“ยิ้ม ระยอง 2563”

(Smile of Rayong 2020)

ถนนยมจินดา ตำบลท่าประดู่
อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

แต่เดิมติกเต้าแก่เทียนในย่านการค้าถนนยมจินดา เคยเป็นโรงภาพยนตร์มาก่อน ชื่อว่า “วิกเกษม” ก่อนที่จะเปลี่ยนผ่านธุรกิจไปตามยุคสมัย แต่ยังคงรักษาสภาพติกเดิมไว้ ประกอบกับการที่ เพชรรา เขาวราชฎร์ นางเอกภาพยนตร์ชื่อดัง มีบ้านเกิดอยู่ที่จังหวัดระยอง จนเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานครั้งนี้ เพื่อเล่าเรื่องผ่านบรรยากาศในอดีต ที่ช่วงเวลาหนึ่งสถานที่แห่งนี้จะคลาคล่ำไปด้วยผู้คนที่มาชมการแสดงของเธอ ประติมากรรม ในครั้งนี้ ใช้เทคนิคสร้างสรรค์ผลงานที่เรียกว่า Dot Sculpture โดยมีลักษณะเป็นการดอก หมุดหรือตะปูเชื่อมโยงกัน จากนั้นนำเอาเส้นด้ายมาร้อยเชื่อมจุดต่าง ๆ จนออกมาเป็นรูป คุณเพชรรา เขาวราชฎร์ ซึ่งผ่านการขออนุญาตจากตัวศิลปินแล้ว มาประดับไว้ที่อาคาร ประวัติศาสตร์ติกเต้าแก่เทียน

© โครงการประกวดภาพถ่าย “ระยอง...ซ่อนสุข” : นางสาวกชกร ประทีป
โดย บริษัท พีทีที โกลบอล เคมิคอล จำกัด (มหาชน)

ภูมิศาสตร์และมรดกวัฒนธรรมลุ่มน้ำประแส

K 1 วัดราชบัลลังก์ประดิษฐานาราม

L 1 วัดสมมติเทพฐาปนาราม

M 2 วัดพลงไสว

M 3 วัดปากน้ำพังราด

M 4 วัดกองดิน

O 1 วัดโพธิ์ทองพุทธาราม

O 2 วัดสารนาถธรรมาราม

P 2 วัดหนองแพงพวย

P 3 วัดจำรุง

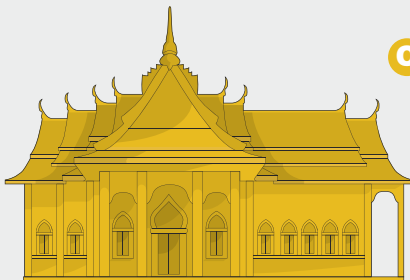
Q 2 อนุสาวรีย์สุนทรภู่

R 1 ตลาดสามย่านเก่า

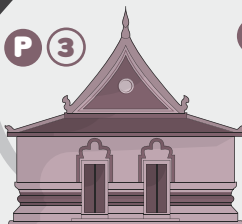
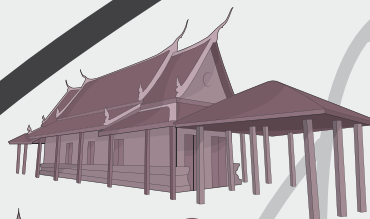
R 3 ชุมชนปากน้ำประแส

T 3 หุ่นโบราณทอง

T 5 อนุสรณ์เรือรบหลวงประแส

O 2

P 3

P 2

M 2

Q 2

O 1

แม่น้ำประแส

ถนนสุขุมวิท

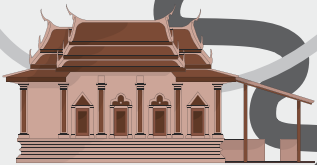
ประตูท่าเรือ

R 1

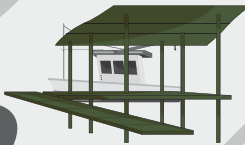

M 4

K 1

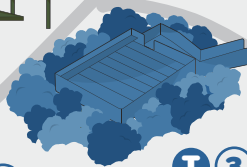
R 3

M 3

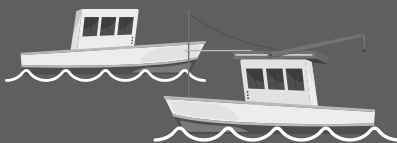
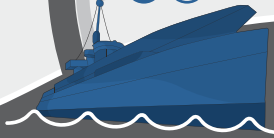
L 1

T 3

T 5

อ่าวไทย

ทิศเหนือ

K

**ชวนสำรวจ 2 ร่องรอย
ตามเส้นทางเดินทัพสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ
ที่วัดราชบัลลังก์ประดิษฐานาราม**

K 1

“บ้านประแส” ชุมชนโบราณ
ตามเส้นทางการเดินทัพ
ของสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ

บ้านประแส วัดราชบัลลังก์ประดิษฐาราม
2 หมู่ 6 ตำบลทางเกวียน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

บ้านประแส คือชื่อชุมชนหมู่บ้านเก่าแก่ ที่ปรากฏในพงศาวดารในคราวกู่ชาติของสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ สันนิษฐานว่าเป็นชุมชนหมู่บ้านที่มีวัดราชบัลลังก์ประดิษฐานรามเป็นศูนย์กลาง เมื่อครั้งที่สมเด็จพระเจ้าตากสินฯ ได้ยกทัพมาปราบขุนรามหมื่นช่องที่บริเวณบ้านประแส เชื่อกันว่าชาวบ้านได้นำศพทหารมาฝังไว้บริเวณเนินแห่งนี้ เมื่อปรับพื้นที่เพื่อสร้างโบสถ์ได้ขุดพบดาบของทหารในศึกคราวนั้น จึงตั้งศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ ขึ้นด้านหลังศาลยังมีต้นโพและมะขามขนาดใหญ่ ผู้คนเล่าขานว่าปลุกในสมัยเดียวกันกับที่สมเด็จพระเจ้าตากสินฯ ยกทัพมาปราบขุนรามหมื่นช่องด้วย

โบสถ์และเจดีย์ที่สร้างขึ้นในช่วง พ.ศ. 2400-2440 เป็นเอกลักษณ์ของวัดแห่งนี้ จันทับของโบสถ์หรือหลังคาลาดที่ด้านหน้านั้นเป็นเอกลักษณ์ของโบสถ์ในภาคตะวันออก กรอบหน้าต่างทำปูนปั้นและเขียนสี ด้านในประดิษฐานพระพุทธรูปหว่ายที่มีการฉาบปูนและลงรักปิดทอง

เจดีย์มีสภาพชำรุดทรุดโทรมไปตามกาลเวลา เป็นทรงระฆังคว่ำ ฐานยกสูงขนาดใหญ่ซึ่งเป็นลักษณะพื้นถิ่นของช่างระยอง ยอดของเจดีย์ทำจากไม้แกะสลัก ในปัจจุบันอุโบสถเก่าและเจดีย์ได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน

ภายในวัดยังมีพระแท่นที่ประทับและพระแท่นรองพระบาท ของสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ ซึ่งเจ้าอาวาสวัดโมลีโลกยารามเป็นชาวเมืองแกลงได้ย้ายมาไว้ที่วัดนี้ เมื่อครั้งที่มีการบูรณะพระราชวังเดิมในสมัยรัชกาลที่ 3 พร้อมกันกับคู่พระไตรปิฎกलयรดน้ำและพระพุทธรูปสานด้วยหวาย

K 2

ราชบัลลังก์ไม้ลวดลายจีน ลกรักปิดทองด้วย ฝีมือน่าขนลุกสูง

พระแท่นรองพระบาท
วัดราชบัลลังก์ประดิษฐาราม
2 หมู่ 6 ตำบลทางเกวียน อำเภอแกลง
จังหวัดระยอง

เชื่อกันว่า สมเด็จพระเจ้าตากสินฯ เคยเสด็จมาประทับ ณ บริเวณนี้ ดังปรากฏพระแท่นประทับของสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ เมื่อครั้งเสด็จมาที่บ้านประแส ภายหลังกอบกู้เอกราชแล้ว จึงได้ยกไปตั้งไว้ที่วังเดิม ธนบุรี ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 ก็ได้ย้ายกลับมาไว้ที่วัดแห่งนี้ อีกครั้งหนึ่ง

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงพระนิพนธ์ว่าวัดราชบัลลังก์ฯ เป็นวัดถิ่นเดิมของสังฆราชชั้น และเป็นวัดที่มีพระแท่นประทับของสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ ต่อมาสมเด็จพระสังฆราชกรมหลวงชินวรสิริวิวัฒน์ สมัยรัชกาลที่ 7 ตรีสให้ส่งไปเก็บไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ถนนหน้าพระธาตุ แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร จนถึงทุกวันนี้

พระแท่นรองพระบาทที่วัดราชบัลลังก์ฯ นั้นมีประวัติคู่กันมากับพระแท่นประทับของสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ เมื่อครั้งย้ายไปตั้งที่วังเดิมก็ได้ย้ายไปพร้อมกันทั้งคู่ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 จึงได้ย้ายกลับมาตามคำสั่งพระธรรมเจดีย์ ขาวเมืองแกลง เจ้าอาวาสวัดโมลีโลกยาราม

แต่เมื่อครั้งที่สมเด็จพระสังฆราชกรมหลวงชินวรสิริวิวัฒน์ สมัยรัชกาลที่ 7 ตรีสให้ส่งพระแท่นประทับไปเก็บไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนครนั้น ไม่ได้ย้ายพระแท่นรองพระบาทไปด้วย จึงตั้งอยู่ ณ วัดราชบัลลังก์ฯ จวบจนบัดนี้

L

**2 สถานที่ตามรอยเส้นทางเสด็จพระราชดำเนิน
สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง**

L 1

วัดศิลปกรรมพื้นถิ่น ในชุมชนเก่าแก่ บนเส้นทางเสด็จประพาส ของรัชกาลที่ 5

วัดสมมติเทพฐาปนาราม

ชุมชนแหลมสน หมู่ที่ 6 ตำบลปากน้ำกระแสม
อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

เมื่อ พ.ศ. 2427 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) เสด็จประพาสเมืองชายทะเลฝั่งตะวันออก ทรงขึ้นประทับที่ตำบลปากน้ำกระแสม ฝั่งแหลมสนเมืองแกลง ทรงพระราชดำริว่า บริเวณที่ตั้งเจดีย์แห่งนี้ สมควรเป็นที่สร้างอารามได้

“...รุ่งขึ้นวัน ๑^๑ ๓ ค่ำ ออกเรือมาทอดที่ตรงปากน้ำพแสซึ่งเป็นที่พระแกลงแก้วกล้าอยู่ลงเรือเด็กเรือกลไฟลากเข้าไปดูลำน้ำพแสจนตลอดพันหมู่บ้านคน มีบ้านเรือนติด ๆ กันประมาณร้อย แต่เป็นหนทางไกลหาได้ไปไม่ กลับหลังเรือนต่อเข้าไปข้างใน เขาว่ายังมีบ้านเรือนอีกมากออกมาพักที่หัวแหลมซึ่งมี (ต้นฉบับลบ) เมืองแกลงทำค้างไว้ พันปรำใบไม้ที่เขาทำไว้รับที่นั่นเห็นว่ามีฐานงามจึงได้สั่งให้สร้างทำขึ้นประกอบกับพระเจดีย์เดิม ให้ชื่อไว้ว่า วัดสมมติเทพฐาปนาราม...”

วัดสมมติเทพฐาปนาราม มีเจดีย์ทรงระฆังที่สร้างมาครั้งรัชกาลที่ 5 ราว พ.ศ. 2416 ภายหลังการเสด็จประพาสของรัชกาลที่ 5 พระแกลงแก้วกล้า (มั่ง) ผู้ว่าราชการเมืองแกลง จึงสร้างอารามขึ้น ต่อมาใน พ.ศ. 2445 กระทรวงธรรมการได้ส่งธรรมาสน์และพระบรมรูปรัชกาลที่ 5 มาไว้ที่นี่ อีกทั้งยังมีของพระราชทานอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก วัดแห่งนี้เป็นที่เคารพศรัทธาของชุมชนชาวเมืองแกลงเป็นอย่างยิ่ง

L 2

เมืองท่าแห่งการค้า แห่งทะเลระยอง

ปากน้ำประแส

ชุมชนบ้านแสมผู้ หมู่ 7 ตำบลปากน้ำกระแส
อำเภอแกลง จังหวัดระยอง 21170

แม่น้ำประแสหล่อเลี้ยงชีวิตของผู้คนในพื้นที่มาอย่างยาวนาน เป็นแม่น้ำที่ออกสู่ทะเล ปากน้ำมีป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ที่ประกอบด้วยพืชและสัตว์นานาชนิด เช่น ปู หอยครวาง หอยดลั๊บ ปลากระบอก ก่อกำเนิดเป็นชุมชนประมง หาเลี้ยงชีพด้วยการประมงหาสัตว์น้ำ นอกจากนี้บริเวณนี้ยังเป็นแหล่งปลูกพืชสมุนไพร นำมาทำเป็นยา และไม้โองกางที่สามารถนำมาเผาเป็นถ่านและให้ถ่านที่มีคุณภาพดี

แม่น้ำประแสยังเป็นศูนย์กลางเส้นทางคมนาคมและการค้าขายในอดีต มีการแลกเปลี่ยนสินค้าโดยใช้เส้นทางแม่น้ำของป่าจากบริเวณเขาชะเมา พืชผักและข้าวสารจากบริเวณประแสบน และอาหารทะเลจากบริเวณปากน้ำนำมาแลกเปลี่ยนกับสินค้าจากต่างพื้นที่ ด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ลุ่มน้ำประแส จึงมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนในมิติต่าง ๆ จนพัฒนากลายเป็นเมืองที่มีความสำคัญในอำเภอแกลงอย่างที่ปรากฏในปัจจุบัน

M

4 ศาลสักการะสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ

M 1

ความทรงจำ แห่งการปราบ ขุนรามหมื่นช่อง ในคราวกู่ชาติ

ศาลสมเด็จพระเจ้าตากสิน
วัดราชบัลลังก์
ประดิษฐาน

2 หมู่ 6 ตำบลทางเกวียน
อำเภอแก่ง จังหวัดระยอง

เมื่อครั้งการปรับพื้นที่เพื่อสร้างโบสถ์วัดราชบัลลังก์ประดิษฐาน มีการขุดพบดาบ ชาวบ้านเชื่อกันว่าเป็นดาบของทหารที่ชาวบ้านได้นำมาฝังบริเวณเนินบ้านทะเลน้อยหรือวัดราชบัลลังก์ประดิษฐานในปัจจุบัน จึงได้มีการตั้งศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ ขึ้น ศาลนี้มีลักษณะเป็นขุ้มเรือนไทย ภายในประดิษฐานพระบรมรูปสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ ด้านหลังศาลมีต้นโพและมะขามขนาดใหญ่ ชาวบ้านเชื่อกันว่าปลูกในสมัยเดียวกับที่สมเด็จพระเจ้าตากสินฯ ได้ยกทัพมาปราบขุนรามหมื่นช่อง

นอกจากนี้ ที่วัดราชบัลลังก์ประดิษฐาน ยังเป็นวัดที่เชื่อกันว่า สมเด็จพระเจ้าตากสินฯ เคยเสด็จมาประทับ ณ บริเวณนี้ ดังปรากฏพระแท่นประทับของสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ เมื่อครั้งเสด็จมาที่บ้านประแส

M 2

ทางเกวียนทัพ สมเด็จพระเจ้าตากสินฯ สู่เส้นทางไปยังเมืองแกลง ของสุนทรภู่

ศาลและพระบรมราชานุสาวรีย์
สมเด็จพระเจ้าตากสินฯ วัดพลองไสว
2 ซอยเทศบาล 1/3 ตำบลทางเกวียน
อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

เชื่อกันว่าภายในวัดพลองไสวเป็นพื้นที่
ที่ทัพสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ เคยเดินทัพ
ผ่าน เคยมีทางเกวียนที่ใช้เป็นเส้นทาง
คมนาคมหลัก โดยในครั้งที่สุนทรภู่เดินทาง
ไปเมืองแกลง ได้ใช้เส้นทางนี้ในการเดินทาง
ไปบ้านกร่ำด้วย จึงสันนิษฐานว่ามีการใช้
เส้นทางเดียวกันกับเส้นทางการเดินทางของ
สมเด็จพระเจ้าตากสินฯ ผู้คนตำบลซากพงจึง
ได้มีการสร้างศาล และพระบรมราชานุสาวรีย์
สมเด็จพระเจ้าตากสินฯ ขึ้น บริเวณด้านหน้า
พระอุโบสถ

M 3

ปากแม่น้ำพังราด เส้นทางเดินทัพสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ

9

ศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ
วัดปากน้ำพังราด
ตำบลพังราด

6 หมู่ 1 ตำบลพังราด
อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

เชื่อกันว่าบริเวณนี้เคยเป็นทางผ่านของกองทัพสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ เนื่องจากเป็นพื้นที่ปากแม่น้ำพังราด เป็นเส้นทางคมนาคมสำคัญในอดีต บริเวณนี้เป็นที่ตั้งของชุมชนโบราณ และมีวัดเก่าแก่สำคัญคือวัดปากแม่น้ำพังราดตั้งอยู่ ต่อมาได้มีการสร้างศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ ขึ้นในบริเวณวัดปากน้ำพังราด ตั้งอยู่กลางสนามหญ้าด้านข้างวัด เป็นอาคารทรงจตุรมุข หลังคาทรงไทย

M 4

ความทรงจำสู่การกอบกู้อิสรภาพ

ศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ
วัดกongดิน ตำบลกongดิน

69 ถนนสุขุมวิท ตำบลกongดิน
อำเภอแก่ง จังหวัดระยอง

ระหว่างทางเดินทัพของสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ สู่เมืองจันทบุรี ได้เคลื่อนกำลังมาตั้งทัพอยู่ที่บริเวณวัดกongดิน ที่แห่งนี้สมเด็จพระเจ้าตากสินฯ ได้สั่งให้ไพร่พลดำดินเป็นระสมกองไว้จำนวนมาก เพื่อเตรียมไว้ใช้ในการทำศึกสงครามกอบกู้เอกราชกลับคืนมา จึงเป็นที่มาของชื่อบ้านกongดิน (หมายถึงกongดินปืน) และตำบลกongดินจวบกระทั่งปัจจุบัน อีกทั้งยังเชื่อว่ามีการปลุกต้นโพธิ์ขึ้นในช่วงเวลานั้น ปัจจุบันต้นโพธิ์ดังกล่าวได้ขึ้นทะเบียนเป็นรุกขมรดกของแผ่นดิน

N

8 ศาลเจ้าจีนศักดิ์สิทธิ์ คุ้มครองเมืองแกลง

สัญลักษณ์แห่งความศรัทธา ของชาวไทย-จีน ในตลาดสามย่าน

ศาลเจ้าทางเกวียน
4 ถนนสุนทรโวหาร 7 ตำบลทางเกวียน
อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

ศาลเจ้าทางเกวียน ตั้งอยู่บนถนนสุนทรโวหาร หรือชื่อเดิมคือถนนทางเกวียน เป็นเส้นทางสายหลักของตลาดสามย่านหรือตลาดเก่าแก่ร้อยละหนึ่งของเมืองแกลง แต่เดิมถนนนี้คงเป็นถนนทางเกวียนแล้วพัฒนามาเป็นถนนบก มีร้านค้าบ้านเรือนริมทาง ศาลเจ้าทางเกวียนสร้างขึ้นโดยกลุ่มพ่อค้าชาวจีนที่มาค้าขายในตลาดสามย่าน เป็นเคารพนับถือของชุมชนย่านร้านค้าตลาดสามย่านการค้าสามย่านนี้เป็นจุดศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนสินค้าทั้งชาวไทยและจีน

N 2

ศาลเจ้าศักดิ์สิทธิ์ ของชุมชนปากน้ำ ประแส

📍

ศาลเจ้าพ่อถืออิ้ไทรย้อย
(ศาลเจ้าตันไทร)
53 ตำบลปากน้ำกระแสม
อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

L

เปิดทุกวัน
เวลา 08.00-15.00 น.

ศาลเจ้าในชุมชนปากน้ำประแสที่มีขนาดใหญ่ นอกจากอาคารประธานที่หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ซึ่งเป็นทิศทางเดียวกับแม่น้ำประแสแล้ว ยังมีอาคารชั้นรองตั้งขนานอาคารประธานทั้งสองด้าน ทางปีกซ้ายของอาคารนั้นมีอาคารขนานสองหลังตั้งเชื่อมกัน โดยอาคารทางด้านทิศตะวันออกเป็นอาคารที่ใช้ในการเก็บของประกอบพิธีกรรม แต่อาคารด้านหลังเป็นอาคารศาลเจ้าพ่อสักกะสักกือ ซึ่งตรงกับชื่อประติมากรรมเทพเจ้าประธานอีกองค์หนึ่งที่ตั้งอยู่ข้าง ๆ เจ้าพ่ออิ้ไทรย้อย (เจ้าพ่อตันไทร) เทพเจ้าประธานของศาลเจ้าพ่อถืออิ้ไทรย้อย จากคำบอกเล่าของชาวบ้าน เทพสององค์นี้แท้จริงเป็นเทพเจ้าองค์เดียวกัน เดิมเป็นเจ้าพ่ออิ้ไทรย้อยหรือเจ้าพ่อตันไทร เป็นเทพของชาวไหหลำ

N 3

ศาลเจ้าศักดิ์สิทธิ์ ของชุมชนประมง ปากน้ำประแส

📍

ศาลเจ้าพ่อประแส
53 ตำบลปากน้ำกระแส
อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

L

เปิดทุกวัน
เวลา 08.00-15.00 น.

ศาลเจ้าพ่อประแส ตั้งอยู่ในชุมชนปากน้ำกระแส นับเป็นศาลเจ้าสำคัญประจำชุมชนสร้างขึ้นโดยกลุ่มชาวจีนที่เข้ามาทำประมงในบริเวณชุมชนปากน้ำกระแส ผู้คนในชุมชนให้ความศรัทธาและเคารพเป็นอย่างมาก อีกทั้งบริเวณที่ตั้งของศาลเจ้าพ่อประแสนั้นอยู่บริเวณริมปากแม่น้ำประแส เรือจะแล่นผ่านก่อนออกสู่ทะเล จึงเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้กับชาวประมงที่จะทำการเดินเรือ

N 4

ศาลเจ้าประจำตระกูลชาวจีน ตระกูลใหญ่ในชุมชนปากน้ำประแส

ศาลเจ้าแช่ตัน

58 ซอยองค์การบริหารส่วน
จังหวัดระยอง ตำบลปากน้ำกระแส
อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

ศาลเจ้าพ่อแช่ตัน ตั้งอยู่ที่ปากน้ำประแส เคยใช้เป็นโรงเรียนสอนภาษาจีน ชื่อว่า โรงเรียน
กงลิเฉยเฉียว ปัจจุบันเป็นศาลเจ้าเพื่อให้คนมาสักการะบูชาเจ้าพ่อในช่วงเทศกาลตรุษจีน

อาคารประธานในผังสี่เหลี่ยมผืนผ้าวางตัวในแนวขนานกับแม่น้ำประแส ทางทิศตะวันตก
ของอาคารประธานนอกจากเป็นแท่นบูชาเทพเจ้าฟ้าดินแล้วยังทำลานโล่งขนาดใหญ่ และต่อ
จากบริเวณลานโล่งมีทางเดินยื่นออกมาถึงในแม่น้ำซึ่งเป็นจุดชมวิวที่สวยงาม

หน้าประตูทางเข้า มีป้ายภาษาจีนแปลได้ความว่า “วัดของตระกูลเก๋า (Chen Shi Zong Ci)”
ภายในประดิษฐานประติมากรรมประธาน เป็นเทพเจ้าพื้นถิ่นของกลุ่มชาวจีน

N 5

ศาลเจ้าปูนเถ้ากง คุ้มครองการเดิน เรือของชาวจีน โพ้นทะเล

ศาลเจ้าพ่อกลางดินทอง

58 ซอยองค์การบริหาร
ส่วนจังหวัดระยอง
ตำบลปากน้ำกระแสด
อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

ศาลเจ้าพ่อกลางดินทอง (ศาลเจ้าพ่อแขก) เป็นศาลเจ้าจีนขนาดเล็กอยู่ในซอยเล็ก ๆ ข้างโรงสนุกเกอร์ในปัจจุบัน ชื่อที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “ศาลเจ้าพ่อแขก” เนื่องจากผู้คนนิยมมาขอลูกชายที่ศาลเจ้าแห่งนี้แล้วใช้โรติเป็นของแก้บน ประติมากรรมเทพเจ้าประธานคือเจ้าพ่อแขกหรือเทพเจ้าเป็นไถว่อง หรือปูนเถ้ากง เป็นเทพเจ้าเพศชายคุ้มครองการเดินเรือของชาวจีนโพ้นทะเล

ศาลเจ้าแห่งนี้ประกอบด้วยแท่นไหว้เทพเจ้าฟ้าดินบริเวณทิศตะวันตกของอาคารประธาน อาคารประธานในผังสี่เหลี่ยมขนาดเล็ก ที่มีโถงทางเข้าด้านหน้าเป็นที่ยื่นให้คนมาสักการะบูชา หลังคามุงกระเบื้องเคลือบทำสันหลังคายกสูงเพื่อรองรับประติมากรรมประดับสันหลังคาที่ทำเป็นรูปมังกรคู่หันหน้าเข้าหากัน

N 6

สถานที่ที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของ ชาวมุขมขณสามย่าน

ศาลเจ้าพ่อสามย่าน
ถนนเทศบาล 1 ซอย 7 (ศรีบริรพรต)
ตำบลทางเกวียน อำเภอแกลง
จังหวัดระยอง

ศาลเจ้าพ่อสามย่านตั้งอยู่ใกล้กับที่ว่าการอำเภอแกลง และบริเวณย่านการค้าสามย่าน เป็นศาลเจ้าประจำชุมชน สร้างขึ้นโดยกลุ่มพ่อค้าชาวจีนที่ได้เดินทางเข้ามาค้าขาย เพื่อเป็นสถานที่สำหรับเคารพบูชาเทพเจ้า และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวจีนและชาวไทยเชื้อสายจีน

N 7

ศาลเจ้ากลางป่าริมน้ำแสมผู้

ศาลเจ้าแสมผู้

ปากน้ำกระแสด อำเภอแกลง

จังหวัดระยอง

ศาลเจ้าพ่อแสมผู้เดิมเป็นศาลไม้เสาต้นเดียว คุณขโลมและชาวบ้านในชุมชนแสมผู้ได้ช่วยกันปรับปรุงศาลใหม่แทนศาลเก่า ศาลใหม่ในปัจจุบันนี้ นายบริชา อุดสำหันธ์ เป็นชาวบ้านตำบลประแส เขาได้มาบนบานขอกับเจ้าพ่อแสมผู้ให้ออกเรือประมงแล้วจับปลาได้จำนวนมาก เมื่อจับปลาได้ตามที่ขอไว้จึงกลับมาสร้างศาลให้ใหม่

ศาลสร้างด้วยปูนซีเมนต์หลังคามุงกระเบื้อง และสร้างสะพานปูนซีเมนต์ขึ้นมาพร้อมกัน เพื่อให้เป็นท่าเทียบเรือเวลามากกราบไหว้สักการะ สร้างแล้วเสร็จใน พ.ศ. 2529 และเมื่อประมาณ พ.ศ. 2551 ได้รับบริจาคเงินจากนายพรรัตน์ เอื้อตระกูล และชาวบ้านในตำบลปากน้ำกระแสดมาบูรณะปรับปรุงซ่อมแซมเป็นสถานที่สักการะของชาวบ้านแสมผู้และใกล้เคียง

๐

2 วัดเก่าแก่คู่เมืองแกลง

๐ 1

แหล่งอบรมศึกษากุลบุตร ชาวเมืองแกลง

วัดโพธิ์ทองพุทธาราม ตำบลทางเกวียน
หมู่ 3 ตำบลทางเกวียน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

วัดโพธิ์ทองพุทธาราม เป็นวัดสังกัดมหานิกาย เดิมชื่อวัดโพธิ์ทอง เนื้อที่ 32 ไร่ 80 ตารางวา เป็นวัดเก่าแก่สืบเนื่องแต่โบราณกาล ไม่ปรากฏผู้สร้าง มีชื่อเสียงด้านการศึกษา เป็นแหล่งอบรมให้การเรียนรู้แก่กุลบุตรคนเมืองแกลงมาตั้งแต่อดีต ตั้งอยู่ใกล้ชิดกับที่ว่าการเมืองแกลง (สมัยเมืองแกลงตั้งอยู่บ้านดอนเค็ด) เดิมมีต้นโพใหญ่อายุนับร้อยปีขึ้นอยู่บนเป็นต้นไม้สำคัญเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา จึงตั้งชื่อวัดนี้ว่า วัดโพธิ์ทอง

วัดโพธิ์ทองมีพระครูเมือง เจ้าคณะแขวงเมืองแกลงปกครองวัดและเป็นเจ้าอาวาสองค์แรก ปัจจุบันมีพระครูบูรเขตสังฆการเป็นเจ้าอาวาส โบราณสถานสำคัญที่พบภายในวัดคือพระอุโบสถ วิหาร และเจดีย์ทรงเครื่อง 2 องค์ซึ่งเจดีย์มีสภาพชำรุดทรุดโทรมมาก

02

รวมพระธาตุองค์สำคัญ จำลองทั้งสี่ทิศของไทย

9

วัดสารนาถธรรมาราม ตำบลทางเกวียน
32 ถนนสารนาถ 2 ตำบลทางเกวียน อำเภอแกลง
จังหวัดระยอง

© โครงการประกวดภาพถ่าย “ระยอง...ซ่อนสุข” : นางอัจฉรา วิเศษศรี
โดย บริษัท พีทีที โกลบอล เคมิคอล จำกัด (มหาชน)

วัดสารนาถธรรมาราม เป็นวัดในนิกายธรรมยุต เริ่มสร้างเมื่อ พ.ศ. 2487 โดยท่านเจ้าคุณพระมหาพรหมมงคลาจารย์ เจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ ด้วยศรัทธาที่มั่นคงของชาวลาดสวาย่านที่อยากให้มีวัดขึ้น เริ่มแรกมีเนื้อที่ 56 ไร่ 49 ตารางวา การก่อสร้างหลังจากวางศิลาฤกษ์รากฐานเสร็จ ได้เกิดสงครามมหาเอเชียบูรพาขึ้น ทำให้การก่อสร้างหยุดชะงักลง จนกระทั่งแล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2499

วิหารวัดสารนาถธรรมารามมีลักษณะเป็นจัตุรมุข หลังคาทำเป็นเจดีย์ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ โดยรอบอาคารเป็นพระธาตุองค์สำคัญจำลอง ทั้ง 4 ทิศ คือ องค์พระปฐมเจดีย์ พระธาตุพนม พระธาตุไชยา และเจดีย์พุทธคยา

P

**ชวณยล 3 แหล่งศิลปกรรม
สกุลช่างเมืองแกลง**

P 1

จิตรกรรมไทยประเพณี
แบบสมัยใหม่แห่งเดียว
ในกลุ่มแม่น้ำประแส

9

จิตรกรรมฝาผนังสกุลช่างเมืองแกลง
วัดทุ่งควายกิน ตำบลทุ่งควายกิน
82 หมู่ที่ 3 บ้านทุ่งควายกิน ตำบลทุ่งควายกิน
อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

วัดอุดมธัญญาวาสหรือวัดทุ่งควายกิน มีอุโบสถเก่าที่ประตูและหน้าต่างประดับด้วยปูนปั้น ตกแต่งด้วยการเขียนสีแบบช่างพื้นถิ่น ภายในเขียนจิตรกรรมภาพพุทธประวัติ ซึ่งเป็นจิตรกรรมที่พบเพียงแห่งเดียวในวัดบริเวณลุ่มแม่น้ำประแส ในปัจจุบันตัวอุโบสถมีสภาพชำรุดทรุดโทรมเป็นอย่างมาก

แม้จะมีฝีมือแบบช่างพื้นถิ่น แต่ก็มีมุมมองต่องานจิตรกรรมไทยประเพณีแบบสมัยใหม่แล้ว นั่นก็คือความพยายามใช้ทัศนียภาพ (Perspective) เพื่อสร้างมิติด้วยการใช้สีอ่อน-สีแก่ ระบายลงไปให้เกิดแสงเงา บนวัตถุและตัวบุคคล การเจือสีขาวลงในสีอื่น ๆ ก็เป็นอีกวิธีที่พบสำหรับทำให้ภาพวาดดูตื่นโลกหันมาบางมีระยะซึ่งน่าจะเป็นอิทธิพลจากจิตรกรรมตะวันตกที่ปรากฏในช่วงรัชกาลที่ 4-5 เป็นต้นมา

P 2

ปูนปั้นเขียนสีประดับ หน้าบันและประตูอุโบสถ สกุลช่างพื้นถิ่นระยอง

9

อุโบสถสกุลช่างแกลง
วัดหนองแพงพวย ตำบลเนินฆ้อ
หมู่ที่ 5 ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง
จังหวัดระยอง

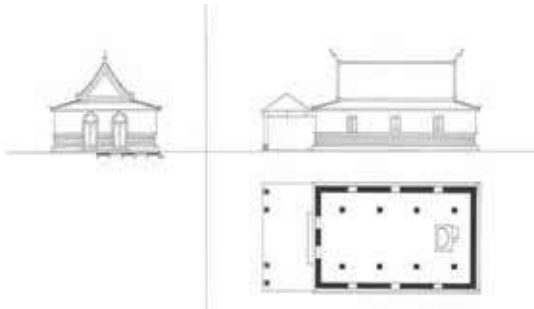
วัดหนองแพงพวย เป็นวัดมหานิกาย สร้างเมื่อ พ.ศ. 2427 เดิมชื่อ “วัดช่องมรดคา” เปลี่ยนชื่อเป็น “วัดแพงพวย” เมื่อ พ.ศ. 2478 โบราณสถานที่สำคัญคืออุโบสถเก่าที่สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2432 เป็นรูปแบบอุโบสถสกุลช่างเมืองแกลง หน้าต่างและประตูมีการประดับด้วยปูนปั้นและเขียนสีโดยช่างพื้นถิ่น ด้านในประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัย

P 3

ตัวแทนแห่ง ลักษณะเฉพาะของ อุโบสถระยอง

อุโบสถสกุลช่างแกลง
วัดจำรุง ตำบลเนินฆ้อ
33/1 หมู่ 7 ตำบลเนินฆ้อ
อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

วัดจำรุง เริ่มสร้างเมื่อประมาณ พ.ศ. 2420 ใช้ชื่อว่า “วัดป่าเรไร” ราว พ.ศ. 2442 ได้มีการพัฒนาวัดให้เจริญขึ้นโดยมีการยกกุฏิเป็นทรงไทย และสร้างอุโบสถขึ้นด้วย อุโบสถหลังแรกมีการทำแบบฝาไม้ เสาไม้ หลังคามุงกระเบื้อง ต่อมาวิหารที่ทำนาญงานปูนเกิดขึ้น จึงได้รื้อฝาไม้ ออกและก่ออิฐถือปูนฝาผนัง ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อวัดว่า “วัดจำรุง”

อุโบสถวัดจำรุง เป็นอาคารขนาด 3 ห้อง ใช้เสาไม้ในการรับน้ำหนักเครื่องหลังคา หลังคาเป็นทรงโรง ส่วนเครื่องหลังคาประดับด้วย ซ้อฟ้าใบระกาหางหงส์ หลังคามุงด้วยกระเบื้องว่าว หน้าบันมีเป็นปูนปั้นตรงกลางทำเป็นรูปนาฬิกา และรอบ ๆ เป็นลายพรรณพฤกษา อาคารมีทางเข้าทางด้านหน้าเพียงด้านเดียว ด้านหน้าของอาคารมีการทำมุขขวางหลังคาทรงปั้นหย่าเชื่อมต่อติดไปกับผนังด้านหน้าของอาคาร

Q

**เที่ยว 2 สถานที่ธรรมชาตินี้
พร้อมสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์**

Q 1

พระรูปหล่อพระบิดา แห่งกองทัพเรือไทย

ศาลกรมหลวงชุมพรฯ ตำบลปากน้ำกระแสะ

ถนนเทศบาล 7
ตำบลปากน้ำกระแสะ
อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

ศาลกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ เป็นศาลศาลาทรงไทยที่ประดิษฐานรูปหล่อ พลเรือเอก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ พระบิดาแห่งกองทัพเรือไทยขนาดเท่าองค์จริง ศาลตั้งอยู่ริมแม่น้ำประแส และเป็นหนึ่งในสถานศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวเมืองระยองให้ความเคารพสักการะเป็นอย่างมาก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) เสด็จพระราชดำเนินพร้อมสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ประกอบพิธีประดิษฐานพระรูป เมื่อ 12 ธันวาคม 2512 ปัจจุบันกองทัพเรือและคณะกรรมการฯ ได้จัดให้มีพิธีบวงสรวงดวงพระวิญญาณ และมหรสพสมโภชเป็นประจำ ระหว่างวันที่ 10-20 ธันวาคม ของทุกปี

Q 2

เหตุแห่งนิราศ เมืองแกลง ของสุนทรภู่

อนุสาวรีย์สุนทรภู่ ตำบลกร่ำ

ถนนแกลง-แหลมแม่พิมพ์
ตำบลบ้านกร่ำ อำเภอแกลง
จังหวัดระยอง

อนุสาวรีย์สุนทรภู่ อนุสรณ์แด่พระสุนทรโวหาร (ภู่) ตั้งอยู่ ณ บ้านเกิดของบิดาท่านสุนทรภู่ โดยท่านเคยมาหาบิดา จึงได้ประพันธ์นิราศเมืองแกลงขึ้น

พื้นที่อนุสาวรีย์มีรูปปั้นของสุนทรภู่ตั้งอยู่ตรงกลางเป็นประธานบนเนินสูง ด้านล่างเป็นบ่อน้ำ มีประติมากรรมรูปปั้นหล่อของตัวละครในเรื่องพระอภัยมณี วรรณกรรมเอกของสุนทรภู่ ได้แก่ พระอภัยมณี นางผีเสื้อสมุทร และนางเงือก ออกแบบโดยศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี

R

**ทอดน่องท่อง 10 ย่าน ตลาด ชุมชน
สัมผัสชีวิตวิถีประแส**

R 1

ตลาดเก่าร้อยปีเมืองแกลง

9

ตลาดสามย่านเก่า ตำบลทางเกวียน
ถนนโพธิ์ทอง ตำบลทางเกวียน อำเภอแกลง
จังหวัดระยอง

ตลาดเก่าสามย่าน เป็นตลาดเก่าร้อยปีของเมืองแกลง มีถนนสุนทรโวหารเป็นถนนสายหลัก ชื่อเดิมคือถนนทางเกวียน แต่เดิมบริเวณนี้คงเป็นถนนเล็ก ๆ ที่เป็นเส้นทางติดต่อระหว่างชุมชนมีลักษณะเป็นทางเกวียน ต่อมาพัฒนาเป็นถนน และมีผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐานและเป็นจุดแลกเปลี่ยนสินค้า กลายเป็นร้านค้าตลาด ยังมีร่องรอยของเส้นทางบกที่เชื่อมต่อกับเส้นทางน้ำมีสะพานเก่าแก่ มีถนนลงไปสู่ท่าเรือที่เชื่อมโยงไปยังชุมชนอื่น ๆ ซึ่งทำให้เห็นภาพของศูนย์กลางการค้าของชุมชนโบราณที่เชื่อมต่อกับชุมชนอื่น ๆ โดยรอบ

ปัจจุบันตลาดสามย่าน มีร้านค้าเรือนไม้ตลอดสองข้างถนนอันเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมที่ผู้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้อาคารไม้แบบเก่า ช่องลมและระเบียงแกะสลัดลวดลายสวยงาม ร้านค้าหลายแห่งยังขายสินค้าข้าวของเครื่องใช้อุปโภคบริโภคแบบเก่า ตลาดแบ่งออกเป็นตลาดช่วงเช้าและตลาดเย็นที่ให้นักท่องเที่ยวได้เดินเที่ยวชมบรรยากาศตลาดเก่ากันแบบเต็มที่

R 2

จุดเริ่มต้นของ ย่านการค้าสามย่าน ตลาดเก้าร้อยปี

ย่านวงเวียนถนนสุนทรโวหาร

วงเวียนถนนสุนทรโวหาร ตั้งอยู่ในตลาดเก้ารสามย่าน เป็นจุดตัดของถนนสุนทรโวหาร เดิมพื้นที่บริเวณนี้เป็นพื้นที่นาและสวน ตั้งแต่ถนนสุนทรโวหารสาย 1 2 และ 3 ในปัจจุบัน อดีตเป็นพื้นที่ทำสวนทั้งหมด นอกนั้นเป็นนา เพราะเป็นพื้นที่เหมาะกับการทำนาเนื่องจากเป็นพื้นที่ราบลุ่มและอยู่ใกล้แหล่งน้ำธรรมชาติอย่างแม่น้ำประแส พื้นที่ตั้งแต่สามย่านไล่ไปจนถึง บ้านทะเลน้อยนับเป็นพื้นที่นาทั้งสิ้น บริเวณถนนสุนทรโวหาร ซึ่งเป็นถนนเส้นหลักในตลาด สามย่าน ในอดีตเป็นเพียงทางเกวียน จนกระทั่งมีการตัดถนนสุขุมวิทจึงได้มีการตัดถนน สุนทรโวหารขึ้นเพื่อเป็นเส้นทางเชื่อมต่อกจากถนนสุขุมวิทเข้ามายังตลาดสามย่าน จึงกลายเป็น ย่านการค้า

R 3

บ้านเรือนพื้นดินและย่าน ตลาดเก่า-ชุมชนชาวประมง

ชุมชนปากน้ำประแส ตำบลปากน้ำกระแส

ตำบลปากน้ำกระแส อำเภอกแส
จังหวัดระยอง

ชุมชนปากน้ำประแส เป็นชุมชนโบราณริมแม่น้ำประแส สันนิษฐานว่าริมน้ำประแสมีชุมชนเก่าแก่ตั้งถิ่นฐานมีอายุหลายร้อยปี ตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงปัจจุบัน ชุมชนปากน้ำประแสเป็นชุมชนน้ำ ปลูกสร้างบ้านเรือนเรียงรายไปตามปากแม่น้ำประแสและลี้กเข้าไปข้างใน มีวิถีตามธรรมชาติ มีอาชีพสำคัญที่ทำมาแต่โบราณคือทำประมง

ชุมชนปากน้ำประแสยังคงเต็มไปด้วยสถาปัตยกรรมบ้านเรือนพื้นดินที่คงสภาพดั้งเดิมและให้บรรยากาศของการเป็นย่านตลาดเก่า นอกจากบรรยากาศย่านตลาดเก่าแล้ว บรรยากาศความเป็นชุมชนที่ใช้ชีวิตตามวิถีธรรมชาติยังชวนให้เราไปลองแวะพักที่นี่ยันสักคืน

ภายในชุมชนมีบ้านพิพิธภัณฑ์ปากน้ำประแส ซึ่งเคยเป็นบ้านของคุณวิเชียรทรัพย์เจริญ ภายในพิพิธภัณฑ์แห่งนี้เป็นที่จัดแสดงประวัติความเป็นมาของชุมชนประแส โดยมีทั้งภาพถ่ายเก่า และเครื่องใช้ต่าง ๆ ในอดีต นอกจากนี้บริเวณชุมชนบ้านเก่าริมน้ำประแสยังเคยจัดงานมหกรรมอาหารและของดีเมืองประแส ถนนสายวัฒนธรรม ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมถนนสายวัฒนธรรมประแสสร้างสุข และในทุก ๆ เข้าที่ตลาดประแสจะมีการนำสินค้ามาขายให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมตลาด

R 4

ศูนย์กลางการแลกเปลี่ยน สินค้าของผู้คนมากกว่าร้อยปี

ตลาดชุมชนปากน้ำประแส (ตลาดจ๋าย)
ตำบลปากน้ำประแส อำเภอกงเลียง จังหวัดระยอง

ชุมชนประแสเป็นชุมชนที่มีความเจริญรุ่งเรืองจากการเป็นเมืองท่าที่มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า เป็นศูนย์กลางที่คนจากในระยองจะนำสิ่งของในพื้นที่ของตน คุณ นวรัตน์ มุจรินทร์ ได้บรรยายถึงบรรยากาศความคิดคึกของชุมชนแห่งนี้ไว้ว่า “...ตอนเด็กๆ ที่ตลาดประแสยังคึกคัก เห็นมีร้านขายปลาที่จะนำปลาสตลงจากเรือมาขาย แล้วก็มีร้านขายปู กุ้ง ร้านผลไม้ จะมีคนจากเมืองแกงเอา กุ้ง ข้าว ของแห้ง กะปิ น้ำปลามาขายที่ตลาดประแสบ้าง ในนี้ก็มีการทำกะปิ น้ำปลาเหมือนกัน ช่วงหน้าที่มีเคยก็จะทำกะปิกินเอง บางคนก็ทำมาขายที่ตลาดประแส...”

นอกจากเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนสินค้าของผู้คนในพื้นที่แล้ว ยังมีการส่งออกนำเข้าสู่สินค้าจากกรุงเทพฯ อีกด้วย โดยมีเรือเมล์เป็นพาหนะสำคัญในการลำเลียงสินค้า ไปรษณีย์ โทรเลข และผู้คนจากพื้นที่หนึ่งไปยังอีกพื้นที่หนึ่ง ดังนั้นนอกจากที่แห่งนี้จะทำหน้าที่เป็นเมืองท่าแล้วยังเป็นที่พักสำหรับนักเดินทางที่ต้องการเข้าไปพระนครอีกด้วย

ชุมชนแห่งความหลัง ร่องรอยวิถีชีวิต ชาวบ้านริมน้ำเค็ม

บ้านแสมผู้
ตำบลปากน้ำกระแสม
อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

บ้านแสมผู้ คือ ชุมชนที่มีวิถีชีวิตที่เชื่อมโยงกับน้ำเค็ม เกิดขึ้นราว 60-70 ปีที่ผ่านมา ไม่เหมาะกับการนำมาอุปโภค-บริโภค ชาวบ้านจึงต้องไปตักน้ำจืดที่บ่อน้ำบริเวณวัดตะเคียน และบ้านคลองปูน เมื่อถึงช่วงน้ำหลากหรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “น้ำโต” น้ำเค็มจะดันขึ้นมาท่วมสูง ชาวบ้านจึงต้องใช้เรือในการสัญจรไปมาแทน

ในอดีตคนส่วนใหญ่ในพื้นที่นิยมทำนากัน โดยใช้การ “เอาแรง” คือเมื่อถึงเวลาที่บ้านไหน ต้องปักกล้า ดำนา เกี่ยวข้าว คนจากบ้านอื่นก็จะมาร่วมแรงร่วมใจช่วยกัน โดยจะเลี้ยงอาหารกลางวันคนที่มาช่วยทำนา อาหารหลักส่วนใหญ่จะเป็นแกงส้มหัวไชเท้า แกงบวดหัวเผือก และต้องตอบแทนโดยการไปเป็นแรงงานให้กับบ้านที่มาช่วย แต่ในปัจจุบันเปลี่ยนเป็นการรับจ้าง และตอบแทนด้วยเงิน

R 6

แหล่งน้ำจืดชุมชนปากน้ำประแส

บ้านคลองปูน

ถนนเฉลิมบูรพาชลทิศ

ตำบลคลองปูน อำเภอกแส

จังหวัดระยอง

ชุมชนบ้านคลองปูนส่วนใหญ่แล้วทำเกษตรกรรม พื้นที่ราบต่ำส่วนใหญ่เป็นที่ทำนา ส่วนพื้นที่ราบสูงเป็นที่ทำสวนยางหรือสวนผลไม้ เช่น ทุเรียน เงาะ มังคุด ลองกอง ในอดีตมีสวนยางเป็นจำนวนมาก เพราะยางราคาสูง ส่วนทุเรียนจะปลูกไว้กินไม่นิยมขาย เนื่องจากไม่มีความรู้ในการปลูกหรือดูแลรักษาทุเรียนเท่าที่ควร แต่ในช่วงหลังเมื่อทุเรียนราคาสูงขึ้นจึงปลูกร่วมกับพืชชนิดอื่น ๆ หรือบางคนก็ถมที่นาแล้วปลูกทุเรียนกับยาง

บ้านคลองปูนเป็นแหล่งน้ำจืดที่สำคัญของชาวบ้าน ใน พ.ศ. 2473 ชาวบ้านจากบ้านประแส ต้องมาตักน้ำที่ตำบลคลองปูน แม้จะห่างไกลถึง 2 ชั่วโมง เนื่องจากมีน้ำใสและจืด จึงมีอาชีพบรรทุกน้ำขายหาละ 10 สดางค์

R 7

ศูนย์กลางค้าขาย ของคนในชุมชน ละแวกใกล้เคียง

บ้านเนินฆ้อ

หมู่ 3 ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง
จังหวัดระยอง

บ้านเนินฆ้อมีท่าเรือจำนวนมาก แต่ท่าเรือที่นิยมใช้ในอดีต ปัจจุบันกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่วุ่นวายนั้นคือสะพานรักษ์แสม ท่าเรือบ้านเนินฆ้อถือเป็นท่าเรือใหญ่ที่มีการค้าขายสินค้า แต่ไม่ค่อยมีบ้านเรือนตั้งถิ่นฐานมากนัก เนื่องจากพื้นที่ตอนล่างของบ้านเนินฆ้อเป็นน้ำเค็ม โดยท่าเรือแห่งนี้จะตั้งอยู่บริเวณคลองเนินฆ้อซึ่งเป็นลำน้ำสาขาของแม่น้ำประแส

ชาวบ้านในชุมชนบ้านเนินฆ้อส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมง สวนผลไม้ ยางพารา ถึงแม้บ้านเนินฆ้อจะมีท่าเรือ แต่การซื้อขายกลับไม่คึกคักเท่าปากน้ำประแส เพราะปากน้ำประแสมีผู้คนจากหลากหลายพื้นที่เข้าไปค้าขายสินค้า อาทิ บ้านจ่ารุง บ้านหนองแพรงพวย บ้านเนินฆ้อ บ้านเนินทราย บ้านถนนกะเพรา

ดังนั้น บ้านเนินฆ้อจึงถือเป็นศูนย์กลางค้าขายของคนในชุมชนละแวกใกล้เคียงมากกว่า โดยมีคนจากบ้านจ่ารุงเอาของไปขายที่บ้านเนินฆ้อบ้าง ส่วนบ้านเนินฆ้อก็มีการรับสินค้ามาจากคนจีนหรือคนที่อื่นมาขายด้วยแต่จำนวนไม่มากและสินค้าไม่หลากหลายเท่าปากน้ำประแส ท่าเรือแห่งนี้ทำหน้าที่เชื่อมเส้นทางการค้าระหว่างบ้านจ่ารุงและปากน้ำประแส

R 8

คานเรือแหลมเมือง กิจการใหญ่ ของระยองที่ถูกส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น

📍

คานเรือแหลมเมือง
ตำบลปากน้ำกระแสด
อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

คานเรือแหลมเมืองเป็นกิจการในครอบครัวของคุณนรสิทธิ์ ตัมพานูวัตร เดิมทีอาของของคุณนรสิทธิ์เป็นชาวจีนแต่จิวที่อพยพมาอยู่ที่ปากน้ำประแส ได้เริ่มต้นทำอาชีพเผาถ่านขายโดยได้สัมปทานป่าโกงกาง จนกระทั่งหมดสัมปทานจึงเลิกเผาถ่านและหันมาทำคานเรือ เริ่มดำเนินกิจการตั้งแต่ พ.ศ. 2500 กิจการนี้ก็ถูกส่งต่อมายังคุณป้าและคุณแม่ของคุณนรสิทธิ์ คนในพื้นที่จะรู้จักคานเรือแห่งนี้ในชื่อ คานเรือแหลมเมืองหรือคานเรือป้าบ๊วย ซึ่งเป็นชื่อของคุณนรสิทธิ์ ซึ่งกิจการคานเรือนี้หาดูไม่ได้มากนักในประเทศ

อุ้งเรือซ่อมบำรุงเครื่องมือทำมาหากิน

คานเรือแหลมสน (เก่า)

เรือนั้นถือเป็นเครื่องมือทำมาหากินที่สำคัญที่สุดของชาวประมง เพราะฉะนั้นแล้วจึงจำเป็นต้องดูแลรักษาให้พร้อมใช้งานอยู่เสมอ ในการซ่อมเรือนั้นจะเรียกกันว่าการ “ขึ้นคาน” และสถานที่ซ่อมเรือจะเรียกกันว่า “คานเรือ” เรือประมงพื้นบ้านหรือเรือเล็กจะนำไปขึ้นคานเรือเล็กที่อยู่ฝั่งแหลมสนใกล้กับสุดสาครโฮมสเตย์ คานเรือที่สามารถซ่อมพื้นเรือ ตอกหมัน ขัดเพรียง ทาสีเรือได้เช่นเดียวกับคานเรือใหญ่ เพียงแต่รับทำเฉพาะเรือเล็กเท่านั้น เนื่องจากมีพื้นที่จำกัดสำหรับค่าใช้จ่ายแต่ละครั้งในการขึ้นคานอยู่ที่ 20,000-30,000 บาท โดยส่วนมากแล้วมักจะนำเรือขึ้นคานทุก ๆ 2 ปี

ประมงสมุทร 2 58-24 00353

ประมงสมุทร 58-01 00353

© โครงการประกวดภาพถ่าย "ระยอง...ซ่อนสุข" : นางสาวกชกร ประทีป
โดย บริษัท พีทีที โกลบอล เคมิคอล จำกัด (มหาชน)

R 10

ผลผลิตสืบเนื่อง จากการประมง

โรงงานน้ำปลา (เก่า)

โรงงานน้ำปลาครอบครัวคุณเบญจฯ รุ่นพ่อของคุณเบญจฯ พงษ์อ่อนเนก ได้เปลี่ยนอาชีพประมงมาทำโรงงานน้ำปลาโดยใช้ปลากระตักจากเรือของครอบครัวที่มีอยู่ 1 ลำ โรงน้ำปลาตั้งอยู่ฝั่งตรงข้ามกับบ้านที่คุณเบญจฯอาศัยอยู่ มีลักษณะเป็นขุ้งไม้ที่เอาไว้เก็บเกลือด้านหน้า และทำบ่อหมักน้ำปลาไว้ด้านหลังมีทั้งหมด 8 บ่อ โดยเกลือที่นำมาหมักน้ำปลานั้นจะส่งมาจากจังหวัดเพชรบุรีทางเรือ ราคาขายน้ำปลาเมื่อราว 60 ปีก่อน ราคาขวดละ 6 สลึง-2 บาท บรรจุอยู่ในขวดแก้ว และบรรจุทุกใส่รถอีแต่นออกไปขายภายนอกชุมชนกิจการโรงงานน้ำปลาของบ้านคุณเบญจฯถูกส่งต่อให้กับพี่สาวของเธอ และเธอเปลี่ยนไปประกอบอาชีพเป็นข้าราชการครูภายหลังกิจการโรงงานน้ำปลาจึงได้ปิดตัวลง เนื่องจากพี่สาวมีอายุที่มากขึ้น ในปัจจุบันจึงยึดอาชีพทำขนมมอบเป็นอาชีพหลัก

S

เส้นผ่า 6 บ้านร้านเก่า อยากให้ไปเยือน

S 1

หนึ่งในบ้านเรือนได้รับอิทธิพล จากตะวันตก

หลวงอินทร์อาวู เจ้าของบ้าน มีชีวิตอยู่ในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นเรือนไม้หลักใหญ่ ซึ่งเป็นลักษณะเรือนของกลุ่มคนหบดี หรือข้าราชการในเมืองแก่ง ซึ่ง เป็นกลุ่มคนบุคคลสำคัญหรือมีฐานะในสมัยนั้น มีลักษณะสถาปัตยกรรมที่ไม่ใช่เรือนไทยแท้ แต่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตก มีลักษณะเด่นคือเรือนไม้สองชั้น ชั้นล่างเป็นผนังสี่เหลี่ยม ชั้นบนเห็นเป็นผังรูปตัว L ชัดเจน หน้าจั่วของบ้านอยู่ด้านข้างมีลักษณะเป็นหน้าจั่วตัดที่นิยมอย่างมากในสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นต้นมา หลังคามุงด้วยกระเบื้องว่าว ชั้นล่างมีระเบียงโถงหน้าบ้านที่มีกันสาดหลังคาคลุม ประตูเป็นบานเฟี้ยมทำจากไม้เรียบ ๆ ปัจจุบันบ้านหลังนี้ได้รับการดูแลสืบทอดโดยลูกหลาน และเป็นหลักฐานของความเก่าแก่ของเมืองแก่ง

บ้านหลวงอินทร์อาวู
ตำบลปากน้ำกระแสด อำเภอกาญจน
จังหวัดระยอง

S 2

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอันเป็นสถานที่ จัดตั้งสภากาแฟของคนในชุมชน

ร้านกาแฟเจ็กลีง
ตำบลปากน้ำกระแส อำเภอกาญจน
จังหวัดระยอง

ร้านกาแฟในบ้านไม้เก่าแก่ที่ยังคงรูปแบบดั้งเดิมไว้ค่อนข้างสมบูรณ์ ตัวร้านเป็นบ้านไม้หลังใหญ่สองชั้น ผนังของชั้นสองตีไม้ฉาบฉวยซ้อนเกล็ดตลอดตัวบ้าน มีหน้าต่างที่ผนังทุกด้าน ประตูทางเข้าเป็นบานเฟี้ยมทำจากไม้ ด้านบนถัดขึ้นไปก่อนถึงหลังคาเป็นช่องลม เป็นไม้แผ่นเล็กตีเรียงกันเว้นช่องไฟ ทำให้เกิดเป็นช่องลมยาวรอบตัวบ้าน มีการทำระเบียงไม้ยื่นออกมาจากชั้นสอง ชั้นล่างประตูแบบบานเฟี้ยมยาวตลอด

นอกจากจะชวนชิมกาแฟแล้วยังชวนชมสถาปัตยกรรมและบรรยากาศบ้านเก่าที่นำมาลองสัมผัส

S 3

ตัวอย่างบ้านไม้ดั้งเดิมของ ชุมชนปากน้ำประแส

ร้านกาแฟตาดัน
ตำบลปากน้ำกระแสด อำเภอแกลง
จังหวัดระยอง

บ้านไม้สองชั้นเก่าแก่แห่งนี้ เคยเปิดเป็นร้านกาแฟมาตั้งแต่อดีต
บ้านไม้กิ่งคำขายสองชั้นหลังใหญ่ที่อยู่บริเวณตลาดกลาง ทำจากไม้
ทั้งหลัง ชั้นสองใช้ไม้ฝาตีผนังแบบซ้อนเกล็ดในแนวขวางยาวตลอดตัวบ้าน
หน้าต่างเป็นหน้าต่างบานยาวแบบมีบานเกล็ด แต่ผนังชั้นสองทางด้าน
ทิศใต้มีหน้าต่างสี่เหลี่ยม ขนาดเล็กตรงกลาง 4 บาน ขนาบข้างด้วยหน้าต่าง
แบบบานเกล็ด มีการทำหลังคาถักสานสดยื่นออกมาเหนือหน้าต่างชั้นสอง
ชั้นล่างทำเป็นร้านค้า ประติเป็นบานเพ็ชร์ทำจากไม้บ้านไม้เก่าแก่แห่งนี้เป็น
เสน่ห์อีกแห่งหนึ่งของประแส

S 4

ที่ว่าการอำเภอแก่งหลวงหลังที่ 3 ของเมืองแก่ง

📍

ที่ว่าการอำเภอแก่งหลวง (หลังที่ 3)

111 หมู่ที่ 10 ถนนมาบใหญ่ ตำบลทางเกวียน
อำเภอแก่ง จังหวัดระยอง

L

เปิดวันธรรมดา

เวลา 08.30-16.30 น.

ที่ว่าการอำเภอแก่งหลวงหลังที่ 3 อยู่บริเวณตลาดสามย่าน ตลาดเก่า ริมถนนสุนทรโวหาร เป็นที่ว่าการอำเภอเก่าแก่ เส้นทางกรเข้าถึงที่ว่าการอำเภอแห่งนี้ จะตรงมาจากสะพานไม้เก่าแก่ของย่านหรือสะพาน 100 ปี สามย่าน ซึ่งบริเวณนั้นเป็นท่าเรือสำหรับค้าขายสินค้า และยังเป็นตลาดขนาดใหญ่ เมื่อตรงมาจากสะพานจะพบสามแยกขนาดใหญ่ โดยจะมีถนนที่มุ่งตรงมาทางที่ว่าการอำเภอหลังที่ 3 และจะมีเส้นทางที่แยกซ้ายและขวาได้ตามถนนสุนทรโวหารที่เป็นสามแยกนี้ จึงเป็นไปได้ว่า สามย่าน หมายถึงพื้นที่สามแยก

S 5

สะพานซักรอกเชื่อมโยงเส้นทางน้ำ

สะพาน 100 ปี สามย่าน
ถนนโพธิ์ทอง ตำบลทางเกวียน
อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

สะพาน 100 ปี สามย่าน หรือที่ชาวบ้านเรียกกันในชื่อ สะพานฝั่งธน เป็นสะพานที่เชื่อมเมืองเก่าตลาดสามย่านที่เป็นหนึ่งในศูนย์กลางทางเศรษฐกิจที่สำคัญของอำเภอแกลงกับเมืองอีกฟากแม่น้ำ

ตามประวัติการสร้างสะพานแห่งนี้มีขุนภินนทร์ประศาสน์ นายอำเภอ พร้อมด้วยกรมการอำเภอ และนายหลาย เจริญขวัญ พ่อค้า เป็นผู้นำการก่อสร้างเพื่อเชื่อมสองฝั่งแม่น้ำเข้าด้วยกัน เป็นสะพานไม้ที่สร้างโดยไม้เหียง มะหาด กันกรา รอด ตะเคียน และอินทนิล เป็นสะพานที่มีพนักลูกกรงตลอดทั้งแนวสะพาน และสามารถเปิดช่องสำหรับให้เรือบรรทุกสินค้าผ่านไปได้ เปิดใช้งานอย่างเป็นทางการในวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2466 ต่อมา พ.ศ. 2534 ปรับปรุงเป็นสะพานคอนกรีต และมีการปรับปรุงครั้งใหญ่ พ.ศ. 2551

S 6

บ้านพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงภาพเก่าและ เรื่องราวของปากน้ำประแส

บ้านพิพิธภัณฑ์ปากน้ำประแส หรือบ้านทรัพย์เจริญ

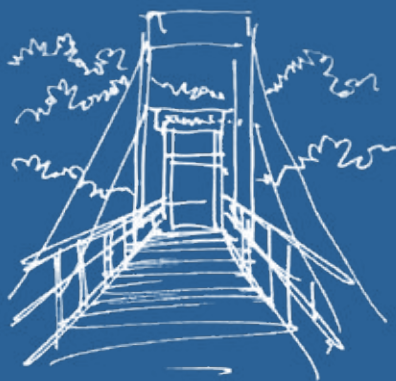
ตำบลปากน้ำกระแสด อำเภอแกลง
จังหวัดระยอง

บ้านพิพิธภัณฑ์ปากน้ำประแสหรือบ้านทรัพย์เจริญ เป็นพิพิธภัณฑ์ที่บอกเล่าเรื่องราวตั้งอยู่ที่ปากน้ำประแส เกิดขึ้นหลังจากความพยายามในการสร้างรายได้ให้กับชุมชน และกลุ่มอนุรักษ์บ้านเก่ายังได้ปรับภูมิทัศน์โดยรอบ โดยยังคงสภาพดั้งเดิมเอาไว้ ผ่านความร่วมมือจากชุมชน โดยหากต้องการปรับเปลี่ยนหรือซ่อมแซมบ้านในส่วนที่ชำรุดทรุดโทรม ก็ขอให้คงรูปแบบเดิมเอาไว้ นอกจากนี้ยังมีการจัดทำบ้านพิพิธภัณฑ์ปากน้ำประแส เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องราวของชุมชนและปากน้ำประแส

บ้านพิพิธภัณฑ์ปากน้ำประแสนั้นจัดแสดงภาพเก่าและเรื่องราวของปากน้ำประแส นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้ถึงความเป็นมาของชุมชนผ่านการเล่าจากภาพเก่าและเรื่องราวประแส โดยเฉพาะบ้านเก่า เรือนไม้สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชุมชนปากน้ำประแส

T

7 สถานที่สัมผัสวิถีธรรมชาติ

สวนระบบนิเวศที่มีความอุดมสมบูรณ์ ปอดเมืองแก่ง

สวนพฤกษศาสตร์ ระยอง
ตำบลบ้านกร่ำ
ตำบลชากพง อำเภอกาบัง
จังหวัดระยอง

เปิดทุกวัน
เวลา 08.30-16.30 น.

สวนพฤกษศาสตร์ระยอง เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำขนาดใหญ่ ที่มีอยู่เพียงไม่กี่แห่งในประเทศไทย สภาพป่าและระบบนิเวศมีความอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างมาก มีทั้งกก หญ้า ป่าเสม็ด และป่าดิบแล้ง ที่นับได้ว่ามีความสมบูรณ์ มีพรรณไม้ท้องถิ่นภาคตะวันออก พรรณไม้ป่าหายากใกล้สูญพันธุ์กว่า 400 ชนิด อีกทั้งยังมีป่าชายหาดที่แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ของป่าในพื้นที่ภาคตะวันออก

สวนพฤกษศาสตร์ระยองมีพื้นที่ประมาณ 3,000 ไร่ สามารถล่องเรือเพื่อชมพื้นที่ชุ่มน้ำ เดินตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติและปั่นจักรยาน โดยทุกกิจกรรมจะมีเจ้าหน้าที่คอยดูแลและให้ความรู้เกี่ยวกับพรรณไม้ตลอดทาง

T 2

ท่าเรือค้าขายสู่เส้นทาง ศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน

สะพานรักษ์แสม ตำบลเนินฆ้อ
ตำบลเนินฆ้อ อำเภอกงหรา
จังหวัดระยอง

สะพานรักษ์แสมตั้งอยู่บริเวณท่าเรือบ้านเนินฆ้อ ปัจจุบันเป็นเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลนในอดีตบ้านเนินฆ้อมีท่าเรือจำนวนมาก ท่าเรือบ้านเนินฆ้อถือเป็นท่าเรือใหญ่ที่มีการค้าขายสินค้าแต่ไม่ค่อยมีบ้านเรือนตั้งถิ่นฐานมากนัก ท่าเรือแห่งนี้จะตั้งอยู่บริเวณคลองเนินฆ้อ ซึ่งเป็นลำน้ำสาขาของแม่น้ำประแส ถึงแม่บ้านเนินฆ้อจะมีท่าเรือ แต่การซื้อขายกลับไม่คึกคักเท่าปากน้ำประแส บ้านเนินฆ้อจึงถือเป็นศูนย์กลางค้าขายของคนในชุมชนละแวกใกล้เคียงมากกว่า โดยมีการรับสินค้าจากพื้นที่อื่น ๆ ใกล้เคียงมาขายและนำสินค้าจากชุมชนตนเองออกไปค้าขายนอกพื้นที่บางส่วน

T 3

การรวมกลุ่มเพื่ออนุรักษ์ป่าชายเลนริมแม่น้ำประแส

คุณชโลมเป็นผู้บุกเบิกในการสร้างสะพานไม้ที่ทุ่งโปรงทองใน พ.ศ. 2550 เพื่ออนุรักษ์ป่าชายเลนที่อยู่ติดกับแม่น้ำประแส จากเดิมที่บริเวณนี้ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าชายเลนมีเนื้อที่ประมาณ 70,000 ไร่ นอกจากผลกระทบจากการที่โรงงานปล่อยน้ำเสีย ก็ยังมีผลกระทบจากชาวบ้านที่ใช้สารเคมีจากยาฆ่าแมลงและยาฆ่าหญ้าในบริเวณต้นน้ำ แล้วปล่อยน้ำลงแม่น้ำจนทำให้สิ่งแวดล้อมเสียหาย ทำให้คนที่อาศัยอยู่บริเวณปลายน้ำได้รับผลกระทบ

ปัจจุบันทุ่งโปรงทองแห่งนี้ มีสภาพนิเวศที่งดงาม ตั้งอยู่ในชุมชนบ้านแสมภู่ ปากน้ำประแส กินพื้นที่กว่า 6,000 ไร่ พัฒนาจนกลายเป็นป่าชายเลนผืนใหญ่ที่สุดของจังหวัดระยอง ทุ่งโปรงทองมีสะพานศึกษาธรรมชาติเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงนิเวศ ที่ทำให้เห็นความสวยงามของป่าชายเลน ป่าโปรงไม้ชายฝั่ง มีท้องทุ่งโปรงทองที่สวยงามสุดลูกหูลูกตา

ทุ่งโปรงทอง ตำบลปากน้ำกระแสด
หมู่ 7 ตำบลปากน้ำกระแสด อำเภอแกลง
จังหวัดระยอง

เปิดทุกวัน
เวลา 06.00-19.00 น.

© โครงการประกวดภาพถ่าย “ระยอง...ซึ้งนสุข” : นายเสกสรร เสาวรส
โดย บริษัท พีทีที โกลบอล เคมิคอล จำกัด (มหาชน)

ถนนสายรอง เลียบชายฝั่งทะเลตะวันออก เชื่อมโยงวัฒนธรรม วิถีชีวิต

จุดชมวิวสะพานประแสสิน
ตำบลปากน้ำกระแสด อำเภอกแส
จังหวัดระยอง

© โครงการประกวดภาพถ่าย “ระยอง...ช่อนสุข” : ปฐวี บุญลาภ
โดย บริษัท พีทีที โกลบอล เคมิคอล จำกัด (มหาชน)

“สะพานประแสสิน” จุดชมวิวแห่งใหม่ ของจังหวัดระยอง มองเห็นทัศนียภาพ 2 ฝั่ง ทั้งฝั่งทะเลและฝั่งชุมชนประแส เป็นสะพานข้ามแม่น้ำประแส ที่มีความยาว 2.09 กิโลเมตร เป็นการเปลี่ยนแปลงการสัญจรทางน้ำระหว่างบ้านแหลมสน ตำบลเนินฆ้อ และตำบลปากน้ำกระแสด อำเภอกแส ผู้การสัญจรทางบกเพื่อย่นระยะเวลาของทั้งสองฝั่งให้สั้นลง และเป็นถนนสายรองเลียบชายฝั่งทะเลตะวันออกที่จะเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรม วิถีชีวิต จากจังหวัดระยองสู่จันทบุรีและตราดได้อย่างต่อเนื่อง

T 5

อนุสรณ์สถาน ความหลัง แห่งกองทัพเรือ

อนุสรณ์เรือรบหลวงประแส ตำบลปากน้ำกระแส

บริเวณหัวโขด ชายหาดประแส หมู่ที่ 1
ตำบลปากน้ำกระแส อำเภอกาญจนบุรี
จังหวัดระยอง

เปิดทุกวัน

เวลา 08.00-21.00 น.

© <https://paknumprasae.go.th>

เรือหลวงประแสที่ตั้งตระหง่านอยู่ที่ปากน้ำประแส
นี้ เป็นเรือหลวงประแสลำที่ 2 นำเข้ามาแทนเรือหลวง
ประแสลำที่ 1 ซึ่งเคยเดินไปในสงครามเกาหลี เรือรบ
หลวงประแสลำที่ 2 นี้ได้ปฏิบัติภารกิจมากมาย ทั้งสังกัด
กองเรือสหประชาชาติในสงครามเกาหลี ลาดตะเวน
ปิดอ่าว คุ่มกันเรือดำเสี่ยง เรือบรรทุกน้ำมัน เรือกวาด
ทุ่นระเบิด และระดมยิงฝั่งเป็นครั้งคราว ในพื้นที่
ยุทธภริเวณตั้งแต่ท่าเรือปูซานฝั่งตะวันออก เรื่อยไป
จนถึงวอนซานในเกาหลี รวมภารกิจนับตั้งแต่วันที่
11 มกราคม พ.ศ. 2495 แล้ว เรือหลวงประแสปฏิบัติ
ภารกิจทางยุทธการรวม 32 ครั้ง นาน 2 ปีเศษ ก่อน
เดินทางกลับสู่ไทย และเป็นกำลังหลักของกองเรือปราบ
เรือดำน้ำ กองเรือยุทธการ กองทัพเรือ ในการต่อต้าน
ภัยคุกคามทางทะเลในช่วงการรุกคืบของลัทธิ
คอมมิวนิสต์ในคาบสมุทรอินโดจีน จนกระทั่งปลดระวาง
เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2543

ภายหลังปลดระวาง เทศบาลตำบลปากน้ำกระแส
ได้ประสานกับกองทัพเรือ เพื่อจัดสร้างอนุสรณ์เรือหลวง
ประแสขึ้นที่ปากน้ำประแส จนแล้วเสร็จเมื่อวันที่
26 ธันวาคม พ.ศ. 2546

T 6

สายน้ำสำคัญที่หล่อเลี้ยงผู้คน ในจังหวัดระยอง

แม่น้ำประแส
แม่น้ำประแส อำเภอกกกลง
จังหวัดระยอง

แม่น้ำประแสเป็นหนึ่งในแม่น้ำสายสำคัญที่หล่อเลี้ยงผู้คนในจังหวัดระยอง มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาจันทบุรี ซึ่งไหลไปทางทิศใต้สู่อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง และผ่านเข้าสู่ที่ราบตอนกลาง อำเภอกาหลง ไหลลงสู่อ่าวไทย ที่ตำบลปากน้ำกระแส อำเภอกาหลง จังหวัดระยอง

คำว่า “ประแส” เขียนได้หลายแบบทั้ง ประแส ประแสร หรือกระแส ซึ่งมีผู้ให้ความหมายต่างออกไป 2 แบบ ความหมายแรกน่าจะมาจากภาษาชอง ซึ่งเพี้ยนมาจากคำว่า พรืแซร์ หมายถึง ฟุ้งนาหรือป่าฟุ้งนากล่าวคือแถบแม่น้ำประแสแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ประแสบน อยู่ทิศเหนือของอำเภอกาหลง มีสภาพพื้นที่เป็นฟุ้งนามีแม่น้ำไหลผ่านหมู่บ้าน และปากน้ำประแส ซึ่งอยู่บริเวณปากแม่น้ำก่อนออกสู่ทะเล

ส่วนอีกความหมายหนึ่งสันนิษฐานว่า “ประแส” มาจากการที่น้ำจืดไหลมารวมกับน้ำเค็มที่บริเวณปากน้ำ จึงเรียกว่า ปากน้ำประแส

T 7

แหล่งอาหารและแหล่งทำมาหากิน ที่สำคัญของชาวบ้านในชุมชน

คลองแสมผู้

ตำบลปากน้ำกระแสม อำเภอกาญจน
จังหวัดระยอง

ชุมชนบ้านแสมผู้นี้มีแหล่งน้ำที่สำคัญ คือ คลองแสมผู้ เป็นลำน้ำสาขาของแม่น้ำประแส ถือเป็นแหล่งอาหารและแหล่งทำมาหากินที่สำคัญอีกแหล่งหนึ่งของชาวบ้านในชุมชน เมื่อหมดฤดูทำนาแล้วชาวบ้านส่วนใหญ่มักจะออกมาจับสัตว์น้ำที่อาศัยอยู่ตามป่าชายเลน เช่น หอยจืด หอยขาว (หอยตลับ) หอยปากเบ็ด หอยนางรม หอยแครง หอยครง ปลากระบอก หอยกระปุก ปูดำ ปูแสม ปูใบไม้ การหาสัตว์น้ำตามป่าชายเลนนั้นไม่ต้องอาศัยเครื่องมือขนาดใหญ่ หากมีเรือก็แจวเรือออกไป แต่หากไม่มีก็สามารถเดินลุยน้ำไปในช่งน้ำลงได้ เพียงแค่มีอุปกรณ์ก็สามารถออกไปจับสัตว์น้ำได้แล้ว ซึ่งส่วนมากชาวบ้านจะจับมาบริโภคกันในครัวเรือน แต่หากได้ในปริมาณมากจะนำไปขายที่ตลาด

6 แหล่งอุตสาหกรรมและหัตถกรรม วัตตุลิม

U 1

พืชเศรษฐกิจท้องถิ่นของ บ้านทะเลน้อย

📍

ผักกระชับ พืชชนบ้านทะเลน้อย
ตำบลทางเกวียน

4 ตำบลทางเกวียน อำเภอแกลง
จังหวัดระยอง

ผักกระชับเป็นพืชที่เติบโตได้แคในพื้นที่บ้านทะเลน้อย อำเภอแกลง จังหวัดระยอง เนื่องจากดินมีค่าความเค็มที่เหมาะสม ผักกระชับเป็นพืชที่มักจะขึ้นตามทุ่งนา ชาวบ้านนิยมนำมารับประทาน ปัจจุบันกลายเป็นผักที่มีชื่อเสียง เนื่องจากหารับประทานยาก ทำให้ชาวบ้านหันมาเพาะต้นอ่อนขาย สร้างอาชีพและรายได้เป็นอย่างดี ปัจจุบันราคาผักกระชับอยู่ที่ 150-200 บาท ต่อκιโลกรัม นิยมนำมาทำเมนูแกงส้มผักกระชับ ผักกระชับผัดน้ำมันหอย หรือรับประทานสด คู่กับน้ำพริก

U 2

ต้นกระจุต นำไปสู่เสื้อจักสาน สินค้าคุณภาพดี ของระยอง

กระจุต บ้านมาบเหลาชะโงน
ตำบลชากพง
อำเภอกแกลง
จังหวัดระยอง

ต้นกระจุต เป็นพืชล้มลุกที่มีอยู่มากในจังหวัดระยอง เจริญเติบโตได้ง่าย แพร่พันธุ์ได้รวดเร็ว ชอบขึ้นเป็นกลุ่มใหญ่ในแหล่งน้ำธรรมชาติ หรือในระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำ หรือบริเวณที่มีน้ำขังตลอดทั้งปี ต้นกระจุตที่พบมีทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและเกิดจากการปลูก มีความเหนียวคนระยองนำต้นกระจุตและกกมาจักสานทำเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เพื่อใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เช่น เสื้อ ใบบเรือ เชือก กระเป๋า เป็นต้น

การจักสานกระจุตและกกเป็นภูมิปัญญาของคนระยองที่มีมาแต่ช้านาน ในนิราศเมืองแกลงครั้งที่สุนทรภู่เดินทางมาเยี่ยมบิดาที่บ้านกร่ำ ใน พ.ศ. 2350 ท่านได้กล่าวว่า พบชาวบ้านสานเสื่อกก การสานกระจุตมีวิธีการสานแบบเดียวกับเสื่อกก การสานเสื่อหรือกระเป๋าจะเป็นช่วง ๆ ตามระยะเวลาในการตากกกหรือกระจุต นับว่าเป็นสินค้าส่งออกที่มีคุณภาพดีและมีชื่อเสียงอย่างหนึ่งของจังหวัดระยอง

U 3

สัตว์ท้องถิ่นท่ามกลาง ความอุดมสมบูรณ์ ของระบบนิเวศแบบ ป่าชายเลน

เคย

ตำบลปากน้ำกระแสด อำเภอกแส
จังหวัดระยอง

เคย เป็นสัตว์ที่มีลักษณะคล้ายกุ้ง จัดอยู่ในกลุ่ม กุ้ง-กั้ง-ปู แต่ไม่มีกรีแหลมด้านบนอย่างกุ้ง ตัวสีขาวใส ตาสีดำ ลำตัวยาวประมาณ 1.5 เซนติเมตร มีเปลือกบางและนิ่ม เคยที่ปากน้ำประแส้นั้นชาวบ้านเรียกกันว่า “เคยส้มโอ” เนื่องจากตัวมีความใส ลักษณะคล้ายคลึงกับกลีบส้มโอ

เคยนั้นมักจะอาศัยอยู่ตามรากไม้ที่ขึ้นตามป่าชายเลน เช่น ต้นโกงกาง ต้นลำพู ดั้งนั้นที่ปากน้ำประแส จึงมีเคยจำนวนมาก เนื่องจากมีระบบนิเวศแบบป่าชายเลน เคยถือเป็นสัตว์ที่สามารถชี้วัดความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรในพื้นที่ได้ เนื่องจากเป็นสัตว์ที่อ่อนไหวต่อสภาพแวดล้อม เช่น ปากน้ำประแสในช่วงที่มีปัญหามลพิษทางสิ่งแวดล้อม เคยก็มีปริมาณน้อยลง แต่ในปัจจุบันที่มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางธรรมชาติ ก็ทำให้เคยรวมถึงสัตว์น้ำชนิดอื่นๆ ที่หายไปเริ่มกลับคืนมา

U 4

ฟาร์มไม้ไผ่ เพาะหอยนางรม หนึ่งในอาชีพหลัก ของคนประแส ในปัจจุบัน

หอยนางรม
ตำบลปากน้ำกระแส
อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

บริเวณริมคลองแสมผู้มีการทำฟาร์มแผง
หอยนางรมตลอดแนวคลองเป็นระยะเวลา
นานแล้ว ก่อนที่จะมีการอนุรักษ์ป่าชายเลน
หอยนางรมที่เข้ามาเกาะกับแผงนั้นถูกพัดเข้า
มาพร้อมกับกระแสน้ำ โดยมีทั้งส่วนที่ติดอยู่
ตามรากของต้นไม้โกงกางและติดอยู่กับแผงที่มี
การสร้างขึ้น ทำราวไม้ไผ่มาปักไว้ซึ่งก็ต้อง
เปลี่ยนทุกครั้งที่จับหอยขาย จากนั้นก็ทำตุ้ม
ปูน คือเอาปูนคลุกกับทราย ผสมน้ำ แล้วเอา
มาติดกับเชือก พอแห้งก็เอาไปห้อยที่ราวไม้ไผ่
พอเวลาน้ำขึ้นมีเชื้อหอยนางรมก็จะลอยมา
ติดที่ตุ้มปูน และเกาะอยู่จนเติบโต อาศัยกิน
แพลงตอนที่ลอยมากับน้ำ เป็นการรักษา
สภาพแวดล้อมระบบนิเวศของป่าชายเลน
โดยหอยนางรมของปากน้ำประแสนั้นจะเป็น
หอยนางรมพันธุ์เล็ก

U 5

ปูม้า อีกหนึ่งสัตว์น้ำเศรษฐกิจ ของปากน้ำประแส

9

ปูม้า
ตำบลปากน้ำกระแสด อำเภอกาญจน
จังหวัดระยอง

ปูม้าถือเป็นอีกหนึ่งสัตว์น้ำเศรษฐกิจของปากน้ำประแส เนื่องจากสามารถขายได้ราคาดี และมีจำนวนมากในพื้นที่บริเวณนี้ ปูม้าจึงเป็นสัตว์น้ำอีกชนิดหนึ่งที่เป็นที่นิยมของชาวประมงพื้นบ้าน ในการจับปูม้านั้นสามารถทำได้หลายวิธี อุปกรณ์ที่ใช้ในการจับปู ได้แก่ อวนจมปู ใช้จับเฉพาะปูม้า แต่ก็มักจะได้สัตว์น้ำชนิดอื่นติดมาด้วย เช่น กุ้งลายเสือ แมงดาทะเล กุ้ง อุปกรณ์อีกอย่างคือลอบปู เป็นการจับปูม้าที่ดัดแปลงขึ้นมาใหม่ โครงทำด้วยเหล็กหรือสแตนเลส สามารถพับเก็บได้ ด้านนอกหุ้มด้วยอวน เหลือส่วนมากจะใช้เป็นพลาสติก

U 6

ชาใบขลู่ สมุนไพรภูมิปัญญาชาวบ้าน

ใบขลู่

ตำบลปากน้ำกระแส อำเภอกแส
จังหวัดระยอง

ต้นขลู่ เป็นสมุนไพรอายุวัฒนะที่มีประโยชน์อย่างยิ่ง ทั้งดื่มบรรเทาเบาหวาน ลดไขมันในเส้นเลือด ขึ้นเฉพาะบริเวณป่าชายเลนเท่านั้น และที่ชุมชนปากน้ำกระแสมีการรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชนเป็น “วิสาหกิจชุมชน กลุ่มผลิตชาใบขลู่ และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์”

ชโลม วงศ์ทิม ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนปากน้ำกระแสได้เห็นความสำคัญในสมุนไพรชนิดนี้ จึงนำต้นขลู่มาแปรรูปเป็นชาใบขลู่ ออกจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว เป็นอีกช่องทางในการสร้างรายได้ และสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้านที่สืบทอดต่อกันมาจากรบรรพบุรุษ

V

2 วิธีเรียน รู้ รักรักษ์สร้างสรรค์ศิลปกรรมท้องถิ่น

ความคิดสร้างสรรค์
และการเพิ่มคุณค่า
เพื่อการเรียนรู้

การหล่อพระพุทธรูปต้นแบบ
โดยการจำลองจาก
องค์พระประธานวัดราชบัลลังก์
2 หมู่ 6 ตำบลทางเกวียน อำเภอแก่ง
จังหวัดระยอง

โครงการนี้เริ่มขึ้นภายใต้การดำเนินงานในโครงการสร้างสื่อศิลปะเพื่อการสื่อสารประวัติศาสตร์ศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดระยองด้วยนวัตกรรมทางด้านวัสดุศาสตร์ผสมผสานกับการประดิษฐ์ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการบริหารทรัพยากรอย่างยั่งยืน คณะนักวิจัยได้ศึกษาลักษณะทางศิลปกรรมแบบช่างหลวงและช่างท้องถิ่นสกุลช่างระยอง

หลวงพ่อกวายเป็นหรือหลวงพ่อกวญายวดราชบัลลังก์ประดิษฐานรม มีลักษณะทางศิลปกรรมแบบช่างหลวงและช่างท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์ จึงนำมาเป็นต้นแบบในกระบวนการหล่อพระพุทธรูปต้นแบบจากเศษวัสดุสังเคราะห์ด้วยการหล่อเรซิน ในการนี้ทางคณะวิจัยได้ทำการสแกนพุทธลักษณะของพระพุทธรูปองค์นี้ออกเป็นแบบ 3 มิติ (3D Scanning) เพื่อสามารถใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์แบบพุทธลักษณะพุทธศิลป์ในเบื้องต้น และสามารถนำไปใช้ในการวิเคราะห์รูปแบบเพื่อสร้างสรรค์

กระบวนการหล่อทำพระต้นแบบหน้าตัก 9 นิ้ว โดยจำลองมาจากองค์พระประธานวัดราชบัลลังก์ ด้วยเทคนิค 3D Scan, 3D printing และการหล่อเรซินผสมวัสดุสังเคราะห์จากกระบวนการรีไซเคิลที่ได้รับความร่วมมือและสนับสนุนวัสดุสังเคราะห์จากกลุ่ม บริษัท พีทีที โกลบอลเคมิคอล จำกัด (มหาชน)

ผลงานที่ได้จากโครงการวิจัยนี้ตั้งอยู่ในพระอุโบสถเก่าแก่เบื้องหน้าที่ประดิษฐานหลวงพ่อกวญาย พระประธานต้นแบบ นอกจากนี้ยังได้จัดทำแผ่นประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนผู้เข้ามาสักการะได้ทราบถึงขั้นตอนวิธีการทำและวัสดุที่ใช้ เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับเทคนิค นวัตกรรม การรีไซเคิลพลาสติก ความคิดสร้างสรรค์ และการเพิ่มคุณค่า ทั้งยังเป็นแหล่งเรียนรู้อีกทางหนึ่งด้วย

V 2

การทดลองผสมผสานเส้นเสื่อ กระจูดร่วมกับวัสดุอื่น ๆ

ผลิตภัณฑ์ชุมชน กระจูดจากศูนย์พัฒนา
ผลิตภัณฑ์

ตำบลชากพง อำเภอกงหรา จังหวัดระยอง

ศูนย์พัฒนาผลิตภัณฑ์หมู่บ้านโศทอป
เพื่อการท่องเที่ยวบ้านมาบเหลาชะโอน
อำเภอกงหรา ได้ผลิตเสื่อและผลิตภัณฑ์จาก
วัตถุดิบกระจูดมาเป็นเวลากว่า 20 ปีแล้ว
อย่างไรก็ตาม ทางชุมชนมีความต้องการที่จะ
พัฒนาผลิตภัณฑ์กระจูดให้มีความสมบัติที่
ทนทาน สามารถผสมผสานกับวัสดุประเภท
อื่นได้เพื่อความสวยงามและอรรถประโยชน์
ใช้สอย โดยเน้นที่รูปแบบที่เรียบง่ายและที่
สำคัญคือชาวบ้านในชุมชนสามารถนำไป
ผลิตต่อยอดเองได้ในครัวเรือน

โครงการคลังข้อมูลศิลปวัฒนธรรมระยองจึงเข้าไปร่วมพัฒนาในจุดที่ศูนย์ฯ ต้องการสร้างผลงานรูปแบบใหม่ที่ขยายกลุ่มลูกค้ามากขึ้น โดยเน้นการทดลองผสมผสานเส้นเสื่อกระจูดร่วมกับวัสดุอื่น ๆ เช่น วัสดุสังเคราะห์จากอุตสาหกรรม (พลาสติก) หนัง โลหะ ผลงานการออกแบบขั้นที่ 1 เป็นการผสมผสานระหว่างวัสดุธรรมชาติคือกระจูดและผ้าแคนวาส โดยออกแบบเป็นกระเป๋าหิ้ว เข้ากับวัสดุสังเคราะห์ เช่น หนัง โลหะ ไซ้ เพื่อให้เกิดความทันสมัย และดูเข้าถึงกลุ่มลูกค้าที่เป็นวัยรุ่นมากขึ้น บริเวณกันกระเป๋าใช้วัสดุหนังเทียมเพื่อป้องกันการเสียหายเนื่องจากเป็นบริเวณที่จะกระแทกหรือเสียดสีบ่อย ๆ ขณะใช้งาน

ผลงานการออกแบบขั้นที่ 2 เป็นรูปแบบกระเป๋าที่ต้องการเจาะตลาดกลุ่มลูกค้าที่เป็นผู้ใหญ่มากขึ้นแต่ไม่ดูสูงวัยจนเกินไป ด้วยการนำกระจูดมาผสมผสานกับวัสดุอื่น ๆ เช่น หนังเทียม โดยให้สีของหนังเทียมเป็นจุดตัดกับสีเส้นกระจูด ทำให้เกิดความน่าสนใจและทันสมัยมากขึ้น เพิ่มลูกเล่นด้วยการประดับตกแต่งด้วยหมุดเพื่อเพิ่มความหรูหรา และเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์

ผลงานการออกแบบขั้นที่ 3 กระจูดทรงแปดเหลี่ยมผืนผ้า ทรงสูงแนวตั้งหรือแนวนอน รูปทรงเรียบที่สามารถใช้ได้ทั้งชายและหญิง โดยเน้นไปที่ขนาด มิติของกระเป๋าที่สามารถบรรจุของได้มาก โดยเฉพาะสัมภาระที่มีความยาว เช่น Laptop เพิ่มเอกสาร เป็นต้น

W

**5 แหล่งท่องเที่ยว เรียนรู้ธรรมชาติและ
วัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์**

จุดชมวิวเมืองระยอง ท่ามกลางธรรมชาติป่าเขา

วัดเขาโบสถ์
จุดชมวิวเมืองระยอง
หมู่ที่ 7 บ้านเขาโบสถ์ ตำบลทับมา
อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

© <https://www.community.or.th>

จุดชมวิวอันงดงามนี้ตั้งอยู่ในวัดเขาโบสถ์ จังหวัดระยอง สร้างด้วยสะพานแขวนสีเขียวซึ่งด้วยลวดสลิง โดยมีพื้นสะพานเป็นไม้ ความกว้างของสะพาน 1.50 เมตร และความยาวรวมทั้งหมด 75 เมตร สามารถมองเห็นภูมิทัศน์เมืองระยองได้โดยรอบ และสามารถมองเห็นภูเขาตัดกับขอบท้องฟ้าในบรรยากาศลมเย็นสบาย หากขึ้นไปทางอาคารสีขาวก็เห็นเมืองระยองทะเล ท้องฟ้า วัดเขาโบสถ์ และสถานที่สำคัญของระยองในมุมมองได้ด้วยตาเปล่า

W 2

แหล่งเรียนรู้ทรัพยากร ทางทะเลและการประมง ของไทย

สถานแสดงพันธุ์สัตว์น้ำระยอง

ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงอ่าวไทยฝั่งตะวันออก
(ระยอง)

2 หมู่ 2 ตำบลเพ อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

วันพุธ-ศุกร์

เวลา 10.00-16.00 น.

วันเสาร์-อาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์

เวลา 10.00-17.00 น.

หยุดทำการในวันจันทร์-อังคาร

© www.lostinrayong.com

© www.lostinrayong.com

เป็นกิจกรรมหนึ่งของศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงอ่าวไทยฝั่งตะวันออก (ระยอง) อยู่ภายใต้การดูแลของกลุ่มงานสถานแสดงพันธุ์สัตว์น้ำ เป็นสถานที่ซึ่งรวบรวมและจัดแสดงพันธุ์สัตว์ทะเลมีชีวิต ปลาทะเลสวยงาม และสัตว์ทะเลที่หายาก ทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการดำรงชีวิตและพฤติกรรมของสัตว์น้ำอาชีพการทำประมง เรือประมงและเครื่องมือประมงชนิดต่าง ๆ รวมทั้งความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรประมง

พันธุ์สัตว์น้ำที่จัดแสดงมีมากมายหลากหลายชนิด พร้อมด้วยแหล่งข้อมูลทางทะเลที่มีให้ได้ศึกษาค้นคว้า แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. ส่วนจัดแสดงพันธุ์สัตว์ทะเลมีชีวิต
2. ส่วนจัดแสดงนิทรรศการด้านการประมง
3. พิพิธภัณฑ์เปลือกหอย

© โครงการประกวดภาพถ่าย "จะยอง...ช่อนสุข" : นายนพพล นาสุวรรณ
โดย บริษัท พีทีที โกลบอล เคมิคอล จำกัด (มหาชน)

ประติมากรรมสอนใจ ในพระพุทธศาสนา

วัดน้ำตกธรรมรส

ตำบลป่ายุบใน อำเภอวังจันทร์
จังหวัดระยอง

วัดน้ำตกธรรมรส ตั้งอยู่ท่ามกลางหุบเขา สถาปัตยกรรมของวัดมีสีสันสดใสสวยงามโดดเด่นด้วยประติมากรรมทางพุทธศาสนาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นพระพุทธรูปปางพระเจ้าเปิดโลก พระโพธิสัตว์ ทอระมั่งปราบมาร รูปปั้นพระพุทธรองค์ทรงโปรดคงคุลีमार และพระอินทร์ดีดพิณสอนธรรม รูปปั้นหลวงพ่อดโต รวมถึงมีวนอุทยานสงฆ์น้ำตกธรรมรส มีรูปปั้นช้างห้าเศียร และที่นี่ก็ยังเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมฐานอีกด้วย

W 4

พระอุโบสถเรือนารายณ์ทรงสุบรรณ ของอำเภอแกลง

วัดท่ามะกอก

ตำบลพังราด อำเภอแกลง
จังหวัดระยอง

© <http://new.rayong-pao.go.th>

วัดท่ามะกอก ตั้งเป็นวัดอย่างทางการ เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ. 2531 เริ่มจากการสร้างศาลาการเปรียญ สำหรับบำเพ็ญกุศล 1 หลังขึ้นมาก่อน เป็นเรือนไม้แบบทรงไทย หลังจากนั้นก็มีทั้งกุฏิสงฆ์ 6 หลังและฌาปนสถาน ปัจจุบันมีพระอุโบสถเรือนารายณ์ทรงสุบรรณเป็นเอกลักษณ์ของวัด

พระอุโบสถเรือนารายณ์ทรงสุบรรณ ถอดแบบจากเรือพระที่นั่ง นำมาขยายขนาดใหญ่เท่าอุโบสถ ฉลุลวดลายรอบพระอุโบสถไว้อย่างงดงาม รอบๆ อุโบสถมีประติมากรรมทางพระพุทธศาสนาอีกมากมาย ภายในวัดมีพระประธานองค์ใหญ่ 2 องค์ โดยรอบวัดมีบ่อน้ำขนาดเล็กล้อมรอบ ซึ่งจะมีปลาสีส้มแหวกว่ายอย่างสวยงาม

W 5

แหล่งเรียนรู้ และแหล่งท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรม แห่งใหม่ของระยอง

อุทยานการเรียนรู้สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

วันอังคาร-อาทิตย์
วันละ 4 รอบ
เวลา 09.00-16.00 น.
หยุดทุกวันจันทร์

อุทยานการเรียนรู้สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และสร้างความเข้าใจทางประวัติศาสตร์ของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ตลอดจนเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดระยอง ภายในจัดแสดงนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ และประวัติศาสตร์การกู้ชาติด้วยเทคโนโลยีทันสมัย

อุทยานการเรียนรู้แห่งนี้ เริ่มต้นโดยจังหวัดระยอง ได้ร่วมกับมูลนิธิการเรียนรู้สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช วัดลุ่มมหาชัยชุมพล อาคารอุทยานการเรียนรู้และนิทรรศการสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชจังหวัดระยองขึ้น เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 90 พรรษา 5 ธันวาคม 2560 และในโอกาสครบ 250 ปี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงกอบกู้เอกราชของชาติไทย

ทะเลระยอง ก็มี HI(STORY)

เชื่อหรือไม่ ทะเลระยอง ก็มีเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ !!!

ว่ากันว่า เมืองระยองเมื่อร้อยกว่าปีที่แล้วเป็นสถานที่ต่อเรือแห่งใหญ่ที่สุดในคาบสมุทรมีความสวยงาม มีเอกลักษณ์ประจำถิ่น มีโจรสลัด มีเรือเดินทะเล มีเรือเมล์ มีชาวประมงหาปลา

ท้องทะเลระยองเป็นที่รู้จักในหมู่นักเดินเรือมาเป็นเวลาช้านาน ชาวต่างชาติเดินเรือข้ามมหาสมุทรทะเลจีนใต้ ล่องเรือเสียบชายฝั่งทะเลตะวันออกเข้าสู่ാവสยาม และนำพาอารยธรรมภายนอกเข้าสู่ผืนแผ่นดินดอนใน รวมทั้งนำพาสินค้าสยามให้เป็นที่รู้จักในดินแดนตะวันออกอย่างจีน ญี่ปุ่น รวมทั้งยุโรป

ดังที่ชาวต่างชาติได้เขียนบอกเล่าเรื่องราวของหมู่เกาะและชายทะเลระยองไว้อย่างมากมาย เช่น

เกาะสะแก มีชาวประมงอาศัยอยู่เยอะมาก มีอาชีพทำกะปิ มีโรงงานใหญ่โต พอล่องเรือเข้าบ้านน้ำที่ไค้กลั่นกะปิโขยมาตามลม รู้ได้ทันทีเลยว่า **“ที่นี่แหละคือระยอง”**

เกาะเสม็ด มีทุ่งข้าวละลานตา ชาวบ้านเพาะปลูกข้าวคุณภาพดี ไม่เพียงเท่านั้น สังฆราชปาเลอกัวซ์ มีขันนารีชาวฝรั่งเศส ได้เล่าเรื่องเกาะเสม็ดในรัชกาลที่ 3 รว พ.ศ. 2327 ไว้ว่า เกาะเสม็ดมีบ่อน้ำจืดและสระใหญ่ปลาชุม ไม่มีคนอาศัย มีแต่พนักงานด่านภาษี บนเกาะมีความอุดมสมบูรณ์ มีเปลือกหอยงาม ๆ ตามชายหาด มีพลอยงดงาม มีหินเขี้ยวหนุมานก้อนใหญ่

บ้านเพ รวร้อยกว่าปีที่แล้ว มีคนจีนจำนวนมากค้าขาย และบางกลุ่มทำการเกษตรทำสวน

หมู่เกาะมัน อองรี มูโอต์ ได้เข้ามาสำรวจในสมัยรัชกาลที่ 4 รว พ.ศ. 2401-2404 นอกจากเกาะมันลัดเลาะไปยังชายฝั่งและเกาะต่าง ๆ เช่น เกาะนมสาว แหลมแสมสาร และเกาะคราม มูโอต์ได้เล่าเรื่องเกาะมันไว้ว่า เกาะมันมีธรรมชาติสวยงาม มีสัตว์ต่างๆ มีห่มันขึ้นอยู่มากมายทั่วทั้งเกาะ ซึ่งน่าจะเป็นที่มาของชื่อเกาะมัน

เขาแหลมหญ้า ได้พบหลักฐานทางโบราณคดีที่มีความเกี่ยวข้องกับเส้นทางการค้าทางทะเลพบจากแหล่งโบราณคดีได้นำหินบุษ ชาวประมงไปพบไหสีหูแตกหักและเศษหม้ออื่น ๆ ช่วยเสริมความรู้ให้กับประวัติศาสตร์การค้าและการเดินเรือของทะเลระยองซึ่งรุ่งเรืองมาตั้งแต่สมัยอยุธยา

© โครงการประกวดภาพถ่าย "จะยอง...ช่อนสุข" : นายกิตติพงษ์ แสนสุด
โดย บริษัท พีทีที โกลบอล เคมิคอล จำกัด (มหาชน)

เกาะทะลุ หาดแม่รำพึง แหลมแม่พิมพ์ ชื่อทั้งสามสัมพันธ์กับตำนานพื้นบ้านเรื่องตาม่องล่าย นิทานท้องถิ่นของชาวทะเลตะวันออก ว่ากันว่า ตาม่องล่ายที่เป็นชาวพม่ากับนางรำพึงสามภรรยา ต่างคนต่างยกบุตรสาวให้กับคนที่มาขอโดยไม่ได้ปรึกษากันก่อน จึงทำให้เกิดปัญหาตามมา ซึ่งชื่อต่างๆ ที่ปรากฏในตำนานสัมพันธ์กับชื่อของสถานที่ เช่น หาดแม่รำพึง เกาะทะลุ เป็นต้น นอกจากเรื่องตาม่องล่ายแล้ว ระยองยังมีนิทานพื้นบ้านเรื่องสำคัญเกี่ยวกับแม่พิมพ์ ลูกสาวคนเดียวของเจ้าเมืองสุพรรณบุรี ที่พากันลงเรือสำเภาหนีออกจากเมืองสุพรรณมาทางตะวันออกในคราวสงครามทัพพม่า ซึ่งเป็นที่มาของชื่อ แหลมแม่พิมพ์อีกด้วย

สมัยก่อน การเดินทางไปกลับระหว่างภาคกลางกับภาคตะวันออกนั้นยังใช้วิธีการเดินเรือสายสั้น ๆ เลียบชายฝั่งจากบางปลาสร้อยมายังระยอง เส้นทางเดินเรือดังกล่าวใช้กันมาเป็นหลายร้อยปี ที่ทะเลระยองมีแหล่งเรือจมพบที่เกาะทะลุ เป็นเรือฉลอมบรรทุกอิฐน้ำจำนวนมาก พบเศษหม้อ เครื่องมือเครื่องใช้ของคนเรือลำนี้น่าจะเป็นเรือใบค้าขายชายฝั่งรุ่นสุดท้ายในน่านน้ำไทย

น่านน้ำทะเลระยอง ไม่เพียงแต่จะรุ่มรวยไปด้วยแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงามของภูมิภาคตะวันออกเท่านั้น แต่ยังเต็มไปด้วยเรื่องราวทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรม วิถีชีวิต และความเชื่อ ที่แฝงตัวอยู่ในความงามของท้องทะเล สิ่งเหล่านี้ผ่านกาลเวลามานับร้อยปีจนกลายเป็นรากระยองที่มีทั้งธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งบนผืนแผ่นดินและท้องทะเลดังปรากฏในปัจจุบัน

ชื่อหนังสือ

ระยอง “HI” STORY

สนับสนุนโดย

บริษัท พีทีที โกลบอล เคมิคอล จำกัด (มหาชน)
บริษัท ประชาธิปไตยร่วมใจ จำกัด
(วิสาหกิจเพื่อสังคม) จำกัด

จัดทำโดย

คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร
คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
คณะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร
มหาวิทยาลัยศิลปากร

ที่มา

โครงการคลังข้อมูลสารสนเทศศิลปวัฒนธรรมระยอง

คณะวิจัยจากมหาวิทยาลัยศิลปากร

รองศาสตราจารย์ ดร.กรรณิการ์ สุธีรัตนภิรมย์
อาจารย์ ดร.กวี เวदनันท์
อาจารย์ ดร.อุเทน วงศ์สถิตย์
อาจารย์ ดร.ศิริสาร เหมือนโพธิ์ทอง
อาจารย์พอล สุกใส
อาจารย์ ดร.จตุพร โคตรกนก
อาจารย์อาภาโสม ฉายแสงจันทร์
อาจารย์ศศิธร ศิลปวัฒนา
รองศาสตราจารย์ ดร.ประภัสสร ชูวิเชียร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระวัฒน์ สิริเวสมาศ
อาจารย์ภูษิต รัตนกานพ
อาจารย์ ดร.ศราวุฒิ ปิ่นทอง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ลูกปลิว จันทร์พุดชา
อาจารย์สุภาพร หนูก้าน

รวบรวมข้อมูล

หญิง แสงไฟโรจน์

ออกแบบ

BANANA STUDIO.

ที่ปรึกษา

ลีนวัตร อีระพงษ์รามกุล

เล่ม

ณานณกุล กาตวิเศษ

ปก-ศิลปกรรม

ชินนุพงศ์ มงคลเอก
ปราโมทย์ ไกรยัน

ภาพถ่าย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระวัฒน์ สิริเวสมาศ

พิสูจน์อักษร

นารา ผุดมาก

พิมพ์

บริษัท กรีน โลฟี่ พรินติ้ง เฮาส์ จำกัด
0-2892-1940-2

ISBN

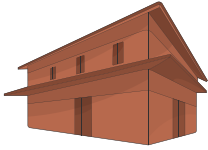
978-974-641-826-3

ดูข้อมูลเพิ่มเติมที่ greenleafprinting.com

หนังสือเล่มนี้ พิมพ์ด้วยกระดาษกรีนโอเซียน
ใช้หมึกพิมพ์ตัวเหลือง และกระบวนการผลิต
ที่รักษาสิ่งแวดล้อม ลดการปล่อย CO₂
เทียบเท่ากับการปิดไฟ 287 ดวง ใน 1 วัน

**เพราะระยองมีราก
จึงอยากชักชวนกันมา
เรียน รักรักษ์ เมืองระยอง
ท่องเที่ยวกับสถานที่สำคัญ
ทางประวัติศาสตร์
และวัฒนธรรม**

**สถานพลัง
ประจักษ์รัฐ**

ประจักษ์รัฐวิสาหกิจ
ระยอง
วิสาหกิจเพื่อสังคม

MAKING HISTORY BY US

9 789746 418263

